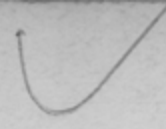

III 1047

CONVORBIRI LITERARE

LXVII — 2

*Ion St. Haldoran
primisoara
23.iii.934.*

FEBRUARIE 1934

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ FUNDATĂ DE «JUNIMEA» LA 1 MARTIE 1867

Director

AL. TZIGARA - SAMURCAȘ

Comitetul de redacție:

ION I. CANTACUZINO, D. COMAN,
MIRCEA ELIADE, MIRCEA FLORIAN,
C. GEROTA, R. HILLARD, GH. LAZĂR,
C. NOICA, NICOLAE PETRESCU, H. H.
STAHL, ALEXANDRU-CHRISTIAN TELL,
SANDU AL. TZIGARA-SAMURCAȘ, MIR-
CEA VULCĂNESCU, PAUL ZARIFOPOL.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: Str. Wilson Nr. 1. București

*Domnii autori și editori, cari doresc ca volumele d-lor
să fie recenzate, sunt rugați să le trimită Redacției*

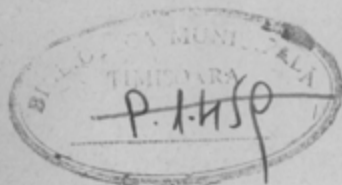
CONVORBIRI LITERARE

LXVII — 2

Ion St. Hodoran
P. Mișu
23.VII.1934

1459

FEBRUARIE 1934

CONVORBIRI LITERARE

DIRECTOR AL. TZIGARA-SAMURCAȘ

FEBRUARIE 1934

<i>Igena Floru:</i>	Fragmente	103
<i>Paul Zarifopol:</i>	Plicticoase fantome	107
<i>Eugen Jebeleanu:</i>	Poeme	115
<i>Petru Manoliu:</i>	Teologia lui Tudor Arghezi	120
<i>Nicolae Petrescu:</i>	Reprezentarea Universităților în Parlament	137
<i>Mircea Eliade:</i>	În jurul lui Gobineau	144

CRONICI

<i>Francisc Șirato:</i>	Forme și colori	147
<i>Ion I. Cantacuzino:</i>	O problemă de poezie	151
<i>Richard Hillard:</i>	Pactul balcanic	162

CĂRȚI

<i>C. Gerota:</i>	« Casa Thuringer » de Panait Istrati	167
<i>P. Manoliu:</i>	« Calea Văcărești » de I. Peltz	168
<i>C. Noica:</i>	« Întoarcerea din rai » de Mircea Eliade	170

IDEI, OAMENI, FAPTE

Confruntări. — Actualitate și ideologie junimistă. — Tradiționalism fără tradiție. — Folklor importat și Folklor patriotic. — Falimentul poeziei « moderniste » și.. mizeria. — Războiul și cultură. — Inteligența, infama! — Congresul profesorilor de filosofie. — Centenarul Conservatorului din București. — Liceul Spiru Haret. — Muzeul Municipal al Bucureștilor. — Amintirile d-lui C. Rădulescu-Motru. — Ceva despre istoria matematicelor. — « Cartea dorului ».

REVISTE

Revista Fundațiilor Regale. — « Abecedar ». — « S O₄ H₂ ». — « Litere ». — « Steaua Presei Românești ». — Revue de Paris. — Le Mois. — Forschungen und Fortschritte.

FRAGMENTE ¹⁾

INCEPUTUL

La munte.

1920.

Trenul m'a adus aici, și m'a lăsat. M'am dat jos în aerul rece al munților.

E seară. Soarele a apus și din gară spre sat, șoseaua albă, pietruită, frumoasă, dar străină și necunoscută. Un țăran se apropie cu pălăria de pâslă în mână: « Dumneavoastră sunteți la casa lui Ion Neagu? » — « Da, eu sunt » și o pornesc alături de el, spre povârnișul muntelui.

Urcăm încet, fără vorbe.

Acuma, colo sus, în căsuța din marginea pădurii. Stau în pridvor. Gazda mi-a adus o cană de apă rece, și două bucăți de zahăr pe o frunză de viță. Și așa, cum stau singură în fața casei goale, neîncălzită încă de lucrurile ce-mi sunt obișnuite și dragi, înaintea văii violete ce se deschide misterioasă în fața mea, cu capul plin de vuetul cascadelor, mă apucă deodată o groază. Cine știe ce-mi va aduce și vara asta! Cine știe ce tristeți și ce dureri vor adăposti căsuța asta rece ce se'mpacă fiecare an cu alte firi, cu alte griji, cu alte doruri. Cine știe?

Poiana Țapului.

18 Iulie.

Plouă. Ceasul 6 trecute. Munții înfundați de ceață. Cer cenușiu, uniform, greu, apăsător; brazi înalți, drepti, nepăsători. Plouă mereu. Cântă ploaia mereu același cântec. În odaie se face întuneric.

Prin ferestrele joase abia mai intră un pic de lumină. Departe se aude trenul fluerând jalnic. Pe marginea galeriei de lemn picură ploaia.

¹⁾ Din manuscrisele rămase dela Igena Floru.

Casa-i mică, n'ai unde să te duci. Dacă te-ai putea culca undeva să n'auzi nimic, să visezi. Dar ce? Ce să mai visezi? Vine un timp când toate te obolesc. De ce ai lăsat, te-ai săturat; în ce-o să vie nu sperii. Atunci? Mi-e dor de tine... Pe tine te chem, pe tine te vreau. Azi, când m'am sculat, cerul era albastru și valea toată inundată de soare strălucitor. Am închis ochii la loc și am visat. Pe strada ta, peste pomii tineri de sub geamurile tale, se revărsa soarele dimineții, același soare, care inundă valea de-aici. Sus la etaj, în balcon, cele trei scaune stau nemișcate ca totdeauna. Ușile stau întredeschise, iar cele două ferestre cu perdele de dantelă, stau deschise mari, cu transperantele lăsate până la jumătate, ca să nu-ți supere ochii tăi, pe care-i ții închiși încă, leneșule, dar vântul, adierea dimineții dă năvală, leagănă transperantele albe, necăjește ciucurii subțiri și-ți mângâie fața cuminte și se joacă cu părul tău nebun, și-ți sărută mâinile albe și subțiri, întinse peste cuvertură.

Și când te gândești că toate astea sunt adevărate și că eu nu le pot vedea!

De când sunt aici, nu mă pot interesa de nimic. Când plouă și timpul e trist, sunt tristă cu el, din pricina lui; când e frumos și strălucește soarele, și adie vântul, și se înalță drepti munții fără pic de ceață în jurul creștetelor neclintite, sunt tristă, că nu ești și tu aici și nu putem să ne bucurăm împreună. Slabă consolatoare e natura moartă, rece, natura pe care n'o iubim decât pentru aceea ce punem noi în ea. Din toată natura moartă, rece și nepăsătoare de noi, la durerile și bucuriile noastre, doar marea, marea trăește. Ea singură poate consola fiindcă singură știe să plângă, fiindcă singură se chinuește, se sbate și suferă. Munții? Nepăsarea împietrită și mută. Ei aduc disperarea în sufletul celui ce suferă. Nemișcarea lor zdrobitoare e simbolul fatalității, al inevitabilului, al neînfrânteii, al neîmblânzitei fatalități oarbe.

La munte.

Și plouă, plouă, mereu. Inconjurat de atâta încăpățânată nepăsare, îți vine să întorci ochii să nu mai vezi nimic și, din ce în ce, dorința mai pătimașă te apucă de a te refugia într-o iubire imensă, oarbă, de a uita, de a închide ochii, de a adormi, de a uita că trăiești, de a nu mai ști ce te înconjoară.

Plouă. Din toate părțile se adună înserarea. Cărările se șterg, pomii se amestecă în pete negre cu forme bizare, pe cer par monștrii cu mii de brațe și forme fantastice, ce se agită, ce se agită într'un haos fără culoare, fără proporții.

Și plouă mereu, plouă de nu știu unde, plouă, plouă.

Beție.

Vineri, 18 August 1920.

Rotocoalele de hârtie aurită se 'ngrămădesc pe scrumiera albăstruie, străjuită de un mic pierrot cu capelă albă ce mă privește zâmbind sarcastic.

Fumez.

Panglica îngustă și ușoară de fum se ridică spectrală din cartonul subțire.

Stau întinsă pe canapea cu ochii deschiși, cu privirea vagă — un braț mi-atârnă peste perne, un altul s'a sprijinit de soba de porțelan rece.

Fumez și mi-e bine

E cald. Atmosfera nu mă apasă. E bine subț clopotul ăsta de sticlă. Mi se pare că sunt o gănganie pusă la închisoare de un colecționar de lucruri rare...

Fumez.

Storurile sunt lăsate. E penumbră în odaie. În cuier lângă dormeuză se profilează fantomatică o haină neagră.

Fumez.

Cenușul odăii mă învăluie. Dincolo de clopotul meu trec ropote de cai, trec ropote de cai exagerate de distanțe, trec, trec ropote de cai...

Chibritul aruncă o flacără roșie înaintea privirii mele uimite.

Fumul mi se suie la cap. Acele de păr mi-au căzut. Oboseala dulce și fină mă cuprinde tot mai tare, mă strânge, mă învăluie...

Și buzele mă ustură ușor...

Mă ustură ușor, mă ustură tare, mă dor...

Ești prea aproape de mine! Mi-e cald, mi-ești drag. Îți zâmbesc și mă privești drept în ochi. Imi ascund capul în perne și mă săruți pe gât.

Vreau să te dau la o parte, dar n'am putere. Ești prea frumos, ești prea puternic, ești prea minunat... ești prea Tu!...

Te-am regăsit în sfârșit!

Măinile mi se agață de tine, ochii mei te contemplă, te adoră,
te sorb...

Ești Tu.

Buzele îmi zâmbesc într'o simțământ de completă fericire...

Ești Tu.

Tot dorul, toate torturile s'au sfârșit. Ești tu, și toate visurile s'au împlinit...

Sfârșitul lumii poate să vie.

Pot să mor mâine.

Azi sunt a ta și te ador.

Amețită, mă culc pe covoare cu părul despletit, mă culc pe covoare, mă îmlădii, șerpuesc... Ești al meu, ochii tăi se cufundă într'ai mei cuprinși de beția supremă.

Și clopotul nostru e o închisoare, o colivie, o cavernă, un haos.

Aproape am adormit.

Ești aici, sau ești departe?

Nu știu, fumez.

19 Septembrie.

O săptămână cerul a stat cuprins de nori. O săptămână au picurat de sus, zi și noapte, stropii omoritori de mulțumire. O săptămână întreagă, timpul a plâns... Astăzi i s'a înseninat fruntea, într'o izbucnire de veselie. Sus, cerul e albastru, albastru. Un norișor alb surăde pe întinsul fără margini. Frunzele îngălbenite tresar ușor și tremură, ca atinse de mângâierea unei mâini iubite. Frunzișul întreg se mișcă ușor, legănând în el mii de stele luminoase, șoptindu-le mereu același refren neschimbat. Pe stradă se întinde lumina. Săr vrăbiile prin praful cald și strălucе asphaltul. Din sus, vine fluerând alene un băiețaș cu un coș gol pe spate. Cu ochii pe jumătate închiși, cu capul gol în bătaia dulce a soarelui, vine încet, abia trăgând un picior după altul, buzele-i se împreună și începe să fluere fără să știe ce face. Dincolo, măturătorul și-a lăsat pălăria pe ceafă. Rezemat de gard, cu mătura sprijinită de corp, stă și el în bătaia soarelui, mâncându-și, încet, bucata de pâine neagră... Ii trebuie lui mai mult ca să fie fericit, o clipă?

IGENA FLORU

PLICTICOASE FANTOME

« Lecție de deschidere... ținută în ziua de III Noemvrie MCMXIX ».

Exemplarul în care citesc acestea aparține unei mari biblioteci publice; dedesubtul numărului roman MCMXIX, un cititor—un june student, cred, a însemnat frumos cu creionul: 1919. Volumul cuprinde patru lecții de deschidere; toate sunt datate în cifre romane, și la toate cititorul acela, scrupulos și doritor de a face bine aproapelui, a însemnat sub numărul roman numărul arab corespunzător. În primele trei locuri a nemerit bine; la al patrulea a avut nenorocire: sub MCMXX a pus 1910. O altă mână, cu altă cerneală, a îndreptat: 1920, și cu semnul!—mai mult ironic decât caritabil.

Latini suntem; totuși nu ne vine prea ușor a învăța numerația romană și scrierea ei.

De noi toți regretatul Vasile Pârvan practica scrierea romană a numerelor cu o stăruință minunată. Unora, această stăruință le-a părut curioasă, câtorva, poate, chiar copilăroasă. S'ar putea vedea, în această practică de stil a marelui istoric, o intenție educatoare, dacă judecăm lucrurile după întâmplarea acelui cititor de cărți serioase care, sub MCMXX, a scris 1910. Bănuesc totuși, că acel romanism ortografic avea legături cu o dispoziție pentru solemnitate ce-mi pare exagerată. Această dispoziție a dus pe Vasile Pârvan spre un păcat, care surprinde și întristează la un om de valoarea lui. Exemplul e mare; de aceea nu poate fi trecut cu vederea, și numai în credința fermă că niciun om înțeleghător nu-mi va socoti drept profanare sau atingere a meritelor înalte ale lui Pârvan cercetarea ce urmează, m'am hotărât a o da publicului.

Uzul cifrelor romane, scrierea unor simple subtitluri cu litere capitale, întrebuințarea lui V în loc de U, ca în inscripțiile latine, dedicațiile în grecește, sunt amănunte pline de semnificație

simptomatică. Omul acela, înzestrat cu un solid spirit de erudit, căzuse în obsesia unor atitudini copilăros pompoase. Ne aflăm în fața unui caz, pentru care trebuie să dăm vina unei orientări foarte generale ale epocii noastre. Astfel de curente largi sunt mânate de puteri căruia prea puțini sunt vrednici a le rezista, deoarece nici spiritul nici caracterul unui om ca acel de care vorbim nu a fost în stare a le sta împotriva.

Un om apt pentru cercetări serioase, și pentru viață serioasă, se preface într'un monument obez al beției de cuvinte!

Și nenorocirea a fost vastă: stilul întregii sale persoane s'a alterat în sensul unei artificialități teatrale de un gust dintre cele mai regretabile.

În una dintre cele întâi publicații ale sale, în studiul despre Marcu Aureliu, apare acel stoicism pe pedestal, care-l face să spuie și să repete, că *toți* cari au scris, înaintea lui, despre împăratul filosof, au fost tot oameni lipsiți de «înrudire sufletească» cu marele Marcu; să-și expuie comunitatea sa de sentimente cu stoicul împărat până și prin o atât de naiv suficientă constatare ca aceasta: incapacitatea Romanilor, vechi și noi, de a-și încălzi casele — «*am încercat-o și eu și știu ce mare dreptate avea Marcus să se plângă*»; să vorbească foarte de sus despre neînțelegerile și uitările lui Mommsen «în *populara* sa Istorie Romană». Il supărase Mommsen pe Pârvan, fiindcă *bagateliza* superbul stoicism.

Prins în o atitudine rigid pompoasă, pe care el o socotea probabil rodul suprem al filosofiei stoice, Pârvan își potrivea un stil de ofician permanent înaintea unui altar al solemnității neîntrerupte. În acest stil un profesor, de exemplu, este «un *prospect* de aur și diamante în stâncosul pustiu al neînțelepciunii omenеști», dator a trăi «pentru sublimul pe care trebuie să-l faci să înflorească în inima contemporanilor tăi, chiar de ar fi să-l crești cu tot sângele vieții tale, pe care numai odată o ai».

În adevăr: «a face să înflorească sublimul», în ornament stilistic enorm vizibil, ajunse a fi o preocupare rituală a marelui istoric; și-mi pare că norma însăși a acestui rit de viață verbală, se află exprimată în această măreață formulă: (a spune) «gândul ca expresie delicat-sentimentală, mistic încrezătoare, a înțelegerii intuitiv-lirice a Cosmosului».

Sonoritatea cuvântului *Cosmos* pare să fi revărsat în spiritul lui Pârvan o încântare ilimitată: «ca atomii în *Cosmos*, ideile

pure alcătuiesc vibrarea vieții etern conștiente de sine: atitudinea religioasă-lirică, cea ritmic-muzicală, cea poetic-plastică, cea filosofică-tragică, cea științific-arhitectonică, cea istorică-epică-dramatică, cea socială-culturală, ori în sfârșit... etc. ».

Vine apoi: «ideea ordonatoare a tuturor aparițiilor în *Cosmos*»; «Realul spiritual care, de fapt, e adevăratul real în lumea omească, singură conștientă de sine și de *Cosmos*»; «în viața-spirit, în viața-ne-moarte e cuprinsă însăși legea de existență a *Cosmosului*»; «a sintetiza realități complete ale *Cosmosului*»; «noi suntem tot parte din *Cosmos*»; «unificarea ritmului personal cu ritmul cosmic»; «energia ritmică a *Cosmosului*»; «parte integrantă din *Cosmos*»; «forțe ce construiesc în *Cosmos*»; «ritmul cosmic»; «realitatea cosmică»; «cosmic nu e o deosebire între antropolog și Elenul din epoca lui Phidias»; «spiritul universal vibrând în noi și în întregul *Cosmos*»; «o idee etică, deci atractiv-repulsivă, quasi-gravitațional-centrifugal-cosmică»; «înțelegerea continuă a umanului cu cosmicul prin spiritul creator al marilor vizionari ai Eternului»; «legea cosmică a variației formelor vieții»; «după chipul și asemănarea *Cosmosului*»; «ritm de largime cosmică»; «formele ritmice-cosmice»; «tendința incomensurabil de puternică a materiei cosmice de a se integra în cohesiune...»; «ideile transcendente hărăzite nouă de *Cosmos*»; «forma în *Cosmos* e vibrație»; «nu partea, ci totul, care e *Cosmosul*»; «uriașa armonie a forțelor vibrând în *Cosmos*».

«*Cosmos*» este un adevărat cuvânt «radical» — nu vi se pare? De altfel: «omul e singurul animal cosmic, pe care până acum l-a creat Rațiunea supremă». Poate că prin acea acumulare verbală, ce poate părea alarmant monotonă, istoricul a vrut, ca filosof, să ne împlânte cât mai adânc adevărul superb: să suntem singurele animale cosmice — noi oamenii adică, privilegiați, printre celelalte, și prin această interesantă calitate a noastră.

Un amor verbal de o aprindere aproape egală i-l insuflă, în altă parte, lui Pârvan, cuvântul *ritm*: «*ritmul* diurn-nocturn, *ritmul* solstițial-equinoctial, *ritmul* pulsațiilor magnetice, *ritmul* petelor solare, *ritmuri* cosmice, *ritmul* iubirii, *ritmul* întinericului și luminii, *ritmurile* vieții și morții, *ritmul* personal, *ritmul* spiritual, *ritmul* vieții umane, *ritmul* istoric, istoria *ritmului* vieții creatoare, *ritm solidificat* în fapte, cercetând faptele găsești *ritmul*, *ritmul* care vivifică, *ritmul* arhitectonic, sunt devenirile omenești

simplicu *ritm* biologic? *ritm* greoi biologic, materia *ritmizată* umană, *ritmul* muzical-metafizic-mistic, *ritmul* intens spiritual al cetăților de lumină, *forța propulsivă* a *ritmului*, *ritm* activ și *ritm* pasiv, *ritm* armonios undulat, *sinritmie*, *ritmul* rațional, structura *ritmului*, *ritmul* violent agitat al spiritului elenic, *ritmul* trepidat al săpătorilor în piatră, *ritmul* adagio-grandioso, un poco stanco, al cugetătorilor tragediei, filosofiei și religiei elene; marea *sinritmie* culturală a secolului al IV-lea, *ritmul* spiritual unic, creșterea e *ritm*, *ritmul* creșterii sufletelor, ideile *ritmice*, *ritm* de repetiție, *ritm* de compensație, *ritmuri* identice, linii *ritmice*, unde *ritmice*, *ritm* dinamic, *ritmul* undelor intense și restrinse este ca un nucleu *cosmic*, *ritm* de tradiție, *ritm* de inovație, stil *ritmic*, poema lui Tristan (care poemă a lui Tristan?) și catedrala din Chartres au același *ritm*, salturi de octavă, mai sus, mereu tot mai sus, cu triluri la fiecare octavă, în iuțire din ce în ce mai pasionată... ».

Care va să zică: și *ritmul* funcționează ca vorbă « radicală ». Este aceeași îmbătăre de vocabular.

Celor neatenți îngrămădirea aceasta de exemple va părea scandaloasă, eventual inutilă; cei atenți au înțeles că această acumulare era indispensabilă pentru a face palpabilă enormitatea unui procedeu. Pe acești din urmă nu se cade a-i ofensa cu explicații: citatele le-au arătat, până la oboseală desigur, ce desăvârșite banalități se descoperă prin asemenea monstruos țesut de vorbe goale, prin această umflată paradă verbală.

Pârvan îmi pare rob și unui oarecare stil nemțesc. Abuzul de adjectiv substantivat: etnograficul, genericul, ornamentalul, funcționalul, utilitarul, esteticul, culturalul; abuzul de compuneri ca: ideal-rațional-antropocentric, sensorial-fantastic-theocentric, solidar-devenite, sensoriu-armonizat, evolutiv-vital, energetic-vibratoriu, (esență) generator-generată, diabolic-cacofonic, muzical-metafizic-mistic, atractiv-repulsiv, armonios-undulat, conservator-vital, generator-vital, nobil-individual, superiorizat-spiritual, naiv-hâd, copilăresc-monstruos, mimetic-cultural, uman-divin, material-spiritual, geografic-uman, cultural-creator, colectiv-civilizator, capitalist-naționalist-imperialist, în sfârșit: *quasi-gravitațional-centrifugal-cosmic!*

Ce sunt acestea toate?

Pârvan însuși amintește că Marcu Aureliu avea mare slăbiciune pentru cuvintele rare, și că-i plăcea mult să-și fabrice

cuvinte. S'ar zice că, odată cu superbul stoicism, regretatul istoric a adoptat și aceste vicii verbale ale tristului împărat filosof. De sigur nu spre norocul limbii, nici a culturii române în general.

Și judecați că asemenea ornamente culturale, profesorul — « *prospector* de aur și diamante în stâncosul pustiu al neînțelepciunii omenești » — înțelege a le oferi, înainte de toate, tinerilor țărani veniți la școlile înalte. Se 'nțelege. « Care e sufletul cu care avem noi (adică profesorii) a lucra? — De sigur înainte de toate sufletul țăranului daco-roman ». Tinerilor țărani « trebuie să le redăm atmosfera de acasă, vioae, veselă, lipsită de orice pedanterie și închipuire de sine magistrală, în libertate deplină dela frate mai mare la frate mai mic —, ca să-și poată veni în fire copiii aceștia ai unei rase în adevăr nobile, încăpute pe mânele educatoare ale unor oameni strâmb pregătiți ori rău conduși ». Auziți? Vorbește de oameni « strâmb pregătiți ». Să fi avut oare acest om o atât de imensă inocență?

Imi pare destul de probabil că Pârvan a fost, în vanitatea lui culturală, și un naiv. Dar cazul nu e simplu. Când, odată, l-am întrebat de ce nu scrie o istorie a anticității, care ar putea fi un frumos text literar românesc, mi-a răspuns, cu acea puerilă poză care-i cuprindea, la ocazii, înfățișarea întreagă: Domnul meu, eu nu pot scrie pe înțelesul tuturor. — Mai târziu, cunoscând de aproape scrisul lui, m'a cuprins mare tristețe: inocența lui stilistică îmi apăru foarte relativă.

Și așa s'a făcut un maestru; așa s'a înființat, sau reînființat, o măestrie.

Știa sau nu știa, voia sau nu voia, să scrie popular? — Inclîn a-l înțelege pe Pârvan ca tip cu totul aliterar, plin de o formidabilă ambiție de a fi un maestru al cuvântului — al cuvântului sublim, hieratic, hermetic — dar: al cuvântului. O vanitate de costum, localizată în vorbă.

Dialogul a rămas, din vechime, formă prin excelență ispitoare pentru diletanții scrisului literar — formă hibridă de încrucșare a atitudinii practice cu atitudinea contemplativă. Astăzi au ajuns chiar filologii, în sfârșit, să acorde că, la Platon însuși, această formă, în afară de cazul anecdotei sau al scenei pitorești, s'a dovedit a fi impediment, și nu frumusețe: cu cât înaintează închegarea doctrinei sale, cu atât dialogul se arată ineficace și cedează expunerii directe. Ce era deci să se întâmple în șirul

infiniților săi imitatori? Așa, Pârvan a scris pe al său *Anaxandros* — *Dialog platonice* — Citit în ziua de III Noemvrie MCMXX la — deschiderea Cursului despre originea — Dramei antice, ținut în anul MCMXX—XXI la Universitatea din București.

Insensibilitatea literară a acestui învățat distins era de un grad astfel, încât el nici nu bănuie problemele, care, la o asemenea încercare în românește, se ridică imperios din însăși firea graiului și a culturii noastre. Nu se gândește că, pentru o evocare a lumii vechi grecești, se cere, neapărat, pe românește un ton curat, și discret arhaic. Grecii profesorului Pârvan vorbesc, în desăvârșită liniște, o românească foarte prea comună de foileton academic sau de lecție inaugurală; acești greci vorbesc de « mythici luptători și suferitori », de « aetherul ideilor platonice », de « turmele meschine de oameni » și « formele moarte ale vechilor poeme și imnuri », de acei « bărbați ai mării calde de sud care începuseră a trăi lyric », de un « imens memorial al trecutului », de « mythurile epice și naivul chor lyric », în sfârșit de « acorduri de furtună, cântări de uragan, speranțe titanice și zbor prometheic » întocmai ca un poet bucureștean antichizant; sau chiar de « analiza sufletului » și de « raționalism antropomorf », în pur limbaj universitar.

În definitiv, insensibilitatea literară funcționează aci ca infirmitate ce predispune la viciul vorbei goale — o infirmitate dezastruos activă.

Dar care e forța ce determină acest caracter activ, și-l face să devie generalitate și modă? Pârvan a fost exemplu enorm și tip; din nenorocire însă, nu o întâmplare izolată. Sumedenie de tineri, și unii de sigur cu înzestrare superioară, scriu — accidental sau cronic — stil frumos ca al lui Pârvan.

« Ideia țîșnește din adevărurile de viață ale sufletului omenesc, ca obîrșie ordonatoare. Prin ea se realizează armonia; prin armonie, unitatea; și prin unitate, existența; — existența fiind tot una cu unitatea și cu armonie — Ideia deci e o viziune în totalitate ».

Iată un tânăr, cultivat de sigur și cu mintea întreagă, vorbind limbajul, pompos și primar totdeauna, al comunicărilor spiritiste. Un altul, turburat de problemele, atât de vânturate astăzi literaricește, ale vieții erotice, se exaltă terminologic pomenindu-ne de « femeia dinamică ». Vă rog: *dinamică* se numește acea femeie căreia îi place mult să facă dragoste. În numele lui

Dumnezeu și al Sfintei Vineri: de ce — *dinamică*? Nu au cunoscut încă până acum Românii femei foarte pricepute la dragoste, și nu au fost ei în stare încă să le numească potrivit? Ce gust de bocciu academism, să le zici *dinamice* unor femei atât de agreabil binecuvântate!

În sfârșit, un scriitor foarte prețuit, ne ia, chiar dela începutul unui roman, cu aceste vorbe încordate teribil: « Nervii fermentau mai de demult, oțetind tăcerile din compartiment... dar abia în gara Iași se afirmară urzicători cași tremurul burniței de toamnă rece, vizibil numai în dreptul becurilor electrice din fața gării ». Acest scriitor ne pare că exercită cu cel mai popular succes, astăzi, proza dinadins și implacabil frumoasă de care ne ocupăm. La el aflăm, alături de preludiul cu « nervii care fermentează, oțetesc tăcerile și se afirmă urzicători », zboruri de elocvență pur pârvanică, cum ar fi descrierea aceasta a unui tânăr student ce șade seara la masa lui de lucru: « ... când singur, aprindea lampa, aplecându-se pe o carte, peretele pe care i se proiecta umbra profilului, devenea prețios ca pereții muzeelor de artă statuară greacă, în clipa de mister când aceeași lună care a luminat cu veacuri în urmă profilul de eternă tinerețe a efebilor greci, în nopțile Eladei, luminează icoana lor de marmură, trimițându-i umbra vie pe peretele muzeului ».

Imi vine în minte încruntarea sprâncenelor regretatului Pârvan și vorbele lui solemn tăioase: eu nu pot scrie pe înțelesul tuturor. *Sculptură*, de exemplu, este pe înțelesul tuturor. *Artă statuară* este mult mai « radical ».

*

Să nu fie cumva aci o explicație? Ne găsim în fața unor oameni speriați de învățătură, — în specie: beți de un vocabular de care singuri se miră că-l maniază. Oamenii lui Caragiale își împodobeau vorba cu neologisme pocite; jocul era acolo destul de inocent. Aici avem oameni cultivați — dè! — dar mai ales culturali, care umblă să terifieze pe cine pot, cu mardă de lexicon savant. Acest joc pare mai puțin inocent. Dar poate nu chiar pervers: căci și în această păunire cu sonorități sau metafore cu mult năduf adunate, este ceva naiv.

Numai: comicul acestor din urmă bate cam spre odios; al celor d'întâi, al mahalagiilor pocitori de vorbe « radicale », era drăgălaș.....

Acum vreo patruzeci de ani, d-l profesor Rădulescu-Motru fusese grav impresionat de stilul palavragesc al răposatului Ionescu-Gion — cu: « un palat, — și ce palat! — o cupolă, și ce cupolă! — o colonadă, și ce colonadă! »; sau: « palatul acesta splendid și falnic... falnic și splendid, dar care plânge », și încă: « dorința devine obsesiune; obsesiunea, durere; durerea, chin, — o obsesiune, o idee-mreață care te înfășoară în vrăjile sale », și alte asemenea triste caraghioslăcuri, din care acel literat de pe vremuri își alcătuia conferințe și articole de revistă. D-l Rădulescu-Motru scrisese atunci, despre *Literatura patologică*, un studiu ce apărură în *Convorbiri literare*. Cu dreptate mare se refera autorul la cuvintele lui Maiorescu: « Vițiul radical în toată direcția de astăzi a culturii noastre, este *neadevărul*, pentru a nu întrebuița un cuvânt mai colorat ». Și d-l Rădulescu-Motru propunea să se modifice interpretativ caracterizarea acelui *neadevăr*: d-sa vorbi atunci de literatură *patologică*. Vreo zece ani după articolul său, sub impresii analoage, se întreba d-l Al. Tzigara-Samurcaș, tot în această revistă, dacă nu s'ar putea să ne ferim de *beția de cuvinte* în — critica de artă. « În literatură, scria d-sa, beția de cuvinte a *cam* fost stârpită » (în 1907!). *Cam* nu era de prisos: o dovedesc exemplele adunate aici de mine.

Legea creștină ne învață a zice: Dumnezeu să-l ierte, despre cel răposat; iar celui în viață, când pleacă la împărtașanie, din toată inima să-i strigăm: Dumnezeu să te ierte. În adevăr este o ușurare, să trecem iertarea pe seama Ziditorului. Noi oamenii trebuie să cădem în păcatul de a ne supăra pe aproapele nostru, și a păstra supărarea.

Să ne îndemnăm totuși a zice: Dumnezeu să ierte pe răposați ca și pe cei vii, care, cu uricioasă nesocotire a vorbirii și înțelepciunii « țăranului daco-roman », compromis atât de supărător frumusețea — « Cosmosului ».

PAUL ZARIFOPOL

DIN CICLUL
«BAL DE MOARTE»

TIMPUL MORT

*Stelele au patine și sparg, trecând, ferestre.
E 'n orișice caisă câte-un apus cu liră.
Toată grădina cântă. Păsări tac și se miră.
Arcușul stelei plânge pe viola din poveste.*

*Părul pădurii umflă cimpoaie. Umbre mor
Ca preșurile. Frunzele cad, ca niște palme.
E o holeră 'n toamnă. Tăcerile își vor
Lăsa baletul, ca să uimiască lacuri calme.*

*Țările tremurate frunze sub ape — acu,
Intoarse, spun legenda cu gnomii cât o cușmă.
Cucul a luat parfumul copilăriei cu
Văzduhul, smuls din urmă repede ca o pușcă.*

*Munții urcând cu bouri, suflă cu-acelaș stol
De var de-asupra coamei. Flautul e 'n mesteceni
Și plânge ca zăpada din coaje, care trece 'n
Elanii foști aicia, cândva sub cerul gol.*

*Dar nu se mai pot prinde cuvinte, cari acum
Impodobesc falange de laș cu reci brățări,
Când trec în curcubeie otrăvile cu mări
Și oazele 'n inele sunt șterse de simun.*

AUTOPORTRET

Gura surâde 'n ruini.
Garduri dinții căzuți.
Viață, pierdută pe-o stea,
Nu, să nu mă săruți.

Arcul din braț nu mai știe
Corbi să rotească în păr.
Fumegă ninse ca melcii
Bucle de var fără scări.

Și în uitatele poze,
Printre platani, în ochiane,
Bolțile aeriane
Veștede 'n apoteoze.

Rochia stea stins foșnea
(Poate-un frunziș cu un tril).
Glasul de-atunci nu mai mi-l
Simt aburind ca o nea.

Norii 'n volane marchize
Dau evantalii de moarte
Mâinii făcând semn departe
Pașilor mici de caise.

Fruntea pe umerii cumpeni
Lin subțiază arare,
Pe sub reci sulți de tușuri,
Câte-un incendiu, o mare.

Leprei din soare'mpărat
De toate razele tuns,
Capul se pleacă surpat
Pletelor lungi ca un plâns.

DIN CICLUL
«ARC»

SCHIMBARE FINALĂ

*Lumini serale liniștite
Și cer acelaș nu mai vreau.
Să cadă pieile-osândite
In închisori, cari nu mă au.*

*Iar mâna, care scrie, fie
Stea verde cu degete cinci,
Ca sulii stând, nu ca opinci,
In mlaștinile de vecie.*

*Cântec ce-o să se frângă lângă
Turn lung lucind, va fi ceas mort.
La ora fără număr plângă
Cei ce-au știut că n'o să-l port.*

*In mine am destule ; dor.
Și sunt mai strâmt. Brâu — le 'nconjur.
Stau și privesc : orbite mici
Cuib drag tăcutelor furnici.*

*Nu. Drept cred vieții gemene
Și 'n lumi ce n'or să pregete
Și 'n osu-acestor degete, —
Semn tare, clar, de cremene.*

NELĂMURIT

*Tălmăcitori de stele sunt prea mulți.
Grele 'ndoielile ; apar ca faruri.
Multiplicat același gând ascuți, —
Față de clown voalată sub calcaruri.*

*Vreau puritățile din ape și din cer;
Albastrul depărtat fuge și minte.
Când haiducește înflorite flinte
Descarc, nu cad cortine de eter.*

*In diamant, incendii. Stinse 'n noi.
Sufletele răstoarnă și slușesc.
Ochii de-otravă 'n hrube amândoi,
Reflux vioriu chemând, îl înverzesc.*

*Apus — flori oxidate — prin lentile.
Nimeni nu știe. Ștergeți aquarela.
Cum calcă seara, e și nu. Gazela
Se șterge cu copite ude 'n file.*

INDENN

*Havuzul cerului stropește spadă ;
 Incremenitul cavalier sub ea.
 Bronz înverzit sub rece acoladă,
 Plecat grumaz tăceri nu străpungea.*

*Fruntea cădelniță nu-i vitejească.
 Bufonul stă, nu senioru 'n rugă.
 Coif soarele, nu dungile de slugă.
 Neagră, sutana e călugărească.*

*Rostogolirea piatra o cunoaște.
 Săgeata melci nu o să contureze.
 Călugări prin vulpi și prin asceze
 Te-or silnici să faci din oase, moaște.*

*Rotește-arătătorul de lumini,
 Din bărbi ia-ți mătură pentru coturn
 Și dârz smulgând inelul lui Saturn,
 Din popi fă constelații de jivini.*

EUGEN JEBELEANU

TEOLOGIA LUI TUDOR ARGHEZI

Asemenea tuturor lucrurilor din lumea aceasta, predestinate să le iubești până la sfârșitul mersului tău printre ele și întovărite de taine, opera lui Tudor Arghezi mi-a apărut, în ceasul întâlnirii mele cu ea, absurdă, urită, inutilă, monstruoasă. Obişnuit cu facilitatea poeziei și prozei românești dinainte de războiu, și neştiutor să cer actului literar altceva decât exprimarea într-o limbă cotidiană a unor stări sufletești comune, opera lui Arghezi îmi cerea eforturi de înțelegere și concentrări de atenție pe care eu le acordam de obicei cărților de filosofie. Or, eu știam pe atunci că, numai filosofia este aceea care poate pune și, deci încerca, să rezolve problemele centrale ale existenței în genere. Trăisem până la diformitate prescripțiile învățate de-a-lungul unei ierarhii scolastice, și în care specificitatea genurilor îmi era oferită ca și cum ea ar fi corespuns unor serii de obiecte heterogene între ele. Imi închipuiam că liricului îi corespunde în lumea din afară un obiect distinct decât acela al epicului, după cum tragedia surprinde o altă fațetă a lumii de care metafizica nu are a se ocupa niciodată. Și ajunsesem, cu acest mod de a vedea lucrurile, la un fel de pluralism perfect ierarhizat în afară, dispunând de o arhitectură aproape matematică, însă care în conștiință dădea naștere la tot felul de confuzii și conflicte care, mai întotdeauna, mă făceau să mă cred absolut incapabil să înțeleg ceva. Orele acelea când aceste categorii de existență se întâlneau, simultan formulate, și când întreg efortul meu de a le armoniza într-o viziune unitară a lumii se dovedea neputincios, zadarnic, îmi dau și astăzi simțământul unui sfârșit inutil. Aș fi vrut să pot găsi undeva, în repetatele mele lecturi sau întâlniri cu oamenii, ceva care să fie în stare să-mi dea mijlocul de a realiza o unitate perfectă între mine lăuntricul și lumea din afară. Și pentru că-mi lipsea acest pisc, de aceea sbuciumul meu era steril. Deoarece eu nu ceream formula

unui principiu abstract, inuman, asemenea aceloră întâlnite în toate sistemele de metafizică. Principiul pe care mi-l ofereau aceste sisteme era tangent prezenței mele. El era un obiect asemenea tuturor obiectelor care formau pluralismul de care am vorbit. Aceea ce vroiam nu era un principiu care să-mi ceară participarea directă, activă, riscantă, dureroasă. Și doream găsirea acestui principiu atât de mult încât, intoxicat de insomnia neliniștii mele, îl consideram pe Faust un om fericit deoarece el găsisse pe cineva care, în schimbul unui contract scris cu sânge, îi dădea cheia tuturor durerilor și remediul oricărei îndoieli.

În aceste împrejurări sufletești m'am întâlnit cu Tudor Arghezi. M'am oprit în fața vitrinei dela « Bibliofila » și am cetit: « Cuvinte potrivite ». Însă curiozitatea mea, pe atunci, avea o cu totul altă educație.

— Cuvinte potrivite! mi-am spus și am vrut să plec. Dar cineva nebănuit a răspuns ca un ecou iar ochii mei, de data aceasta involuntar, au făcut ocolul cărții de format mare și cu înveliș galben-portocaliu. Și în clipa aceea, mi-am amintit că, odinioară, cetisem într-o revistă ieșeană cum că Tudor Arghezi deschide listă de subscripție pentru publicarea a cinci volume printre care era însemnat și acela pe care-l aveam acum, în vitrină, dinaintea mea. Și am crezut că ecoul acela este o aducere aminte. Însă mă înșelam. Dece am intrat atunci în librărie și am dat ultimul ban pentru « Cuvinte Potrivite » aveam să știu mai târziu. Însă de atunci cred că, adevăratele cărți sunt ființe vii care ne vorbesc și noi le auzim, nu însă cu urechile, ci cu un fel de surprindere oarecum a conturului lor spiritual. În prezența unei atari cărți tu devii materialul maleabil, mulajul care ridică masca spirituală a operei.

În seara aceea, l-am cetit pe Tudor Arghezi și n'am priceput nimic. Am aruncat cartea odată, de două ori, de trei ori. Îmi apărea imposibil, vulgar, adesea trivial și pretutindeni chinuit, însă chinuit nu inventând o topică frumoasă a faptei, ci mimând ceva care oscila între moluscă și lepră. Cât l-am urit eu pe Tudor Arghezi în noaptea aceea. A doua zi l-am aruncat în fundul unei lăzi, cu jurământul de a nu-l mai deschide niciodată. Și astfel am reușit să-l uit. Eu credeam atunci că acesta este un gest al meu, o libertate a mea. Dar aveam să aflu, nu cu prea mare întârziere, că mânia mea venea tot dela Arghezi. Deoarece Tudor Arghezi știe

că amintirea uită. De aceea, singurul drum către turburările adâncurilor și singurul mijloc de a face să iști îndoiala, curiozitatea și apoi entuziasmul, este numai pe acolo pe unde omul se apără mai îndârjit. Datorită acestui fapt, nu mult după uitarea și zăvorîrea în sipet a « Cuvintelor Potrivite », m'am pomenit, într'un moment de totală absență, recitând în gând și apoi cu glas tare:

« Vreau să pier în beznă și în putregai
 « Ne 'ncercat de slavă, crâncen și scârbit,
 « Și să nu se știe că mă desmierdai
 « Și că 'n mine însu-ți tu vei fi trăit.

Versul din șoaptă mă făcu să-mi aplec urechea ca și cum ași fi ascultat pe cineva care-mi fredona un cântec drag, știut dar uitat, un cântec nelumesc de însingurată durere, de nemărturisire. Era, în clipa aceea, în mine ceva de scrâșnet de dinți, de spasm fără gest, o consumare de chin neștiut:

« Ingerul meu își mai aduce aminte
 « De fericirile de mai 'nainte
 « Cerul la gust i-ajunge ca un blid
 « Cu laptele amar și agurid.
 « Stelele lui nu și le mai trimite
 « Ca niște steaguri sfinte zugrăvite,
 « Și vântul serii nu-i mai dă îndemn
 « Cu-aroma lui de vin și undelemn.

De fapt, până atunci, viața nu-mi îngăduise să fac nimic. Trăiam la întâmplare neștiutor de ceea ce va veni nepăsător de ceea ce a fost. Râvneam să pot fi asemenea eroului lui Dostoiewski din « Glasul subpământean » care spune:

— Prefer să crape întreaga lume în zeci de mii de bucăți numai ca eu să-mi pot bea liniștit ceaiul...

Și-mi aminteam cu un fel de amară luciditate de o scrisoare a lui Nietzsche către Malvida, de acea scrisoare în care sufletul cel mai timid pe care l-a dat civilizația europeană încearcă actul cel mai curajos: transformarea unicei sale vieți într'un act, într'un singur act: « Oricine ai fi tu, tu trebuie să fii izvorul propriei tale experiențe », îmi aminteam de acea scrisoare din 11 Iulie 1878:

« Plec în tăcere și singuratic pe singurul meu drum;
 « renunț la tot ceea ce ar putea să mă împiedice

« Iată-mă în sfârșit în fața nodului gordian a vieții mele. Iată-mă în fața crizei! Dacă nu aș avea sentimentul infinitei fecundități a filosofiei mele, poate ar trebui să tremur. Eu sunt, însă, de acord cu mine însumi ».

Actul acesta de părăsire îl mai întâlnisem. În partea întâia al celui prea modern « Discurs asupra Metodei ». Descartes scria tocmai la 1620 « pătruns de entuziasm »:

« ... îndată ce vrâsta mi-a îngăduit, am părăsit cu desăvârșire studiul și hotărându-mă de-a nu mai căuta altă știință decât aceea care se poate găsi în mine însumi sau în marea carte a vieții, mi-am în- trebuințat restul tinereții călătorind ».

Dar de ce face Descartes acest gest de evadare din scolastic?

« ... pentru a culege experiențe, pentru a mă în- cerca eu pe mine în diferitele împrejurări pe cari soarta mi le va scoate în cale ».

Iar completarea vine cu această lămurire iarăși prea contemporană:

« Eu am crezut totdeauna că voi putea găsi mai mult adevăr în raționamentele pe care fiecare le face atunci când este implicat în împrejurări de viață, decât savantul care închipuie speculații fără niciun efect viu ».

Însă această încercare de evadare din obișnuință, din cotidian, o găsisem și la André Gide. În ale sale « Hrane pământești » el spune reeditând pe Descartes:

« La optsprezece ani, când am terminat primele studii, am plecat pe toate drumurile, cu sufletul obosit de cărți, cu inima goală, cu trupul exasperat de impreative ».

De fapt aceste evadări le găsisem în Evanghelia lui Luca. Și actul acesta, corespunde în viața lumescă a lui Iisus Hristos, momentului când El ne învață că: « Nimeni nu poate sluji la doi

stăpâni» lui Dumnezeu și Satanei. Iată care este fragmentul în care găsim porunca părăsirii lumii:

« Și veni la Dânsul mama și frații Lui, și nu puteau
« să se întâlnească în clipa aceea cu El, din pricina
« gloatei. Și i s'a adus știrea lui Isus Hristos că mama
« Lui și frații Lui sunt afară și că-L așteaptă. Atunci
« Isus Hristos a întrebat:

— Cine este mama mea și cari sunt frații mei? Apoi
« întinzând mâna către ucenici a spus arătându-i:
« Iată mama și iată frații mei ».

Dar problema aceasta, a părăsirii lumii, Tudor Arghezi a știut că este o corelativă a celeilalte probleme și mai capitale a învierii. Iar această problemă a învierii se găsește în Evanghelia lui Ioan formulată de însuși Isus Hristos:

« Răspunse Isus Hristos: « Adevăr, adevăr zic ție,
« dacă cineva nu se va naște a doua oară, nu poate ve-
« dea Impărăția lui Dumnezeu ».

Tudor Arghezi a știut toate acestea. Și le-a știut nu numai din Evanghelii ci și din tovărășia lui spirituală cu fratele său întru îndoială Charles Baudelaire. Tudor Arghezi râvnia și el, pe vremea când se numea Theo, să strige:

« O Mort, vieux capitaine, il est temps! levons l'ancre!
« Ce pays nous ennuie, ô Mort! Appareillons!
« Si le ciel et la mer sont noirs comme de l'encre,
« Nos coeurs que tu connais sont remplis de rayons!

« Verse-nous ton poison pour qu'il nous réconforte!
« Nous voulons, tant ce feu nous brûle le cerveau,
« Plonger au fond du gouffre, Enfer ou Ciel, qu'importe?
« Au fond de l'Inconnu pour trouver du nouveau!

Pe linia acestor spirite care vor verificarea adevărului cu propria lor viață vine Tudor Arghezi. Iar dacă problema inițială a întregii lui filosofii este: cum devii ceea ce ești? sau cum poți ajunge să fii demiurgul propriei tale vieți? aceasta se datorește faptului că el știe ce înseamnă a fi născut în tiparele determinismului natural.

Iată formularea acestei probleme în poezia intitulată, atât de semnificativ, « Arheologic »:

« Sufletul meu își mai aduce-aminte
 « Ș'acum și ne'ncetat de ce-a trecut,
 « De un trecut ce mi-e necunoscut
 « Dar ale cărui sfinte oseminte

« S'au așezat în mine făr'să știu
 « Cum nici pământul știe pe-ale lui,
 « În care dorm statui lângă statui
 « Și-i zăvorât sicriu lângă sicriu.

« Un murmur ne'ntrerupt de epitafe
 « Cari mai străine cari mai sonore.
 « Prin aer, timpul-i despărțit de ore
 « Ca de mireasma lor niște garoafe.

« Tăcerea vocile și le-a pierdut,
 « Care-o făceau pe vremuri să răsune.
 « Aud țărâna doar a vocilor străbune
 « Cum se desface, cum s'a desfăcut.

« Și câteodată, totul se deșteaptă
 « Ca 'ntr'o furtună mare cât tăria:
 « Și-arată veacurile temelia.
 « Eu priveghez pe ultima lor treaptă.

Acceași problemă se formulează, printre altele și în « Testament »:

« Așez-o cu credință căpătâi.
 « Ea e hrisovul vostru cel dintâi
 « Și-al robilor cu saricile, pline
 « De osemintele vărsate 'n mine.

iar mai departe în finalul aceleiași poezii:

« Far' a cunoaște că 'n adâncul ei
 « Zace mânia bunilor mei...

Prin naștere suntem o actualizare a eredității. Cu alte cuvinte, momentul nașterii noastre corespunde, în specie, unei intersecții

de vieți a căror definitivă realizare le-a fost interzisă de societate, de inteligență, de morală, sau de moarte. Prezența noastră, ca noi născuți, se justifică așa dar printr'o satisfacere a unor dorinți neîngăduite lor în viață, adică străbunilor noștri. Noi ne naștem pentru a le răzbuna sau continua interzicerile, lașitățile, sau cunoașterile. Suntem deci în lume numai în măsura în care străbunii au fost necesari iar copii noștri se vor putea naște numai în măsura în care noi, integrându-ne în aceeași lege a eredității vom prezenta o egală necesitate. Un nou născut este cu alte cuvinte un mozaic de tendinți, de apriorisme, pentru a căror consumare a fost adus între soare și moarte:

« ... eu veneam din morți ».

Nimeni nu se naște dacă străbunii nu au nevoie de o răzbunare, de o libertate, de o continuare. Un om care și-a trăit viața până la capăt; un om care nu a visat toată viața în căldura nici unui somn; un om care nu și-a ascuns nimic în sânge; un om cu secretele consumate în aventuri, în gânduri; un om care nu știe ce înseamnă prețul cenușii, deci un om care moare cu fiecare sfârșit de gest și se naște odată cu începutul altei acțiuni, un asemenea om nu poate avea copii. El epuizează și inutilizează specia. Dar un asemenea om-monstru nu e posibil în planul naturii. Copilul este prelungirea vie a insului în moarte, sau dacă vreți, un mort își are un strigoi al său și care este copilul. Iar copilul devine matur numai în clipa în care mortul său nu-i mai cere nimic. De aceea, copilul este un crepuscul al speciei sau ar trebui să fie ca atare, vreau să spun că străbunul moare cu adevărat numai în ora în care copilul scapă de sub tutela lui. Copilul, prin însuși faptul că e un produs al unor refulări a speciei, ar trebui să epuizeze toate resturile acesteia. Cu alte cuvinte ar trebui să o purifice, să fie un filtru:

« Din mucigaiuri, bube și noroi

« Iscat-am frumuseți și prețuri noi ».

Or, ce se întâmplă în majoritatea cazurilor? Socialul îngăduie anumite satisfaceri, iar adolescentul, — din anumite aversiuni pentru efortul către sine însuși, — confundă voit tendințele și apriorismele speciei cu primarele ființei sale libere și individuale ajungând astfel la o viață de ambiguități, de incoerențe, de faci-

lități. Produs al neclarului, adolescentul va instaura neclarul, fără ca să știe cine este, de ce trăește și mai cu seamă de ce a trebuit să fie...

« Fiecare se naște mai mulți și moare singur, spune
« Valéry, în Eupalinos, prin gura lui Socrates. Copilul
« care se naște este un furnicar de oameni pe cari viața
« îi reduce încetul cu încetul la unul singur, la acela
« care va muri singur. Odată cu mine s'au născut o
« cantitate imensă de Socrați, dar din numărul lor s'a
« desprins treptat, treptat, unicul Socrates care a fost
« dat judecătorilor și cucutei ».

« Cuvintele Potrivite » sunt etapele acestei eliminări a tuturor Arghezilor posibili, în vederea realizării unicului Arghezi. Volumul acesta de versuri cuprinde experiențele creierii făpturii argheziene. « Cuvinte Potrivite » este tratatul unei arhitecturi a spiritului. Arghezi se vrea el însuși! Vrea să fie o voință a sa proprie care să înceapă și să sfârșească în sine. Tot ce caută, tot ceea ce râvnește, duce în această fază inițială de formație către un singur punct central: Eu. Această fază își are *Prințul* său înfrânt:

« Biruitor pe lifte și jivine,
« Așteaptă dârz, la rându-i biruit,
« Și ochii lui, de patru timpuri pline
« Incremeniți pe zare n'au dormit.

apoi:

« Inchis în turnul morții din poruncă,
« Prințul e 'ntreg, dar gândurile-l dor,
« Ca niște vulturi negrii ce-și aruncă
« Intre cotețe rotirile lor.

« Puterea lui întreagă și vitează
« Ascultă 'n noaptea de safir și lut.

Care este momentul în care « Cuvinte Potrivite » devin act?— Răspunsul nu este atât de dificil pe cât este de paradoxal. « Cuvinte Potrivite » nu este o succesiune ci o hartă spirituală. Fazele sau dacă vreți etapele de care vorbeam mai sus, sunt concomitente, prezențe care se inter-determină, care se țin și care creează încetul cu încetul geografia spirituală a lui Arghezi din această vreme

în care gândul ca aventură internă este substituit adesea de aventură spațială, de încercarea lui de evadare. Nimic din ceea ce este consumat în această etapă a « Cuvintelor Potrivite » nu are un suport obiectiv. Toată drama se petrece înăuntrul iar călătoriile lui Arghezi sunt numai periferice cadre de cenesteze și nici de cum obiecte de gândire. Și fără să mă tem că falsific adevărul voiu afirma că, de fapt, « Cuvinte Potrivite » sunt fragmentele unui singur monolog care bine înțeles că în economia sa internă nu s'a prezentat autorului așa cum ni l a dat el în volum. Singurele elemente constante ale experienței cuvintelor potrivite sunt următoarele:

a) *Titlul volumului*, care închide în el o teorie a cunoașterii precum și o estetică;

b) *Inscripție pe biblie*.

Aceste două elemente sunt oarecum polii acestei arhitecturi spirituale. Să le analizăm pentru a vedea care este concluzia acestei inginerii interioare ierarhizată sie-și.

Problema centrală din « Cuvinte Potrivite » este actul cunoașterii. Însă la Tudor Arghezi cunoașterea are un cu totul alt înțeles decât acela curent, cotidian, sau decât acela filosofic. Pentru Arghezi cunoașterea lumii înseamnă prezența omului în însăși natura ei. Cu alte cuvinte participarea omului la procesul de existență a naturii. În vederea acestui pisc de ființare Arghezi are conștiința acută a necesității unei purificări și depășiri din biologic. Vreau să spun că, pentru Arghezi, cunoașterea implică unicitate. Căci ceea ce e nou și contemporan la autorul « Cuvintelor Potrivite » este faptul că el face parte — prin problematica pe care o formulează ca și prin modul în care încearcă să o soluționeze — din aleasa familie a acelor gânditori pe care Chestov îi numea « pirații gândirii ». Pentru Chestov, această familie de gânditori e formată în special din aceia cari, ignorând scolastica filosofică precum și tradiția oficială, au atacat problemele centrale ale existenței pe alte căi decât acelea obișnuite. Pentru Chestov, Pascal sau Dostoievski sunt gânditori mai mari decât Descartes sau Kant. Iar filosoful rus merge atât de departe în această privință încât afirmă că Dostoievski este acela care a scris în adevăr *Critica Rațiunii Pure*, nu Kant așa cum se obișnuiește să se mai creadă (Leon Chestov: *Revelațiile Morții*). Ei bine, Tudor Arghezi intră cu volumul său de versuri « Cuvinte Potrivite » în rândul acestor pirați ai gândirii. — Cum?

Spuneam mai sus că în « Cuvinte Potrivite » există o epistimologie precum și o estetică. Afirmația mea poate va părea paradoxală dacă nu cumva absurdă și deaceia trebuie să dau câteva explicații preliminare. Ceea ce este necesar să știi dela început, este faptul următor: cunoașterea în planul cuvintelor potrivite este fără obiect. Și numesc, în cazul acesta, obiect o realitate care să fie exterioară subiectului cunoscător. Or, la Arghezi obiectul cunoașterii în « Cuvinte Potrivite » este propria sa neliniște, neliniște pe care încearcă să o liniștească, deci să-i găsească odihna într-o certitudine:

« Tare sunt singur, Doamne, și pieziș! »

apoi:

« Nalt candelabru, strajă de hotare,

« Stelele vin și se aprind pe rând

« În ramurile 'ntinse pe altare —

« Și te slujesc; dar Doamne, până când?

și mai departe spune:

« În rostul meu, tu m'ai lăsat uitării

« Și mă muncesc din rădăcini și sânger.

« Trimite, Doamne, semnul depărtării,

« Din când în când, câte un pui de înger.

Dar cine e *acest* « Doamne » către care se adresează Arghezi? Este el obiect real, exterior lui? Și dacă, desnădăjduit, cere la sfârșitul acestei poezii:

« Să bată alb din aripă la lună,

« Să-mi dea din nou povața ta cea bună ».

îndoiala totuși îl roade:

« Te drămuiesc în zgomot și 'n tăcere

« Și te pândesc în timp, ca pe-un vânat,

« Să teucid sau să 'ngenunchi a cere.

Însă Tudor Arghezi, — trebuie să se știe, — cere revelația numai după ce « cuvântul » se dovedește a fi sterp:

« O mie de neamuri plecate, domoale,

« Te caută 'n ceruri, în vis, în pământ.

« Ascuns te-au găsit în cuvânt.

« Sfârâmă cuvântul; cuvintele's goale.

Absența obiectului din cauza neliniștii interioare este marca acestor pirați ai gândirii. Dar Arghezi are totuși, inițial, o certitudine. Iar această certitudine, cu care începe viața sa de îndoială cuprinsă în « Cuvinte Potrivite », se află închisă în epistemologia Bibliei. Iată pasajul:

« Dumnezeu după ce creiă din pământ toate animalele câmpului și toate păsările cerului, l-a adus pe Adam ca să vadă cum să le numească. Și numele dat de Adam viețuitoarelor era numele viețuitoarelor. Și Adam puse nume la toate vitele și la toate păsările cerului și la toate fiarele câmpului. Și Dumnezeu văzu că numele sunt adevărate și că acest lucru e bun ». Geneza 2, 19.

Or, ce rezultă de aci? — Epistemologia cuprinsă în *Geneză*, presupune *identitatea cuvântului cu obiectul*. Deci, cunoașterea adamică înseamnă identitatea între cunoaștere și lumea interioară. Între aceste două acte nu există nicio deosebire. Ființa, în actul de cunoaștere adamic, este identitatea cu ea însăși. Cuvântul deci există în obiect. Cuvântul este aspectul iminent al lucrului. Este poate masca. Sau poate cuvântul este prezența obiectului în ființa vie. Oricare ar fi formula cu care am vrea să lămurim semnificația pasajului citat mai sus, ceea ce reiese clar este faptul că, în Biblie, cuvântul însuși înseamnă cunoaștere. Însă, făcând acest comentariu, eu nu vreau să omit eventuala confuzie care s'ar putea face între pasajul din *Evangelia* lui Ioan:

« La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul »

deoarece « Cuvântul » din filosofia ioniană își are origina în « Logos-ul » lui Philon. Or, noi știm că Logos-ul philonian este de origine elină și că în ultimă analiză el nu este decât o altoire a conceptului vechiu ebraic: *Eloa*, *Eloim*, *Eli*, pe principiul idealist al filosofiei lui Platon. Or, pasajul citat din *Geneză* nu prevede un principiu de explicare metafizică a lumii. Cuvântul cu care Adam a desemnat lumea este însuși existența lumii. Cu alte cuvinte, totul se reduce la o problemă de cunoaștere. *Geneza* afirmă, deci, că omul paradiziac avea puterea să cunoască lumea în mod absolut. Iar acest lucru rezultă din faptul că omul este acela de

care depinde nomenclatura obiectelor. Or, dacă n'ar exista o cunoaștere absolută nici cuvintele n'ar fi posibile.

Iată-ne, așa dar, în inima epistemologiei cuvântului, cu alte cuvinte la rădăcina certitudinii argheziene. Cu ajutorul acestor *cuvinte infailibile*, Arghezi încearcă să cunoască lumea. De oarece numai așa se explică încercarea lui de a transfigura natura:

« Din mucegaiuri bube și noroi

« Iscat-am frumuseți și prețuri noi ».

Iar încercarea aceasta de transfigurare a lumii nu înseamnă altceva decât a spune din nou lucrului pe numele lui originar.

Actul de cunoaștere este în același timp și un act estetic, deoarece prin cuvânt se ajunge la armonia și perfecțiunea lumii așa cum a fost creată inițial de Dumnezeu. Iar toate aceste acte corespund însăși lumii. În acest plan Tudor Arghezi nu cunoaște în-doiala!

« Slova de foc și slova făurită

« Imperechiate n'nrânse se mărită.

Însă certitudinea nu durează. *Inscripția pe Biblie* fixează prăbușirea:

« Sfărâmă cuvântul; cuvintele's goale ».

Și, atunci, alături de țândările cuvintelor goale și sparte de setea adevărului, Arghezi rămâne singur și scrie, întorcându-se în lume, deci în sânge, cu alte cuvinte la străbuni:

« Din graiul lor cu 'ndemnuri pentru vite

« Eu am ivit cuvinte potrivite ».

Piscul acestei faze de cunoaștere adamică, se definește în acest sfârșit de Psalm:

« Singuri, acum, în marea ta poveste,

« Fără să vreau să ies biruitor

« Vreau să te pipăi și să urlu: « Este! »

Prăbușirea lui Arghezi se datorește deci unei repetări a păcatului adamic. Arghezi încearcă să-l simtă pe Dumnezeu exterior, separat de voința lui de cunoaștere, obiectiv. Cu alte cuvinte, Arghezi, deși nu vrea să fie biruitor, totuși crede că poate

fi și în același timp să poată avea cunoașterea lui Dumnezeu. Or, Biblia spune:

« Cine îl vede pe Dumnezeu, moare ».

Iar moartea aceasta trebuie, bine înțeles, luată în sensul că este imposibil unui om să reziste paroxismului spiritual din prezența lui Dumnezeu. Iar Biblia adaogă:

« Nimeni nu a văzut pe Dumnezeu »

adică nimeni nu a putut ajunge la tensiunea spirituală din planul căreia Dumnezeu devine obiect de cunoaștere. Însă cunoașterea lui Dumnezeu este, inițial, o absurditate. Deoarece cunoașterea noastră în prezența lui Dumnezeu nu mai este cunoaștere, vreau să spun că această facultate dispare. În piscul acestui paroxism omul este o sinteză, o concentrare, o unitate. Iar singurul lucru, eventual, pe care l-ar putea face ar fi numai exclamația sau urletul. Valéry spunea cu multă dreptate:

« Limbajul este desfășurarea unei exclamații »

având în vedere că, inițial, orice cunoaștere, chiar lumească, presupune un oarecare paroxism. De aceea, Arghezi nu pune, în versul citat, alt cuvânt decât: « urlu ». Deoarece această expresie cuprinde și extazul și durerea și poate și bucuria.

« Vreau să te pipăi și să urlu: « Este! »

Însă, să se observe că însăși această fază de biruință a lui Arghezi este sub semnul îndoielii. El nu știe dacă Dumnezeu există. Arghezi spune: Singuri, acum, în *marea ta poveste*. Deci nu în *marea ta realitate*.

Iar toate acestea ca o consecință logică a versului:

« Pentru credință sau pentru tăgadă
« Te caut dârz și fără de folos.
« Ești visul meu, din toate, cel frumos
« Și nu'ndrăznesc să te dobor din cer grămadă.

după ce mai sus spusese:

« Te drămuiesc în zgomot și'n tăcere
« Și te pândesc în timp, ca pe-un vânat,

- « Să văd: ești șoimul meu cel căutat?
- « Să te ucid sau să'ngenunchi a cere.

Dar nu mai cere nimic:

- « Pâinea nu mi-o caut să te cânt pe tine
- « Și nu vreau cu stele blidu'nvăluit.

deoarece ingerul lui:

- « Oriunde capul caută să-și puie
- « Locu-i spinos și iarba face cuie.

Și prăbușirea se anunță:

- « Căci neștiută'ncepe să'ncolțească
- « Pe trupu-i alb o bubă pământescă.

Din clipa aceasta, actul de cunoaștere la Arghezi se va numi *rugăciune*. Deoarece, de acum înainte, el este conștient că:

- « Sânt vinovat că am râvnit
- « Mereu numai la bun oprit.

și sfârșește împăcat de-a fi pământ:

- « Dar eu râvnind în taină la bunurile toate,
- « Ți-am auzit cuvântul, zicând că nu se poate.

De acum înainte Arghezi nu mai *vroiște* nimic. El cere, el se roagă:

- « Nu-ți cer un lucru prea cu neputință
- « În recea mea'ncruntată suferință.

Și, ceva și mai mult, Arghezi imploră revelația:

- « Trimite, Doamne, semnul depărtării,
- « Din când în când, câte un pui de inger.

- « Să bată alb din aripă la lună,
- « Să-mi dea din nou povața ta cea bună.

Insă:

- « O stea era pe ceruri. În cer era târziu ».

Deci, și revelația fi este interzisă:

« Ingerii tăi grijeau pe vremea aceea
« Și pruncul și bărbatul și femeea.

« Doar mic, Domnul, veșnicul și bunul,
« Nu mi-a trimis mă rog, nici unul.

In această fază de totală însingurare și prăbușire Arghezi scrie acest « Psalm » care-i definește îndoiala:

« Ruga mea e fără cuvinte
« Și cântul, Doamne, mi-e fără glas,
« Nu-ți cer nimic. Nimic ți-aduc aminte,
« Din vecinicia ta nu sunt măcar un ceas

« Nici rugăciunea, poate, nu mi-e rugăciune
« Nici omul meu nu-i, poate, omenesc.
« Ard către tine'ncet, ca un tăciune,
« Te caut mut, te'nchipui, te gândesc.

« Ochiul mi-e viu, puterea mi-e întreagă
« Și te scrutez prin albul tău veșmânt
« Pentru ca mintea mea să poată să'nțeleagă
« Ne'ngenunchiată firii de pământ.

pentru a sfârși fără curajul de-a mai întreba singur, direct și tutelar cum făcuse în trecut, cu alte cuvinte fără orgoliul libertății:

« Spune tu, Noapte, martur de smarald,
« In care-anume floare și tulpină
« Dospește sucul fructului Său cald?

« Gătită masa pentru cină,
« Rămâne pusă dela prânz,
« Sânt, Doamne, prejmuir ca o grădină
« In care paște-un mânz.

Ajunsă aici, experiența argheziană din « Cuvinte potrivite » se întâlnește cu fratele lui de îndoială Charles Baudelaire. Dar, înainte de-a arăta care sunt punctele comune dintre poetul francez și cel român, vreau să indic, analizând pe scurt « Psalmul »

citată, fizionomia spirituală a lui Arghezi. Impotriva felului său de a scrie diferitele *articole* cari în frază se refereau la Dumnezeu, în « Psalmul » acesta și numai în acesta, Arghezi întrebuințează litera mare pentru a desemna posesivul: *Său*. În niciun alt « Psalm », acest lucru nu e prezent. Pretutindeni sunt scrise cu literă mică. Apoi în acest « Psalm », Arghezi renunță la cuvinte... potrivite. Adică renunță și la epistemologia inventată din vorbele moștenite dela străbuni. Ruga lui e fără cuvinte, se îndoește dacă este într'adevăr rugăciune. Vrea numai să înțeleagă... Dar fără violențe, fără zbuclume. Își dă seama ce semnificație are el alături de Dumnezeu:

« Doamne, izvorul meu și cântecele mele!

« Nădejdea mea și truda mea!

Și singurul lucru pe care-l mai așteaptă este moartea, deoarece își dă seama că aceasta e singura cale pe care mai poate ajunge, la Dumnezeu. Și în acea oră de supremă luciditate se întreabă conștient de zădărnicia trudei, de zădărnicia căutării, de zădărnicia rugii, de tot, de tot:

« N'ar fi mai scumpă vremea sleindu-se'n tăcere

« Decât bătută'n clopot de-un glas fără durere?

Arghezi știe ceea ce și Ștefan Petică întrevăzuse:

« Cântarea care n'a fost spusă

« E mai frumoasă ca oricare

Și se simte că:

« Piscul sfârșește'n punctul unde'ncepe »,

Apoi vine răcnetul de durere, acel unic « Psalm » în care nu se vorbește de Dumnezeu. Arghezi își închină sieși un cânt de durere, de mare durere, dar niciodată destulă:

« Sânt prins pe patru laturi deodată »

pentru a mărturisi înfrânt:

« Și cântă moartea'n trâmbițele mele ».

Vă aduceți aminte de « Le Gouffre » al lui Baudelaire. Sonetul e închinat lui Pascal: « Pascal avait son gouffre... » și se termină cu această desnădejde:

« Ah! ne jamais sortir des Nombres et des Etres!

Cine sunt, însă aceste *numere* și ființe? Nu cumva: « Sânt, Doamne, prejmuît ca o grădină », precum și: « Sunt prins pe patru laturi deodată », înseamnă exact starea de întemnițare în categoriile existenței pe care o sugerează Baudelaire în versul citat? Iar aceste categorii ce sunt? Tot ceea ce este material și în care, participând la biologicul tău, independent de tine, te ține aici cu rădăcinile în lut, bântuit de îndoieli, nemulțumit de tine și neputincios să te întreci.

Dar înainte de a sfârși, vreau să leg această concluzie, de afirmația făcută că experiența cuvintelor potrivite nu are obiect. Iar ca o ilustrare voi cita numai o singură frază din « Rugăciunea » lui Arghezi publicată în « Poarta Neagră », p. 238:

« Mă rog ție, Doamne, și nu știu cui mă rog și de ce mă rog ».

Totuși, Arghezi încearcă o definiție a lui Dumnezeu:

« Tu ești și-ai fost mai mult decât în fire
 « Era să fii, să stai, să viețuiești.
 « Ești ca un gând, și ești și nici nu ești,
 « Între puțință și 'ntre amintire.

Și mă întreb: de ce vor oamenii să existe Dumnezeu? Oare sentimentul corespunzător nu le este de ajuns? Ca și cum asemenea experiențe pot avea obiecte, ca și cum singura lor frumusețe n'ar sta tocmai în absența obiectului.

PETRU MANOLIU

REPREZENTAREA UNIVERSITĂȚILOR IN PARLAMENT

1. Prin Constituția dela 1866 se introducea la noi dreptul de reprezentare al Universităților în Parlament ¹⁾. Instituția nu era, bine înțeles, născută direct din necesitățile societății noastre. Cele două universități abia luaseră ființă, iar așezămintele de învățământ superior, care funcționaseră înainte la București și Iași, nu erau atât de dezvoltate încât să fi făcut necesară reprezentarea lor în diferitele Adunări naționale, precedente instituirii Parlamentului propriu zis.

Cu toate acestea, se pare că preocuparea de a vedea așezămintele de învățământ superior reprezentate în Adunările naționale, a existat la conducătorii noștri cu mult înainte de 1866. Astfel în « Obșteasca extraordinară Adunare de Revizuirea Regulamentului Organic » din 1831 la Iași, se prevedea că printre membrii acestei Adunări să fie și « un deputat al Academiei naționale de învățătură » (Art. 2, *d*) ²⁾. În Adunarea de revizuire dela București nu se pomenea însă de o asemenea participare. Faptul nu e surprinzător, când ne gândim că foarte puțini din conducătorii noștri de atunci vor fi cunoscut organizarea Parlamentului englez, singurul în care universitățile erau reprezentate. Este probabil că prevederea din Adunarea dela Iași să fi emanat din partea unui membru, care cunoștea instituția din Anglia. Dar nu este exclus ca ea să fi fost propusă și fără o asemenea cunoaștere, din simpla dorință ca cel mai înalt așezământ de învățătură să fie reprezentat în Adunare.

¹⁾ Art. 73: « Universitățile din Iași și București trimit fiecare câte un membru la Senat, ales de profesorii universității respective ».

²⁾ *Analele Parlamentare ale României*, București 1893. Tomul I, Partea II, p. 80. Asupra acestui fapt mi-a atras atenția d-l I. C. Filitti.

A fost reprezentarea universităților în Parlament importată în 1866 direct din Anglia, țara de origină a instituției? Putem afirma, în lipsă de date precise, că ipoteza este plausibilă, căci nici Franța și nici Belgia, țările dela care se inspirau de obicei reformatorii noștri din secolul trecut, nu aveau reprezentarea Universităților în Parlament. Atât Constituția franceză din 1852 cât și Constituția belgiană din 1830, pe atunci în vigoare, nu prevedeau o asemenea reprezentare.

O indicație cu privire la ipoteza pe care o facem, pare să se desprindă din desbaterile, care au avut loc în Constituanta din 1866, cu ocazia votării articolului 73. Nu cunoaștem autorul acestui articol, neavând la dispoziție diferitele comisii, care au elaborat Constituția. Din discuțiile desfășurate în sânul Constituantei, putem însă afla ceva din atmosfera, în care a fost votat articolul.

Mai întâi este de relevat faptul că măsura de a extinde dreptul de reprezentare în Senat celor două universități, pe baza principiului corporativ, era combătută numai de doi deputați, Nicolae Ionescu și A. Marcovici. Fie din spirit de critică, fie din dorința sinceră de a nu vedea adăogată încă o formă nepotrivită pentru corpul Statului nostru, atitudinea opozantă a celor doi deputați rămânea fără consecință asupra votului Adunării.

Deputatul Nicolae Ionescu, profesor de istorie la Universitatea din Iași, fost ministru și cunoscut mai ales ca orator, se ridica în contra reprezentării universităților, propunând să se suprima articolul 73. Argumentarea lui se întemeia pe unele considerații de ordin general, arătând că o asemenea instituție contrazice spiritul democrației moderne. În discursul oratorului ieșan nu întâlnim însă o motivare din care să se vadă că instituția importată era inutilă. « Modul de a se reprezenta universitățile ca persoane civile », zicea Nicolae Ionescu, « e un rest al timpurilor trecute, când universitățile formau persoane civile. Astăzi în Adunarea Englierei există reprezentațiunea universităților, dar la noi socot că aceasta ar crea un privilegiu și îmi pare că tocmai corpul învățat nu ar trebui să dea exemple de sporirea privilegiilor într'un stat democratic, căci corpul învățat are destul privilegiu, știința și virtutea. De aceea socot cum că reprezentațiunea universităților nu e numai un ce ieșit din spiritul de civilizare de care suntem pătrunși, dar însă ea tinde a crea o ficțiune mai

mult ». La care Ar. Pascal, raportorul Constituției, îi răspundea cu un argument *ad hominem*, spunând: « Amendamentul onorabilului reprezentant dela Fălciu mă a surprins foarte mult, fiindcă vine din partea unui om care are multă admirațiune pentru sistemul englez. Cum, onorabilul reprezentant ia de model pe Engiltera, cum, tocmai dumnealui, zic, cu această ocaziune se opune a se introduce la noi o dispozițiune ce există în constituțiunea Engilterei? ». În sfârșit, al doilea opozant al instituției, A. Marcovici, profesor la Universitatea din București, se mulțumea să spună: « În adevăr, domnilor, după cum a zis onorabilul domn Ionescu, această măsură miroase, ca să zic așa, a epocile acelea când universitățile erau un Stat în Stat, când ele inspirau temeri serioase guvernului și pe când guvernul le respecta »¹⁾.

Cum vedem, opoziția întâmpinată la introducerea reprezentării universităților a fost slabă. Articolul 73 era votat de Constituanta din 1866. De unde putem presupune că noua instituție apărea în ochii majorității ca bine venită. Constituția din 1923 menținea, cum știm, reprezentarea universităților în Parlament. Nimeni nu protesta în contra acestei mențineri, considerând instituția ca un drept câștigat de universități și de mult încetățenit în spiritul public dela noi.

2. Să urmărim instituția în țara ei de origină, Anglia. În primul rând trebuie să observăm că reprezentarea universităților în Parlament, dacă ținem seama de timpul când era introdusă în Anglia, nu este o instituție medievală propriu zisă, cum susținuseră adversarii ei în Constituanta din 1866. Privilegiul de a trimete reprezentanți în Parlament era acordat pentru întâia oară Universităților din Oxford și Cambridge de către regele Iacob I în anul 1604. În acel an, fiecare din aceste universități trimetea câte doi reprezentanți în Camera Comunelor. Era o favoare acordată de noul rege la începutul domniei lui, care inaugura în același timp și începutul unei noi dinastii (a Stuartilor). Măsura era luată, bine înțeles, în spiritul medieval, care atunci stătea încă la temelia monarhiei engleze. Cele două universități primeau o chartă de reprezentare în calitate de corporații, cum

¹⁾ Desbaterile Adunării Constituante din anul 1866 asupra Constituțiunii și legii electorale din România, publicate de Alexandru Pencovici, București, 1883, pp. 237—238.

primiseră atâtea orașe pe timpul domniei Tudorilor. Prin aceasta nu se înțelegea însă un drept, care ar fi putut să degenereze într'un « Stat în Stat », cum spunea A. Marcovici. Favoarea regală nu implica drepturi deasupra Statului, personificat în Coroană, ci numai recunoașterea unui drept de reprezentare în Parlament, alături de celelalte categorii ale societății. Căci era în tradiția și practica monarhiei engleze de a lărgi dreptul de reprezentare al poporului, cum reiese din evoluția Parlamentului englez în decursul celor trei secole dinaintea revoluției din 1688 ¹⁾.

E drept că privilegiul era acordat înainte de revoluția, care desființa regimul medieval de guvernare al monarhiei. Privilegiul emana direct dela rege, iar nu dela Parlament. Pe lângă aceasta, el se adresa universităților, cum am spus, în calitatea lor de corporații. În acest sens măsura poate fi considerată ca reflectând concepția medievală a monarhiei și a societății: de o parte regele, deținătorul efectiv al tuturor puterilor în Stat, de altă parte societatea organizată în spiritul corporativ al diferitelor profesii și interese.

Cu toate acestea e caracteristic faptul că revoluția din 1688 menținea dreptul de reprezentare al celor două universități. În secolul al XIX-lea, cu prilejul diferitelor reforme de lărgire al dreptului de vot, reprezentarea era extinsă și la alte universități din Anglia, precum și la acelea din Scoția și Irlanda. Insuși faptul că dela început reprezentanții celor două universități făceau parte din Camera Comunelor, reflectă caracterul democratic al instituției. Iar odată cu introducerea votului universal (legea din 1918), dreptul universităților de a fi reprezentate în Parlament era menținut. Astăzi în Anglia nimeni nu vede într'un asemenea drept un privilegiu medieval.

3. Funcționarea instituției în Anglia de azi merită a fi de asemenea cunoscută pentru a vedea deosebirea între original și copie. Cum se aleg reprezentanții universităților și de cine sunt aleși? Ne vom referi la procedura care există după prevederile legii electorale din 1918, astăzi în vigoare. Luăm ca model cele două universități, cari s'au bucurat cele dintâi de un asemenea drept. Atât la Oxford cât și la Cambridge alegerile au loc cu ocazia

¹⁾ Cf. Nicolae Petrescu, « Parlamentul englez și înfățișarea lui actuală », în *Revista de Drept Public*. Anul IV, Nr. 3—4 (1930).

oricărei alegeri generale. Candidații trebuiesc să fie, pe lângă cetățeni britanici, și titrați ai universităților respective. Ei sunt propuși de cel puțin zece electori, ei înșiși diplomați ai universității unde are loc alegerea. Candidații pot fi membri ai corpului profesoral, dar ei pot fi și din afară, cu singura condiție să aibe, cum am spus, un grad academic obținut la instituția în numele căreia voește să se aleagă. De cele mai multe ori candidații sunt aderenți ai unuia din partidele politice de guvernământ, dar se poate întâmpla ca ei să nu facă parte din asemenea organizațiuni, cum a fost cazul la alegerile din 1922 pentru Universitatea din Cambridge.

Dreptul de a alege pe reprezentanții universităților nu este limitat la profesorii titulari sau ceilalți membri ai corpului profesoral (*fellows, lecturers, readers, etc.*). Orice diplomat al universității, chiar când nu deține decât primul grad academic (*A. B.* sau *S. B.*, bacalaureatul în litere sau științe), bărbat sau femeie, poate exercita acest drept, dacă nu e descalificat prin vârstă, lipsă de cetățenie sau din alte motive. Astfel Universitatea din Cambridge numără astăzi peste douăzeci și opt de mii alegători pe listele electorale. Dreptul de a vota pentru toți laureații și membrii corpului profesoral era în vigoare și înainte de actuala lege electorală, care nu schimba cu nimic procedura. Căci totdeauna reprezentanții erau aleși de toți membrii universității (titrați și profesori), de unde se vede încă odată spiritul corporativ și în același timp democratic al instituției.

În acest mod universitățile engleze sunt reprezentate în Parlament de persoane, la a căror alegere participă întreaga corporație. Se înțelege că o asemenea participare contribuie la statornicirea unor relații permanente între instituție și membrii ei, întreținând astfel interesul viu pentru tot ce privește propășirea universităților.

4. Să vedem cum este înțeleasă și practică reprezentarea universităților la noi. Pe când reprezentanții universităților engleze în Parlament sunt aleși, cum am văzut, de toți membrii corporației, adică ai universității respective, la noi Constituția stipulează ca ei să fie aleși numai de profesori. Prin « profesori » se înțelege titularii și agregatii. Totuși, la alegerile din 1927 votau pentru întâia oară și conferențiarii definitivi. Lărgirea aceasta în numărul votanților era datorită legii electorale din 1926 (Art. 4, *d*), în care conferențiarii figurează printre membrii colegiilor universitare.

Dreptul conferențiarilor era menținut și la alegerile din 1928 și 1931. La alegerile din 1932 însă conferențiarii erau înlăturați dela dreptul de vot, pe motivul că după noua lege pentru organizarea învățământului superior (legea Iorga) ei nu figurează în « marele colegiu universitar »¹⁾. De asemenea așa numiții agregati onorifici ai Facultăților de Medicină, creați prin aceeași lege și proveniți din conferențieri definitivi, erau excluși dela dreptul de vot.

Se știe că « marele colegiu universitar » contrazicea prevederile legii electorale în vigoare. Măsura de a elimina pe conferențiarii definitivi era ilegală și pentru că nesocotea chiar prevederile decretului regal din 10 Iunie 1932, pe baza căruia era convocat colegiul universitar și în care figurau printre votanți și conferențiarii. Evident, noua interpretare dădea naștere la proteste din partea acelor, cari votaseră la alegerile precedente. Inșiși juriștii ridicau obiecții în contra acestui mod de a interpreta legea electorală. Protestările rămăneau însă fără efect. Aceeași interpretare se adopta și la ultimele alegeri (Decembrie 1933), în defavorul conferențiarilor definitivi și a agregatilor onorifici²⁾.

5. Așa cum este înțeleasă și practică reprezentarea universităților la noi, trebuie să admitem că instituția este departe de a fi expresiunea concepției corporatiste. Eliminând dela dreptul de vot o însemnată parte din corpul didactic universitar, noua lege crează un adevărat privilegiu pentru titulari și se depărtează de spiritul democratic al modelului englez. Am văzut că în Anglia participă la alegerea reprezentanților universităților nu numai titularii și oricare membru al corpului didactic, dar și toți građuții, adică toți aceia cari au obținut un titlu academic în instituția respectivă.

Dacă dreptul de vot s'ar lărgi în acest sens și la noi, s'ar desvolta acel spirit de solidaritate între toți membrii unei universități, cari face tăria instituțiilor engleze. Atunci s'ar stabili și la noi o continuă legătură sufletească între instituție și membrii ei, o legătură care ar supraviețui dincolo de anii de studii. A fi un

¹⁾ Art. 13: « Marele colegiu universitar este format din profesori onorari, profesori titulari și profesori agregati ai universității. El alege pe senatorul universității ».

²⁾ În schimb, la ultimele două alegeri votau profesorii Facultății dela Ora-dea Mare, considerați ca făcând parte din Colegiul Universității din București.

« *Oxford man* » sau un « *Cambridge man* » înseamnă în Anglia nu numai expresiunea unei mândrii de a fi studiat la cele mai vechi și celebre universități, ci în același timp conștiința de a aparține pentru totdeauna corporației în sânul căreia ți-ai câștigat primele îndrumări în viață. Căci spiritul de solidaritate se dezvoltă numai prin conștiința răspunderii de a face parte integrantă dintr-o instituție sau comunitate.

Adevărul este că dintr-o măsură liberală și democratică, noi am înțeles să facem un privilegiu incompatibil cu spiritul așezămintelor noastre de Stat, realizându-se astfel prevederile opozițiilor din Constituanta dela 1866. Este încă un caz de falsificare a unei instituții importate, pe care adoptând-o acum aproape șaptezeci de ani, nu am știut să ne însușim spiritul ei adevărat. Fără o reajustare la rolul ei original, existența instituției nu e cu nimic justificată, mai ales astăzi, în condițiile de autonomie de care se bucură la noi universitățile. Într'un cuvânt, pentru a fi viabilă și folositoare, reprezentarea universităților în Parlament trebuie să reflecte în mod adecuat spiritul corporativ și democratic al modelului englez.

NICOLAE PETRESCU

IN JURUL LUI GOBINEAU

Nu știu de ce ultimul număr al revistei pariziene *Nouvelle Revue Française* a fost închinat Contelui de Gobineau. În niciun caz nu e vorba de o comemorare. Omul acesta s'a născut în 1816, a murit în 1882, iar opera sa capitală, *Essai sur l'inégalité des races humaines*, a apărut între 1853—1855. Totuși, prin una din acele coincidențe care fac delicia istoriei, numărul din *N. R. F.* apare puține zile în urmă după cartea pe care Marcel Granet a publicat-o în bine cunoscuta « *L'Evolution de l'Humanité* » a lui Henri Berr, *La Pensée chinoise*. Frunzărirea revistei pariziene m'a făcut să cobor din raft acele câteva cărți de seamă ale lui Gobineau. Și în timp ce citeam *La Pensée chinoise* a lui Granet, am căutat pasagiile din *Essai* referitoare la China și la civilizația chineză. Merită să reproduc unul din ele, căci concepția lui Gobineau asupra raselor galbene a influențat mult pe un Chamberlain, de pildă, ca să nu mai vorbesc de un Vacher de Lapouge.

« Les jaunes sont des gens pratiques dans le sens étroit du mot. Ils ne rêvent pas, ne goûtent pas les théories, inventent peu, mais sont capables d'apprécier et d'adopter ce qui sert. Leurs désirs se bornent à vivre le plus doucement et le plus commodément possible. On voit qu'ils sont supérieurs aux nègres. C'est une populace et une petite bourgeoisie que tout civilisateur désirerait choisir pour base de sa société: ce n'est cependant pas de quoi créer cette société ni lui donner du nerf, de la beauté et de l'action » (*Essai*, I, 16).

Nu mai vorbesc de originea etnică pe care Gobineau o acordă societății chineze (aluviune ariană peste straturi galbene). Mă opresc numai la acest text mai sus citat, care e cel dintâiu care îmi cade sub ochi, și probabil nu cel mai grav. Cred că nu e domeniu al istoriei universale în care Gobineau să se fi înșelat mai compromițător ca asupra civilizației chineze. Și totuși, în timpul

când lucra la *Essai*, Biot publicase acele studii luminoase asupra astronomiei chineze (*Traduction et examen du Tcheou-pei* fusese tipărit în « *Journal Asiatique* » în 1841; iar din 1839 apăreau în *Journal des Savants* celebrele articole asupra Zodiacului chinez, fundamentale până astăzi). Și din publicațiile lui Biot se întrevădea spiritul destul de adânc al chinezilor, calculele lor astronomice, previziunile lor. Este adevărat că s'a accentuat mereu faptul că tot ce au precis chinezii în astronomia lor se datorește influențelor străine. (L. de Saussure reia în această privință unele ipoteze ale lui Biot). Dar nu aceasta interesează: ci faptul că Chinezii au avut o structură mentală aptă pentru aceste calcule geometrice și astronomice. Așa dar, seriozitatea argumentului rămâne în picioare.

Spuneam de coincidența numărului din *N. R. F.* cu *La Pensée chinoise* a lui Marcel Granet. Profesorul acesta de chineză dela Hautes Etudes a fost în același timp și elevul lui Durkheim, și chiar al lui M. Mauss, și a publicat până acum câteva cărți asupra instituțiilor vechi chineze de o mare importanță și pentru orientalistică și pentru sociologie. *Danses et légendes de la Chine Ancienne* (2 vol. Alcan, 1928) sunt un model de ce poate da o analiză sociologică și istorică pe bază de serioase cunoștințe lingvistice. Iar cartea sa recentă, *La Pensée Chinoise*, este o adevărată deschidere de drumuri. Teoria « Numerelor » dovedește o tendință către « calitativizare » (dacă ni se îngăduie expresia) care întrece cu mult simplele exerciții abstracte ale minții occidentale. Gobineau spunea: « Chinezii nu gustă teoriile ». Dar e ceva cu mult mai însemnat; ei transformă teoriile, le armonizează, le prefac în « calități ». Mă feresc să intru aici în expuneri, dar nu pot trece cu vederea faptul că absolut toată viața instituțională și socială a Chinei nu este decât o teorie, adică se bazează pe un univers întreg de scheme mentale, de simboluri, de analogii, care ar înspăimânta chiar pe cel mai abstract european. (Și l'ar înspăimânta tocmai pentru că acesta din urmă nu cunoaște tendința de « calitativizare » a teoreticului, a abstractului, tendință care domină întreaga gândire orientală, și care a dat naștere, de pildă, unei fizici « calitative » în India).

E păcat că Gobineau care a intuit atât de magnific Asia, și a cărei carte *Les Religions et les Philosophies dans l'Asie Centrale* rămâne încă cea mai bună introducere în gândirea orientală, a

pătruns atât de fals, atât de sofisticat, gândirea chineză. Astăzi, la o cetire mai atentă a lui *Essai*, poate că teoriile sale rassiste nu apar atât de funambulești. Gobineau neagă existența unei rase pure « ariene » sau « semite ». El constată precis trei tipuri antropologice: albul, galbenul și negrul. Toate celelalte « rase » sunt aproximative, deoarece presupun amestecuri și degenerări. Totuși, asupra rasei galbene a făcut greșeli peste greșeli; și aproape toate aceste erori de perspectivă au trecut în cărțile rasiștilor.

Pentru a-l scuza, să amintim paginile atât de frumoase asupra « Orientalului » (persanului) din *Religions et philosophies*. Cartea aceasta, deși foarte celebră și foarte citată, este destul de puțin cetită. Și mă întreb de ce: pentru că rareori mi-a fost dat să întâlnesc o carte mai plină de sevă și de sugestii ca aceasta. (Ediția dela Crès, reproducerea ediției lui Schemann din 1900 (Leroux), se află încă în comerț). Iată câteva rânduri despre asiatici: « Ils ont besoin du monde qu'on ne voit pas; ils le sentent peser sur eux; ils se débattent contre l'impression perpétuelle du mystère; ils cherchent quelque chose au-dessus de la vie courante et, dans une agitation, dans une attente, dans un désir, dans une fièvre qui ne se calme pas, on les voit en alerte, leurs yeux cherchant à s'ouvrir sans mesure, regardant en l'air et partout, inquiets de la vie à venir bien plus que de tout ce qui est au monde. Ils ont peur de manquer Dieu ou même que Dieu les manque ».

Gobineau scrie cu o inimitabilă artă asupra unor aspecte foarte puțin accesibile din viața interioară a orientalului. De pildă, când vorbește despre « spiritul eclesiastic » al fiecărui asiatic. Este în acest termen o bogăție de nuanțe și o precizie de care nu vă dați seama decât după mai multe lecturi. Cred că numai Browne în cartea sa de erudite amintiri, *A year among Persians*, și colonelul Lawrence în *Revolt in the desert* au izbutit să mai adauge ceva la psihologia orientalului. Gobineau a fost unul dintre cei dintâi care au observat caracterul tolerant și aproape indiferent al islamismului în materie de religie — când nu se amesteca politica. A fost cel dintâiu care a revelat spiritul critic excesiv de care suferă « orientalii » (persanii) — într-o vreme când se credea că spiritul critic derivă din sec. XVIII-lea apusean. A fost întrutotul un om extraordinar, și e bine că N. R. F. dă prilejul unor oameni care au auzit atât de vag despre el, să-l citească și să-l mediteze.

MIRCEA ELIADE

CRONICI

FORME ȘI CULORI

Omul, cât trăiește, se află în permanent conflict cu lumea din afară. Ca să-l evite, ilusoriu de altfel, el s'a fost obișnuit din vechi, să-și creeze îndreptării morale și spirituale. Ni se pare că astfel deviația e mai puțin posibilă. Avându-le precizate omul se liniștește, crezând că viața câștigă un înțeles, odată ce i-a stabilit țelurile. Un asemenea țel ne-am propus și noi să ne fixăm în titlul acestei cronici, încă din 1927, tot în acest loc. A-și forma un program și-a exige stricta lui aplicare e o cochetărie a minții, ce-și ridică zăgaz în fața sentimentului personal de care se lasă mereu surprinsă. Independența minții anihilată la răstimpuri e deziderat sortit să fie veșnic râvnit, în consecință. La o autonomie spirituală am râvnit și noi când ne-am fixat un conținut strict delimitat scrisului nostru. Ne-am gândit că, opera de artă plastică în scopul ei final se rezumă la rezolvarea unei probleme de formă și culoare. În această delimitare ar intra opera artiștilor de gen plastic, ar mai intra fără constrângere și opera decoratorilor. Artiștii fie că se exprimă plastic, fie decorativ, sunt chemați să rezolve problema de formă și culoare, întotdeauna. Că pentru unii forma are trei dimensiuni și pentru alții două nu e o deosebire esențială.

O adâncă convingere formată din contactul cu natura ne-a constrâns să recunoaștem aceste două însușiri ca esențiale pentru problemele de artă plastică.

În timpuri mai vechi, problema plastică nu a putut fi considerată decât pe baza desenului privit ca ceva izolat, ce nu formează parte integrantă cu obiectul problemei plastice. Desenul pe care-l înțelegem, trăsătura de creion ce definește un obiect pe care să-l izoleze în spațiu nu există în natură. E o rezultată a două suprafețe ce se învecinează. E o creație arbitrară a omului, poate ceva mai originală invenție din câte a făcut.

În paginile ce urmează vom însemna observațiile ce ne-au fost sugerate în urma celor văzute prin expoziții, observații pe care le vom da dacă nu obiective în schimb sincere.

Scrisul nostru deci vrea să fie numai o tovărășie de drum cu cei plecați ca și noi pe căile ce duc în țara făgăduințelor artistice. Și am mai vrea din când în când să așezăm un semn memorial pentru talentul ce apare sau s'a afirmat până acum.

Forma și culoarea ce trăește și are o viață proprie ne bucură sau ne doare în opera unui artist.

Această viață o vom căuta.

VASILE POPESCU

Un nume de preotească obârșie, un pronume de sfânt, purtate de un ins cu înfățișare de ascet — iată omul, iată pictorul.

Pictor ce plămădește viziuni de monacală fantezie ce în urmă se dovedesc a fi totuș priveliști foarte terestre, bunăoară o vedere din Balcic sau chiar un banal pavilion de muzică dela bufetul șoselei Kisseleff.

Acest caz de transformism optic ne ispitește spre cărările mistice ale predestinării. Ne-ar face să credem că în sufletul pictorului sălășluște vre-un străbunic neștiut de genealogia familiei, fost în viața lui monah obsedat de vedenii paradisiace ce-și continuă reveriile transformând viziunea optică reală. Ar fi o realizare a unei imagini interioare obținută prin introspecție. Am crede — dacă nu am ști că opera pictorului e de pură intuiție ce prezintă lucrurile din lumea externă și internă laolaltă, că e un rezultat al specificității simțurilor și al datelor minții care organizează într'un fel unic, adică plastic, fenomenele naturii. Iată-ne ajunși la cuvântul mare, tulburător de înțelesuri ce, în artă, par că sunt stabilite definitiv prin identitatea până la confuzie ce o cerem operei de artă cu natura. Cererea e a noastră, a spectatorilor îmbăcsii de aspectul obișnuit și cotidian al lumii. Artiștii, ei, nu au nicio pretenție. Ei, sărmanii, știu că identitatea aceasta nu e posibilă, că nici nu ar fi bine să fie — tocmai pentru ca opera picturală să fie de artă.

Vasile Popescu pe lângă acestea, știe ceva mult mai bun, știe să « facă » un tablou frumos. Mai știe că, natura nu este un tablou așezat gata în toate amănuntele lui, în fața pictorului, așteptându-l numai pe el pentru eternizarea momentului unic descoperit de pictor. Dar, momentul unic nu este în natură, e în artist, e în Vasile Popescu și în alții ca el. Natura nu e zugrăveală, nu e tablou, iar tabloul nu va fi niciodată imaginea naturii. Va fi mai mult, va fi mai puțin, nu știm, în artă va fi un echivalent al ei, va fi o creație ca și natura, făcută numai odată, însă dintr'o dată la timp oportun, în momentul unic. În artă, copia nu există ca valoare, logic este să nu existe nici copia naturii ca scop final.

Vasile Popescu însă pictează frumos, tablouri frumoase. Pe « motive » din natură el spune armonios încântarea lui, își spune durerea devenită la urmă tot încântare, își spune capriciile lui ce sunt ornamente grafice risipite peste structura tabloului ca perle pe trupuri de femei frumoase, se înțelege.

El, Vasile Popescu, nu reprezintă natura, el nu o reconstruește prin detaliul formal, el o sugerează prin formele mari cu înțeles

determinant: casă, pom. Când tabloul e decor, podoabă a casei, specificul pomului de exemplu e în slujba acestei funcțiuni, prin urmare iarăși încântare.

Ne este iertat să cerem mai mult artei și artistului?

Nicolas Poussin, gravul clasicist nu cunoștea pentru idealul său altă culme: « et la fin c'est la délectation ».

LEON BIJU

Condiționalul interior și incompletul realizărilor plastice cari ni se impun pretutindeni cu deasila, ne face să salutăm expoziția acestui neobosit drumeț, cu deosebită stimă. E un caz curios, cazul acestui pictor, în fond un romantic dublat de un clasicist. De obicei pictorii ce cultivă Orientul, sunt adepții culorilor mai curând decât a formelor, căutători mai mult al accidentului vibrant și a luminii decât ai staticului formal. Căci d-l Biju cultivă staticul pe care îl îmbină cu o solemnitate în atitudini ce dau figurilor din unele tablouri, ceva sacral, ceva de hierofanți reîncarnați, azi mahometani Felahi. Sunt neliniștitori Felahii pe cari d-l Biju îi înfățișează ca pe niște reprezentanți ai străvechiului Egipt. Sub cerul de un albastru greu, cu lumină tristă, cu o transparență a culorilor ce nu e și a luminii pictorul a resuscitat în noi amintirea cumplitelor epopei de aur și purpură, lacrimi și sânge din valea Nilului. Eroii d-lui Biju sunt Felahii, poate și țiganii arabi pe care meșteșugul compozițional și stilistic îi ridică peste pământea lor semnificație. Atitudinile se împerechiază de minune, cu o anumită surdină în culori, de calitate decorativă, precum și cu o profunzime redusă a planurilor.

La d-l Biju, arta nu e senzație, e cunoaștere înainte de orice. E reclădirea unei realități transpusă totuși pe un plan de intenții ideale. E o creație a spiritului ordonator după directive estetice, decorative și raționale ce nu pune niciun preț pe improvizație. Arbitrariul subiectiv d-l Biju nu-l cunoaște, cu siguranță că nici nu vrea și întrucât îl privește, bine face.

Și apoi, arbitrariul de multe ori, de foarte multe ori înseamnă greșală, nereușită, fiindcă vine din irațional. Legea însă e rațională, chiar cea estetică. D-l Biju e legalist. Mai este opera d-sale o lecție de înaltă aspirație, de îndârjită disciplină. Dar cea mai importantă calitate ni se pare că este totalitatea sentimentului ce cuprinde unitar diversele obiecte ale tabloului.

E aceasta o cucerire care trece dincolo de meșteșug, trece dincolo de pictor, de omul breslei, fiindcă purcede dela om sau dela oameni, poate dela aceia din satele felahe? Dela această umanitate pe care d-l Biju o face purtătoare a sentimentului său trist, grav și totuși întrucâtva cochet.

ȘTEFAN FEKETE-HUNEDOARA

Disparația din artă a realității, sau mai precis a aspectului ei, nu ar fi atât de îngrijorătoare dacă nu ar fi întovărășită de o extremă barbarizare a formelor. Ceea ce mai rămâne sesizabil, nu este de multe ori decât un rest formal neînsemnat, sărăcăcios. Distrugerea formei, disolvarea ei, e mai puțin evidentă în sculptură, unde forma realității trebuie înlocuită oarecum prin alta, care să rezolve problema volumului, fără de care nu există sculptură. În pictură situația se schimbă în rău din cauza mirajului coloristic a formelor concepute caleidoscopic sau alte ori intenționat primitive.

D-l Ștefan Fekete nu cunoaște asemenea exagerări. Problema formelor d-sa o rezolvă pe cale decorativă adică o realitate, transpusă pe ritm linear ce la d-sa nu pierde din această cauză contactul cu natura. În expoziție d-sa are destule studii obiective, executate direct după natură, care învederează acest lucru. Problematika d-sale însă e evident întreagă în lucrările cu caracter decorativ. Aci realizarea este integrală. Baso-reliefurile ce ornează poarta palatului medicilor veterinari, e o săvârșire compozițională de impresionantă reușită, ce nu se resimte desavantajos de preocupările ornamentale, impuse de destinație. Meșteșugul e de bună calitate, cu el personalitatea sculptorului se găsește subliniată. În sculptura ce reprezintă pe Sf. Francisc din Assisi, ne convinge de adevărul unui cuvânt a lui René Boylesve, spus undeva, că nu inteligența ne apropie ci un mod de a simți care dă forma ideilor noastre.

Arta modernă, desigur, înțelege altceva prin obiectivitate, decât au făcut-o vremi mai vechi, punând accentul pe aspectul fizic mai mult decât pe cel psihic. Aceasta nu înseamnă eliminarea spiritualului din realizarea plastică, oricum i-ar fi felul. Spiritualitatea nu izbutește să se exprime decât prin mijlocirea materialității trupesti și nu poate fi degradată la o simplă corelație a subiectului. Dintr'o problemă de plastică Sf. Francisc din Assisi se transformă într'o problemă de conținut sufletesc.

Prin conținutul sentimental abstracția decorativă se umanizează și teama de senzația vie a naturii dispare dacă admitem că decorativul și ornamentalul înseamnă evadarea din conceptul plastic.

Prin aceste calități d-l Ștefan Fekete se vedește o conștiință de om și artist.

FRANCISC ȘIRATO

O PROBLEMĂ DE POEZIE

Dacă privești tabloul poeziei contemporane, chiar și numai românească, tablou incontestabil mult mai încărcat cu direcții, curente și aspecte contradictorii decât alte epoci literare, mult mai puțin omogen și unitar decât acelea, vei distinge ca trăsătură unică de unire problema gradului de purificare al elementului liric.

Ceea ce îi unește pe toți acești poeți este nu o temă comună, o sensibilitate înrudită sau o armonie de familie, ci prezența aceleași probleme: atitudinea, mai mult sau mai puțin transfiguratoare, față de elementele concrete, imediate, ale propriului lor material poetic. Ceea ce îi desparte nu sunt motivele, ideile, materialul însuși, ci gradul mai înaintat sau nu în care încearcă să purifice acest material, ridicându-l pe planul absolut al lirismului.

Modurile acestea de purificare sunt imens de variate și studiul lor ni-l rezervăm altunde sau altă dată. Dar câteva aparițiuni de poezie în vitrinele recente definesc totuși poziții destul de deosebite pentru a fi aproape specifice. Ne putem deci ocupa de ele, la olaltă, din punctul acesta de vedere — poate special, dar care ni se pare esențial pentru critica poeziei.

Iată pe d-l Aron Cotruș (Printre oameni în mers. — Sosnowic. Polonia). La d-sa materialul poetic este încă neprelucrat, brut. Abia dacă selectează din el elementele caracteristice, cari pot deveni, ca atare, teme poetică. Incolo, concretul în exprimare aproape directă.

*Cânt omul ce păsește aspru apăsător, puternic
de-i rămâne 'n piatră urma pasului...*

(Cânt omul)

*țaran pietros în pași voinici
ce drag mi-ai fost și drag îmi ești, —*

(Ion)

O temă se desprinde din aste două citate. Iată-o:

*... orice s'ar schimba în lume, 'n țară,
orice-ai sta să legi și să deslegi...*

*veşnic ca, pământul va rămâne, —
omul ce ară...*

(Casă de țară)

Omul în toate ipostazele. Plugar, dar și făurar...:

*... învârt ciocanul și fierul încăpățânat,
îl chinui, îl frământ, îl bat...
ca pe-un argat, — nebun
 îl înfrâng, îl supun...*

(Faurul)

Pe planul vast al lumii, omul ce o 'nfrânge:

*cânt omul ce crâncen se smulge din cruce
și știe ce vrea și unde se duce...
omul care pe unde trece
face totul să se plece...*

(Cânt omul)

Căci, de bună seamă poetul se simte:

*fără părinți și urmași —
fiu sunt întreg al timpului meu...*

Nicio mirare așadar când va apare în versul său chemarea:

*năzdrăvan
aeroplan
ia-mă 'n sbor biruitor...*

(Aeroplan)

Fiu al veacului de mașini, va simți mai puternic neomenia oțelului:

*din bolta fără nici o stea
s'a smuls un drug de fier de undeva
și drept în creștet l'a ajuns pe Niculae Pantea...
o clipă... și-or dispărea om și drug de fier,
pentru că mașinile făcute-au fost să meargă...*

(În fabrică)

În contrast cu ea, tema vieții patriarhale va apare, sub forma evocării cosașului dar și în cristalizarea unui sentiment dominant de tradiție a pământului, în adierea parfumată a vremurilor ce te domină din propriul tău trecut:

*și-al coasei ecou pân' departe
se rupe, se 'mparte...
par'că pretutindeni lângă el
și-ar bate aspru coasele de-oțel
mii de străbuni ce-odată, voinici,
cosiră prin vânt și zădufuri, pe-aici.*

(Cosașul)

Ceea ce, totuși, nu-l împiedică să recunoască, împotriva acestui sentiment, chemarea imperativă a vremurilor noi:

*aruncă-ți fluerul de soc ori salcă
și pleacă de-acum...
că de mai stai uituc pe loc,
veacul cu-al lui mers de foc,
în picioare te calcă —
și te strivește!...*

Iată tematica, fondul. Ceea ce spuneam despre exprimarea lui directă, aproape nudă, se remarcă ușor din citatele noastre.

Dar corolarul acestei exprimări directe, — lipsă de transfigurare a materialului, de purificare a fondului, — va fi, în domeniul formal, ceea ce se vede lesne din aceleași citate de mai sus: lipsa de transfigurare a formei, sărăcia de imagini. Răsar abia din loc în loc; nu ca element dominant, de sigur. De aceea, în acest mod poetic, emoția nu va ieși din jocul secund al imaginii, ci din simpla evocare a elementelor contingente ale materialului.

Astfel, forța acestei poezii va fi atmosfera. Căci evocare și atmosferă presupun tocmai contrariul elementului de concentrare și sugestie al imaginii, presupun enumerarea. Presupun adică, (și aceasta e firesc pentru o poezie nepurificată, deci neeliberată de logos, de discursiv), elemente de retorică.

Însăși tehnica poeziei va fi influențată de acest element retoric care e enumerație. Iat-o prezentă, pe ea însăși:

*îl chinui, îl frământ, îl bat...
.....
pentru prăpastiile dintre vis și'ntră pâine
pentru furtunateca pace de mâine,
pentru băcăliile crunte, de mâine!...*

Iată și un alt element retoric adjuvant al enumerației: repetiția.

*Să le-aud cum foșnesc, să le văd cum se coc...
Grele de roadă cerească,
Cucuruzele mele de foc,
Cucuruzele mele de foc...
.....
Subt pasu-i enorm, —
Să dorm, să dorm...
.....*

Iată construcțiile simetrice din « Iată-mă » sau « Casă de țară », « Cânt omul », « Dac'ai fi vrut »... cari ajung în « Todor Săcure » aproape la refren:

*« numele meu: Todor Săcure...
.....*

Uite-l și pe Todor Săcure...

Sînt Todor Săcure...

...al lui Todor Săcure...

Și iată, în fine, valoarea dată reticenței în crearea sugestiilor, adică tocmai ruperii brusce a unei enumerații...

Toate acestea sunt însă mijloace rudimentare. Ca și prelucrarea materialului prin simplă selecțiune a elementelor emoționale, încărcate de sens, a căror punere în valoare să realizeze atmosfera poetică. Și ele clasează de fapt acest mod poetic pe primele (în sens de început) trepte ale procesului de purificare a contingentului în absolut, prin lirism.

Rămâne însă un fapt — că materialul d-lui Cotruș, este un material rare ori atacat de lirica noastră — și aceasta îi fixează un prim merit. Și apoi materialul său e aspru, dur. El cerea deci această expresie directă, nemijlocită, pregnantă, care dă tocmai senzația de forță necesară, — și acesta e al doilea merit, poate și mai mare...

Dau, la d-l Crevedia (« *Bulgări și stele* », colecția « *Gândirea* »), peste un poem caracteristic, lesne de comparat cu utilizarea realității imediate și actuale din « *Aeroplan* » al d-lui Cotruș. Poemul se intitulează « *Radio* »:

Familia toată...

*Adulmecăm privighetorile ascunse'n cutie
Lângă care ne-am strâns ca lângă sobă.*

Plouă la Equator, ninge la Pol...

Slujbă la Catedrală, Opera Mare-cor antic:

Atotputinte, dă-ne Sărbătoarea,

Nouă lucrătorilor Tăi, cu palmele și fruntea:

După truda zilei, seara la oră fixă,

Vocea unui inger ca a spicheriței

Să ne dea binecuvântarea-ți.

Ancorarea puternică în contingent e vizibilă. Totuși e vizibil și gradul mai înaintat de transfigurare ce există la d-l Crevedia. Simplă enunțare selecționată la d. Cotruș, la d-l Crevedia se împletește cu planuri noi, ce înalță tema. Două mijloace servesc la aceasta: o atitudine de auto-ironie și un fel de permanentă frondă verbală.

Astfel circumscrise caracterele poeziei d-lui Crevedia mi se pare că pot fi urmărite lesne de-a lungul întregului volum.

Peste tot realitatea crudă. Ba chiar, cu un fel de cochetărie, poetul o aşterne ostentativ pe primul plan, aproape cu brutalitate.

*Of, ce bine e când ai parale!
Când suni francii'n buzunare*

*.
Dulce e un pol
Pe stomacul gol...
Un sutar
Ține de cald ca un pieptar...
O țărăncuță albastră
Te'nfierbântă ca o nevastă!*

(Mi-e foame, mi-e sete!)

Dar peste tot realitatea aceasta suferă o deformare care o transfigurează. E ca și cum poetul ar juca în jurul ei într'un picior, ca și cum ar gădila un domn serios ca să-l facă să râdă, ca și cum și-ar lua la vale sentimente, gânduri, fapte, dureri și bucurii...

*Gloria, gloria,
Parșivă muiere,
Cu sânii de mere și gură de miere —
Ași vrea să ies cu ea la plimbare,
Să m'arate lumea: ăsta e cutare!*

sau:

*Cred!
Cred în cărămida cuvântului taichii
Carele unde a scuipat nu mai linge —
Cred în sanctitatea dulce a îngerilor
Cari sug țăță și vorbesc stricat.*

(Mărturie)

sau:

*Dulce-i, Doamne, când te culci
Pe troenele de fulgi,
Și să-ți ningă luna'n geam
Beethoven, Francis Jammes,
Dulce-i deșteptarea când
Ești cu Bergson la un gând
Și pornești să 'ncaiberi spinii
Cu Argezi ori Papini*

(Fapte diverse)

cari toate prezintă aceste permanente alunecări dintr'un plan în altul, întretăeri de lumi și tonalități, cari unite, neașteptat, depărtat și neconsonant, pot să lumineze însă un raport, să adâncească o glumă sau să tempereze un sentimentalism.

Și alunecarea aceasta e accentuată prin ceea ce ași numi frondă verbală, înrudită și cu cea a lui Topârceanu:

*O barză
Ca o corigență tristă*

(Elegie)

și cu cea a lui Arghezi:

*Glorie, glorie,
Cocotă frumoasă*

(Mi-e foame...)

*Cine-i, doamne, fericitul? Cine
Se va da afund întâiu cu tine 'n
Laptele dulce-al patului?
Firar mama lui a dracului!*

(Pasională)

[unde influența (chiar în temă și atmosferă) e vădită], dar frondă totuși personală, fiindcă ridicată la rang de principiu, de manieră, și de o tonalitate care nu e făcută nici, ca a primului, din un joc superficial al intelectului, în finalități glumețe, dar nici ca în «*Flori de mucigai*», dintr'o specifică viziune a vieții, ci pentru că așa cere, temperamental, însăși atitudinea aceea de permanentă autoironizare, care ia totul de sus, peste picior, și pe care am văzut-o caracteristică pentru concepția și pentru încercarea de transfigurare lirică la d-l Crevedia.

Iar dacă vom adăoga că, dincolo de realitatea propriu zisă, chiar privită cu atitudinea aceasta specifică, apar adeseori note de grav sentiment al integrării într'un trecut, senzația actuală a înrădăcinării istorice care se cheamă propriu zis tradiție, și care la d-l Crevedia este a pământului, vom înțelege de ce toate aceste elemente, unite cu largul fluviu de bogăție verbală al poeziei acesteia, izbutesc să transfigureze materialul ei. Dar nu să-l purifice. Căci la treapta aceasta, — deși incontestabil mai sus, ca metodă poetică, decât a d-lui Cotruș, — arderile poetice abia încep...

Cu volumul d-lui Victor Stoe («*Întrebare de stele*») trecem în planul psihologicului, al sentimentelor nuanțate și gratuite. Realitatea concretă se transformă aici prin faptul că accentul e pus pe răsunetele ei psihologice, în ele înșile.

Dar și acest mod de purificare îngăduie aspecte diverse. Și psihologia cunoaște straturi mai multe, de progresivă adâncire. Tematicile d-lui Stoe se mișcă la suprafață, pe o gamă minoră. E mai degrabă un psihologism decât o psihologie.

Însuși motivul toamnei și al amintirii sunt motive de o cromatică specială, irizată în melancolie, care pun chiar dela primele acorduri pecetia unei note fundamentale caracteristice.

(« Intrebare de stele »). O regăsim apoi prelucrată în motivul visării (« Urmă »), pe aceeași gamă.

*E un ceas de tristețe,
La un hotar de tăcere.*

*Sufletul cade acum,
Ca o stea pe-o linie frântă.*

*Am văzut numai urme de ciută,
Pe care visul se așezase obosit.*

*Târziu am așteptat mai mult în tăcere.
Și nu era decât aducere aminte pentru toate.*

Unde se vede bine împletirea stării de melancolie visătoare cu tema amintirii. Materializată într-o frumoasă imagine de largă răsufare, aceeași temă dă:

*Nu plânge, dragostea mea.
Dacă plec,
Nu mă duc prea departe.*

*Voiu rămâne aici lângă tine,
Risipit ca tăcerea
Din pământ.*

(Nicio lacrimă)

(Dacă ar fi să caut la d-l Stoe filiațiuni, l-ași lega de Blaga, bizuit pe acest dar al imaginii ample, sudând perfect cosmicul cu afectivul, pe toată poema « Lepădare », — pendant la « Tristețe metafizică », — și pe versul din « Lepădare »:

Nicio minune

asemenea lui:

Nicio minune nu se 'mplinește.

din « Tristețe metafizică ». Dar jocul acesta mi s'a părut totdeauna inutil).

De fapt cu cât înaintez în analiza poemelor d-lui Stoe îmi dau seama tot mai mult de rolul preponderent pe care îl joacă amintirea în tematica sa. O domină, variată sub toate chipurile. « Troița » e doar imaginea amintitoare a lui Crist, care

*... a trecut prin gânduri visând,
Cu crucea legată de trup aripă frântă.*

Ceea ce e un vers foarte frumos, dar, creștinește, o împietate, căci crucificare nu e frângere de aripi ci drum necesar către înălțare, deci tocmai dimpotrivă, treaptă de avânt.

Dar iată amintirea în « Părere »:

Mi se pare și acum că te aud.

Și în « Pescăruș » (unde centrul e cu totul pe alt plan, dar unde poetul totuși nu poate sfârși decât cu:)

*Acolo, pe țărmul subțire
Pescărușul din jocul alb
E peste cer
O amintire.*

Cât despre atmosfera de sentimentalitate, adâncimea ei exactă și stricta ei reducere la afectul superficial coroborează cele spuse mai înainte. Tot așa și

*Nu plânge
Când Dumnezeu a trimis,
Ingeri pe pământ.
Când fiecare floare
E un vis*

*Când e atâta soare
Lacrima e grea
Lacrima ta mă doare.*

Unde cu toată apariția inopinată și irevelantă a îngerilor, tonul minor al sentimentului e evident și caracteristic. (Aici trebuie să remarc că, peste tot unde apar, elementele religioase nu sunt luate de d-l Stoe pentru semnificația lor ca atare, ci ca instrument pentru a sublinia elemente cu totul străine de domeniul religios.

E de pildă caracteristic că, în « Pescărușul » d-l Stoe își poate permite să compare rând pe rând pasărea cu « un înger pierdut » și « un caic sfărâmat!... »).

Dar în « Fărâmare » nu e oare același ton de melancolie, la dorul iubitei, și aceeași rezolvare, în cultivarea amintirii.

*Am furat lumina geamului tău
Și am fugit în noapte.
Cu ea în priviri,
Cu ea în șoapte.*

Despre « Mi-au amintit » nu mai e nevoie să spun ce temă are...

Cred însă că versul acesta din « Drum »

Eu nu știu dacă am plâns sau am zâmbit

e caracteristic. Văgul stărei sufletești, amestecul de zâmbet și plâns (deci neadâncirea în niciun sens), dă întreaga măsură a tonalității poemelor d-lui Stoe. De aceea apare factice declarația, că poezia sa ar fi

...gâlgâit nebun de undă, ura —
 Și gândul, piept de stâncă, despicat.
 (Lut.)

Realitatea e în « Fior ».

*In joc de mângâieri și de tristeți
 Cuprind tăcut, —
 Poema toată...*

Tonul e, cred bine fixat cu toate aceste citate¹⁾. De asemeni, tema preponderentă, amintirea, (care revine în « Măinile tale, Viola », în « Sfâșiere », în « sufletul meu... e numai așteptare », din « Mamă », și în « Mâna s'a ridicat liliac, culegând amintire » din « Elegie », în « niciodată nu ai să pleci, din raza privirilor mele », în poema « Umbre », și în « Imagina », și în atâtea altele) ni se pare caracteristică.

Așa că distanța dela, de pildă, poziția Cotruș până la aceasta de a doua, se măsoară prin abdicarea dela căutarea temelor concrete, cu rădăcini în stări sociale, și aplecarea spre teme psihologice, dar neadâncite, creatoare a unei stări de melancolie gracilă, de romantism vag, cristalizat în tema amintirii și a dorurilor nelămurite. Iar înrudirea e certificată de o identică predilecție spre sugestia poetică prin crearea atmosferei, — sentimentalizantă, la d-l Stoe, socializantă la d-l Cotruș.

Și pe d-l Ion Pillat l-a obsedat cândva tema amintirii:

Pe-aici veni odată bunica-mi Caliopi...

Dar după cum, în versul acesta, e, mai mult decât îndrăgirea amintirii în ea însăși, îndrăgirea atmosferei pe care o evocă, și accentuarea sentimentului integrării într-o tradiție, pe care îl presupune, tot astfel, încă de mult, tema amintirii nu apărea la d-l Ion Pillat mărginită la aspectul său de element psihologic, ci amplificată pe un plan metafizic:

In casa amintirii nu-i astăzi și nu-i eri,
 concepută ca un sens al vieții:

... *Simțim zădărnicia întâilor uitări.*

împletită cu o viziune a lumii:

... *Căci ochiul fiecărui ascunde altă clipă
 Fugară, împietrită în câte-o amintire...*

¹⁾ Care ar putea fi completate cu câteva toamne cântate în alte strofe și cu câteva poeme ce exploatează spitalul, bolnavii și moartea copiilor, teme situate exact pe același plan de melancolie.

Este deci încă o modalitate de a transfigura concretul material dela care pornește poetul. Să accentuezi în el răsunetul psihologic e un prim pas. Dar să-l înalți până la o rezonanță metafizică e o treaptă mai mult. Iar dacă versurile citate, din 1910, adevereau embrionar această tendință, putem și mai bine înțelege și măsura drumul străbătut de Ion Pillat până la volumul acesta de acum: « *Scutul Minervei* ».

Temele istorice, tradiționaliste sau religioase prin care poetul transfigurase succesiv elementul contingent al poeziei sale, fac loc acum unei arderi la tensiunea înaltă a gândului. « *Scutul Minervei* », în succesiunea a optsprezece sonete, este de fapt o artă poetică, și deci cu atât mai revelator.

Ajuns pe culmea vieții...

calea străbătută de poezia lui Ion Pillat se poate acum măsura. Incercările debile de transfigurare dintru început au fost părăsite:

*M'am depărtat de-un laur ce 'n fiecare zi
Pe altă frunte 'ngustă mai veștejit se lasă.*

Însăși temele sunt repudiate, poetul va să ignoreze cu totul continutul, « gloria lumească », « secile vrăjiri a vremii 'nșelătoare... »

Și limpezit cu totul de patimi și păcat...

va părăsi definitiv comandamentele pasiunilor barbare, ce

*n'au să se ridice pe piscul auster
nici când, al poeziei cu stricte fruntarii.*

Consacrat numai « gânditorului suflet », însăși « măsura de-amaruri și de miere » va fi hotărâtă, « rece », cu « dreptul cântar al Minervei ».

Transfigurare prin cuget și prin formă:

... armonie simplă de linii și lumină

Ö vrajă de pilaștri și de proporții drepte.

E ultima modalitate (din cele pe cari le considerăm astăzi aci) de a realiza procesul de purificare a materialului poetic. Pe drumul început prin căutarea sensurilor lui, d-l Pillat trebuia să ajungă la această precipitare, la rece, a gândirii poetice, în forme a căror impecabilă construcție să prefacă carbunele în diamant. Este oarecum etapa premergătoare ultimei trepte a purificării, cea noțională, în care cuvântul, concretizare a conceptului, devine însuși conceptul. Purificarea extremă prin atotputernicia (de altfel sterilă) a formei.

Mărturisesc că prefer poziția d-lui Pillat. Aci cuvântul nu și-a pierdut nici conținutul de realitate, nici valoarea de raport. Se

leagă încă și de un material concret și de țesătura cuvintelor adiacente. Dar nu atât ca să fie retorică și destul numai ca să simți tăria unui sprijin gândului ce fuge printre metafore.

În fond și aci termenul are rolul de a transfigura liric propriul său conținut, ca și la d-l Crevedia. Dar pe când acolo o făcea prin neașteptatul raporturilor în care era așezat, aci își îndeplinește el însuși slujba, prin neașteptata, uimitoarea adecvare a termenului la un conținut ce nu-i părea destinat și pe care-l luminează astfel cu bogății și sensuri noi. D-l Pillat se poate mândri că, fără să violenteze, ba chiar potențând toate caracterele de sevă ale limbii românești, i-a dat un grad nebănuit de adecvare a termenului la conținut prin care în adevăr, raportul dintre ele înseamnă măsură, devine gând, naște înțelesuri și creează o puritate făcută din eliminare a oricărui inutil din armonia proporțiilor și din senzația permanentă a esențialului pe care îl trădează fiecă cuvânt.

Iată, deci, cum din considerațiile de mai sus se desprind patru moduri de treptată purificare în absolut, pe planul liric, a materialului poetic imediat.

Prezentare nudă, directă a elementelor acestui material, pur și simplu selectate după valoarea lor caracteristică, la d-l Cotruș.

Prelucrare a materialului prin atitudinea luată față de el, prin auto-ironizarea acestei atitudini și prin fronda verbală care amestecă, adesea revelator, planurile pe care se situează acest material, la d-l Crevedia.

Înălțare în planuri a materialului, prin accentuarea elementelor psihologice, de sentimentalism, cu teme caracteristice în dor și amintire, cu atmosferă preponderentă o melancolie grațioasă, la d-l Stoe.

Transfigurare prin rigoarea formei și înaltă tensiune a gândului, prin armonie a proporțiilor, eliminare a neesențialului și strictă adecvare a formei la fond, materialul închizându-se în « strictele fruntarii » ale unei atitudini de armonie clasică, purificat în idee sub semnul Minervei, la d-l Pillat.

Poetizarea condițiilor sociale; realismul-humoristic; roman-tismul-psihologic; puritatea clasică a proporțiilor; iată modurile celor patru poeți, definind tot atâtea atitudini în fața unei probleme centrale a poeziei.

ION I. CANTACUZINO

PACTUL BALCANIC

S'a iscălit Vineri, în 9 Februarie, la Athena. Un pact scurt: un preambul, trei articole; două principii și două angajamente. Primul principiu: intangibilitatea frontierelor; al doilea: unitatea politiceii balcanice.

Primul angajament: de a garanta — la nevoie cu forța — frontierele de astăzi; al doilea angajament: de a se concerta cu ceilalți semnatari în relațiile cu Statele balcanice. Adică, pace și cooperatie.

Succint și pregnant pactul balcanic a pecetluit situația în această parte a Europei.

Să vi-l citez:

«Art. 1. — România, Grecia, Turcia, și Jugoslavia își garantează mutual securitatea frontierelor lor balcanice».

Cu alte cuvinte, frontiera noastră este astăzi și frontiera lor; pacea lor este și pacea noastră; suntem solidar răspunzători de securitatea și integritatea fiecăruia.

Art. 2. — «Inaltele părți contractante se obligă a se concerta asupra măsurilor de luat față de eventualitățile, putând afecta interesele lor așa precum sunt definite prin prezentul acord.

Ele își iau obligația a nu întreprinde nicio acțiune politică față de oricare alt Stat balcanic, nesemnatar al prezentului acord, fără avis mutual prealabil și de a nu lua nicio obligație politică față de oricare alt Stat balcanic, fără consimțământul celorlalte părți contractante».

Cu alte cuvinte consultare și unificare. În loc de politică turcă, elenă, jugoslavă sau română, în Balcani, o politică balcanică a Turciei, Greciei, Jugoslaviei și României.

O politică proprie de constituire. În loc de patru sau șase politici externe a Statelor Balcanice, o singură politică internă a peninsulei Balcanice.

Art. 3. — (de procedură). «Prezentul acord va intra în vigoare îndată ce va fi semnat de toate puterile contractante; el va fi deschis oricărui alt Stat balcanic, a cărui adeziune va face obiectul unui examen favorabil din partea părților contractante și va avea efect îndată ce celelalte State semnatare vor fi notificat acordul lor».

Articolul 3 cuprinde o mărturisire: Pactul balcanic nu este întreg. Mai exact nu este încă întreg. Lipsesc Bulgaria și Albania. Articolul 3 cuprinde și remediul: aderarea este egală cu semnarea inițială. Oricând veniți sunt bine veniți. Pactul nu așteaptă decât iscălitura lor «Tratatul este deschis adeziunii tuturor popoarelor balcanice, cu condiția să accepte *loial* stipulațiile».

Pactul dela Athena ar putea părea la prima vedere, o simplă operație de tehnică diplomatică: înlocuirea tratatelor bilaterale dintre România, Jugoslavia, Grecia și Turcia, printr'un tratat unic. Cu avantajul, firește, al sudării acestor legături.

El este mai mult decât atât. Instrument de pace și organ de cooperare regională.

Tendențios, pactul a fost interpretat ca o formulă de încercuire a Bulgariei, sau act de ostilitate față de Marile Puteri.

E neadevărat. Pactul nu este făcut *contra* nimănui, el este făcut *pentru* Statele semnatare. Pactul dela Athena este un act de apărare. De apărare a frontierelor contra agresorilor, de apărare a tratatelor contra revizioniştilor, de apărare a independenței Statelor mici, contra veleităților de dictatură și de expansiune ale Statelor Mari. Tratat de securitate — în adevărata concepție a securității, cum spunea d-l Titulescu, securitate preventivă, nu represivă: evitarea războiului. Prin forma sa, — și mai ales prin forța ce indică — pactul exclude războiul din Balcani.

Prin forma sa, pactul nu exclude pe nimeni. Bulgaria și Albania ar fi putut semna. Rezerva lor este totuși, în parte, explicabilă. Bulgaria, care a nutrit 15 ani speranța revizuirii tratatelor, urmărind rectificări de frontiere în regiunea Tzaribrod și Bosilegrad, «un coridor» spre marea Egee, regim special pentru minoritatea bulgară îndeosebi din Macedonia, Bulgaria nu-și poate infirma abrupt politica; e nevoie de o lentă aclimatizare la realitățile noi.

Albania, unită formal prin tratatul de alianță din 1927, unită tehnic prin împrumuturi și lucrări de construcție, își are interesele sale organice în lăntuite de ale Italiei. E și aci nevoie de o perioadă de ajustare la politica de afirmare a Statelor Balcanice.

Etapele acestei politici? Le-a definit d-l Titulescu: «securitate, înțelegere, asociație integrală». Caracterul acestei politici: solidaritate între Statele Balcanice, emanciparea de tutela Marilor Puteri.

În fond, caracterul politicii reiese din caracterul tratatului. Pactul dela Athena e defensiv și regional.

Defensiv. Preambulul declară scopul său: «întărirea păcii în Balcani, asigurând respectul angajamentelor contractuale deja existente și menținerea ordinii teritoriale actualmente stabilită în Balcani». Articolul 1, prevede acțiune numai în caz de agresiune. Securitatea e garantată de făgăduiala intervențiunei.

Pactul consacră statu-quo-ul. El confirmă dispozițiile tratatelor de pace, în deosebi ale celui dela Neuilly din 1919, și Lausanne

din 1923. S'ar putea pune întrebarea: de ce un tratat nou? Pentru că un tratat nou cu dispoziții vechi confirmă, în situații diferite, obligații permanente; definește, în momente variabile, angajamente invariabile. Statele care au semnat Pactul Balcanic urmăresc față de Statele vecine, să păstreze relațiile de drept și să îndrepte relațiile de fapt.

Pactul are caracter *regional*. Se limitează numai la Statele Balcanice. Regional nu trebuie însă opus cuvântului universal. Într'adevăr, formal pactul se încadrează în sistemul de garanție universală a Pactului Kellogg; mai mult decât atât, apropierea Statelor Balcanice este un aspect, sau o etapă, în mișcarea progresivă de federalizare europeană.

Există o deformare a comentatorilor: de a cerceta genealogia unui tratat — chiar când nu are. Într'adevăr, Pactul Balcanic aproape că nu are istorie. Să spunem adevărul: nu trecutul unește Statele Balcanice, ci viitorul. Trecutul a fost un trecut de feudă, viitorul tinde să fie unul de unire. Astăzi se desemnează numai relații de bună vecinătate. Pactul semnat la Athena fixează această realitate.

El nu se leagă nici de vechile planuri pan-slave sau «ilyriste» (descendenții vechilor ilyri) nici nu se inspiră din proiecte sau memorande, ca cel al partidului radical democrat din 1888, și nici nu amintește Uniunea Vamală din 1905, sau Liga Balcanică din 1912. Pactul este produsul actualului moment politic.

Dealtfel, preambulul declară textual singura sa filiațiune: «A ieșit din spiritul de înțelegere și de conciliație care a prezidat la elaborarea Pactului Briand-Kellogg, adică din renunțarea Statelor la războiu ca instrument de politică națională și din principiul că războiul nu mai este un mijloc de soluționare a conflictelor. În locul războiului, justiția; armele cedează togei.

Pactul de Înțelegere Balcanică se înrudește firește cu celelalte tratate internaționale. El se integrează în seria tratatelor post-belice — de garanție colectivă a securității — ce începe cu Pactul Societății Națiunilor, și continuă cu Tratatul de Asistență mutuală, protocolul dela Geneva, actul general de arbitraj, și întreaga activitate din jurul sau din inspirația Genevei. El se aseamănă însă mai mult — prin caracterul său regional — cu acordurile dela Locarno (a fost dealtfel și des denumit Locarno-Balcanic).

Folosind legătura balcanică nutrită de cele patru conferințe balcanice, — reuniuni neoficiale, ce amintesc, într'o oarecare măsură, acel Vorparlament din Franckfurt din 1848, care a pregătit unitatea Germaniei — folosind apoi, și mai ales, atmosfera de destindere creată de acordurile cu Rusia Sovietică, Pactul Balcanic apare — reacție la Pactul Marilor Puteri — ca o alăturare de noul pact al Miceii Înțelegeri. Același principiu al respectului angajamentului luat și de menținere a statu-quo-ului, aceeași tactică de consultare diplomatică, același simț de responsabilitate

regională, — fie în Balcani fie în bazinul dunărean, — același crez în solidaritatea finală a Statelor din Sud-Estul Europei. Aceeași politică constructivă de pace.

Zăgaz contra revizuirilor și expansiunilor — fundament pentru înțelegeri regionale; pasiv — politică de neutralitate; activ — politică de neutralizare; mai mult decât conciliere — cooperatie; mai mult decât politică comună — politică unitară; mai mult decât pace — chiar organizarea ei.

De 3 ani o formulă nouă domină politica internațională: regionalismul. Cu Societatea Națiunilor în criză, cu Marile Puteri cu tendințe imperialiste, gruparea Statelor mici devine un act de conservare. Statele își organizează securitatea și viața economică pe planuri restrânse. Până la pacea lumii, pacea trebuie asigurată în diferitele regiuni ale lumii. Monroeismul american, Commonwealth-ul britanic, Uniunea Statelor baltice, Scandinave, dunărene, dovedesc tendința. Pactul dela Athena o confirmă și în Balcani.

Privirile ce în trecut erau îndreptate spre Occident, se opresc la frontieră. Interesele, înainte centrifugale, sunt astăzi centripete. Statele balcanice caută să uite ce le separă și subliniază ce le unesc. State numai parțial balcanice se declară balcanice. (Azi cuvântul balcanic nu mai are sens pejorativ).

Se țese treptat un păienjenis de interese comune. Dela legături politice la schimburi de produse, dela colaborare tehnică la cooperare intelectuală; o treptată osmosă tinde să desăvârșească unitatea Peninsulei Balcanice.

În ciuda diferențelor de limbă, în pofida vrajbelor din trecut, există o rudenie de soartă. Plan de intersecție între lumea creștină și cea musulmană, teren de ciocnire dintre imperiul austriac și cel țarist, astăzi instrument în rivalitatea politică franco-italiană, în concurența financiară franco-germană, în cursa de expansiune economică germano-italiană.

State cu adâncă civilizație rurală, oglindită în port și olării, în hrană și în cântec, cu istoria culturală luminată de Bizanț, cu aceleași etape în procesul social; renaștere literară, romantism trezitor de idei liberale și conștiință națională, cu amintirea comună a luptelor de eliberare contra turcilor, Statele Balcanice își formulează astăzi emanciparea de tutela Marilor Puteri și solidaritatea între ele. Lozinca: Balcanii Balcanilor. Economic, drumul e lung. Azi schimburile comerciale dintre statele balcanice nu reprezintă de cât între 2—20% din comerțul lor total. State cu aceeași structură agrară, cu monete revalorizate cu sprijinul capitalurilor străine, cu economia națională și comerțul exterior, dependente de piețele străine, Balcanii nu pot reprezenta o autarhie economică.

De altfel, Pactul dela Athena nici n'a urmărit aceasta. Tratatul nu este decât un început. Cum spune d-l Titulescu: «Dacă pentru securitate este un punct de sosire, pentru viața inter-balcanică constituie un punct de plecare.»

9 Februarie, reprezintă sfârșitul vechiului spirit balcanic: spirit de discordie și de agresivitate. «Balcanii, — focar de războaie europene» — este un clișeu învechit și nevalabil. Astăzi apare în Balcani un spirit nou de bună vecinătate, de solidaritate regională, și de independență.

Spirit nou — acest spirit neo-balcanic — are nevoie de corp. Pactul dela Athena este corpul — poate încă imperfect — al unui spirit în plină formație. Se va perfecta. Să nu uităm cuvintele lui Aristide Briand: pacea este o tehnică luminată de o credință.

R. HILLARD

CĂRȚI

PANAIT ISTRATI: CASA THURINGER

D-l Panait Istrati are o predilecție pentru ideologia socialistă, comunistă. Ieșit dintr'un mediu, unde lupta de clasă este o onoare și burghezul un inamic monstruos, a păstrat această psihologie a revoluționarului mai în toate romanele sale. Ura împotriva celor puternici, dragoste față de cei slabi, iată leit motivul.

Această ideologie scumpă d-sale o întâlnim și în Casa Thuringer. Adrian, un băiat de spălătoreasă, intră ca servitor la marii armatori Thuringer. Este atras aci pe de o parte de nevoia de a se plasa undeva, iar pe de alta de figura simpatică a Anei, soția lui Max Thuringer. Adrian însă este un autodidact, citește mereu și, din cărțile ce le are și din ideile care circulau la Brăila, evoluează către socialism. Intră în organizația socialistă și pregătește opinia muncitorească pentru apărarea drepturilor lor, în deosebi în sindicalizare. E lupta ce o dau socialiștii din portul Brăila împotriva « Vătafilor » acestor proprietari de brațe omenești. Casa Thuringer aduce trei elevatoare, care să înlocuiască hamalii în port, la încărcarea vaselor. Vestea aceasta provoacă greva, care în cele din urmă ruinează pe marii armatori, între cari și pe Thuringer, binefăcătorul lui Adrian. Adrian, nemulțumit de socialism, pleacă și evoluează către o dragoste mai largă decât dragostea de clasă.

Romanul d-lui P. I. este autobiografic. În viața lui Adrian Zografi se oglindește propria lui viață.

În el nu se desfășură — deși ar trebui — căci autobiografia e o confesiune — un eveniment sufletesc, ci este un conflict social: lupta dintre muncă și capital. Ideologia aceasta socialistă autorul a înrupat-o în două personaje: Casa Thuringer și masa greviștilor conduși de Avrămache sau plăpumarul Cristin (Cristescu). Interesul psihologic care trebuie să primeze într'un roman este aproape absent în Casa Thuringer. Se zărește o singură dată, acolo unde Adrian e prins între iubirea lui serafică, pentru Ana și ideologia lui socialistă, între participarea efectivă la mișcarea socialistă ce va ruina pe Ana și între dragostea lui pentru Ana. Este socialist militant, va fi împotriva Anei, este cu Ana, va fi un socialist teoretic numai. Autorul ar fi putut să exploateze această singură situație omenească, psihologică, dar pe care n'a știut s'o utilizeze. Pe autorul nostru nu-l interesează frământările sufletesti, un socialist veritabil nu trebuie să aibă milă de alți din alte clase, de burghezi, ci el pândește desfășurarea exterioară a evenimentelor, ce se întâmplă adesea, fără voia personajelor din scenă. Suprimând analiza psihologică și accentuând mișcarea maselor sau a forțelor adesea ascunse: *munca și capitalul*, romanul își pierde din valoarea lui literară. Ceea ce trăiește în literatură nu este conflictul dintre capital și muncă, ci psihologia

omenească, străfulgerarea sufletească care luminează evenimentele, așa cum trăsnetul luminează și individualizează muntele, în timp de furtună. Fără această analiză sufletească romanul devine o întâmplare oarecare de ziar, interesantă ca orice eveniment al zilei, dar atât. Autorul fiind stăpânit de o anume ideologie expune pe larg ideile organizației muncii, dar în loc ca Adrian să devie un om, ce se sbate sub pasiuni, devine un apostol al unei idei, ce sacrifică totul pentru dreptatea universală, dar nu vedem resortul intern, care să se strângă sau să se destindă vertiginos în urma unor lupte interioare. Este evident un roman realist în felul lui Zola, decât autorul trăiește el însuși evenimentele, nu le creează.

Prin această autobiografie, romanul capătă o prospețime naturală, ce se ridică deasupra evenimentelor, ca aburul din brazda pământului la soarele de primăvară.

Deși autorul trăiește evenimentele, se ferește totuși de a pleda fățiș pentru cauza socialistă până la sfârșit, lăsând să se vadă că nici socialismul nu este formula fericită a omului. El presupune o dragoste limitată la clasa din care faci parte, dar îndărătul ei este ura pentru celelalte clase și atunci autorul evadează într-o altă lume unde dragostea către aproapele este nețărmită, nezgăzuită de clasa cărei aparții. Celelalte personaje: Ana, Julia, sunt femei bine redată, îmbătate de sensualism și fără metafizică în amor.

Autorul vrând să povestească un eveniment social n'a avut destulă *obiectivitate* artistică. Căci dacă ne-a făcut simpatici pe toți hamalii din port, nu a reușit în aceeași măsură să ne prezinte și pe Thuringeri tot așa de simpatici. De aci pornește scăderea romanului. Când evreul Leiba Zibal ucide pe românul Gheorghe, nici evreul, nici românul nu simte ură sau iubire pentru unul din acești eroi, după ce a citit nuvela, care ar putea simboliza procesul a două națiuni! De ce? Fiindcă nuvelistul Carageale e obiectiv, pe când P. Istrati nu este. Rămânând ca un roman cu teză, cu personaje ce trăiesc încă, deci cu cheie, romanul nu se ridică în galeria marilor epopei ale lui Zola, deși se înrudește ca ideologie, dar se deosebește ca forță artistică și motivare psihologică.

C. Gerota

I. PELTZ: «CALEA VĂCĂREȘTI»

Niciodată, mai mult ca acum, nu m'am bucurat mai sincer, — poate aici stă toată ipocrizia mea, — de faptul că literatura este o pură ficțiune. O ficțiune ca și imaginea din oglindă. Însă, de data aceasta, între imaginea din cristalul argintat și literatură este o mică deosebire. Și iată care e:

Inchipuiți-vă că, uitându-vă, într-o zi, în oglindă, imaginea voastră în loc să schițeze docilă aceleași gesturi pe care le consumați voi *din* inima realului, v'ar contrazice îndărătnică. Dacă voi ați vroi să vă pudrați, imaginea, în loc să ia puful, așa cum ați făcut voi, ar lua pieptenele, iar când să-puniți bine voi ați încerca să vă bărbieriți ea ar începe să caște și să se întindă de somn. Ce ați face în fața unei atari insurecții? V'ați uita în spatele oglinzii să vedeți dacă nu e cumva o oglindă miraculoasă, apoi v'ați crede luminați de coșmar și, convinși că lucrurile rele trec, v'ați culca renunțând la... bărbierit. Dar dacă lucrul s'ar petrece mereu și inexplicabil? — Ați înnebuni!

V'am spus toate aceste lucruri pentru a ne întreba la un loc, și 'n aceeași clipă, cum se face că d-l I. Peltz este încă teafăr? Cum se face, cu alte cuvinte, că d-sa n'a tras nicio spaimă de când a publicat recentul său roman: « *Calea Văcărești* » (editura Cultura Națională, 1933)? Căci, *literatura este imaginea insurectă din oglindă*. Deoarece imaginea normală și supusă este numai imagină. E clișeu. E mumie. Or, literatura ești *tu de dincolo*, același, dar condus după alte legi. Aici sunt contingențe, obstacole, surprize, efemeride. Dincolo sunt numai necesități. Și totuși literatura nu este un act de narcisism. În literatură se realizează *dualul*, adică *numărul* acela situat între singular și plural, și pe care-l utilizau Elinii și Ebreii. Ceva care nu este doi dar care nu e niciunul. *E unul înfăptuit în doi*. Cu alte cuvinte, o abstracțiune. Unul din acești termeni, — romancierul, în cazul nostru, — trebuie să prevadă cu o clipă mai de vreme gestul celui alt. Raportul acesta dintre el și imaginea absolută se numește operă. Deoarece, în cazul când romancierul face gesturi pe cont propriu, atunci discrepanța e vizibilă. Imaginea insurectă își bate joc de efortul tău de a o domestici.

Toate aceste lucruri, nu prea lungi dar puțin cam prea clare pentru a nu părea și confuze, le-am spus gândindu-mă că, dacă din punctul de vedere al narării, d-l I. Peltz este un om care s'a născut fără voia lui povestitor, apoi din punctul de vedere al « romanului » d-sa încă nu este nici măcar la debut. D-l I. Peltz este de mult un matur scriitor. « *Viața de haz a numitului Stan* »; « *Horoscop* »; « *Amor încuiat* », sunt dovezi că d-sa știe scrie bine. Dar aceste cărți nu sunt romane. Roman, cum este, de pildă, paradoxalul « *Femei* » a prietenului M. Sebastian. Oamenii d-lui Peltz pot fi vii. Cred chiar că există, undeva, pe lângă farmacia Fraenkel, colț cu Căuzași sau cu Labirint. Cred că-i pot întâlni pe Dudești sau Bărăției. Sunt sigur că vorbește prost rumânește, că « fiica dela mamaia și verișoara dela papaia predau complimente »; că « *jelozia* » e soră bună cu amorul în preajma Văcăreștilor; că viața e aceeași, pretutindeni aceeași. Fraza d-lui mustește de sevă. E prezentă, e a lui. Și repet: d-sa *știe să scrie*. Însă, cu toate acestea, « *Calea Văcărești* » nu e roman. E viață, da; dar viața nu e literatură. Iar literatura nu e niciodată o realitate posibilă omului cotidian. *Ni se pare* numai că ne putem întâlni cu Raskolnicoff sau cu Prințul Andrei, sau cu Ana Karenin sau cu Părintele Zosima sau cu Père Goriot sau Gobzeck. Dar ni se pare. De fapt, toți aceștia sunt imagini insurecte. Putem fi convinși, iarăși, că ar fi posibilă o întâlnire cu Don Quichotte, Hamlet, Faust sau Ahasverus. Însă iarăși ne înșelăm. Și ne înșelăm pentru aceleași motive pentru cari, d-l Peltz și odată cu dânsul și « *The Wandering Jew* » (cu titularul Conrad Veidt), cred că, *ghetto-ul poate avea un nume istoric și o anecdotă*... Vă rog să nu vă închipuiți că nu este o simplă obiecție lipsită de sens. Dar nu am înțeles niciodată cum se face că, *evreii de astăzi nu știu ce înseamnă ghetto*. Ei confundă *ghetto-ul* cu mahalaua, cu periferia, cu bariera, cu rohatca. Din tot ceea ce spun ei despre ghetto, reiese clar că evreii contemporani nu mai sunt evrei. Și ei ca și creștinii, știu din cărți, din cancanuri, din progromuri sau istorie că au existat cândva niște oameni cari se numeau *evrei*, cari aveau niște *oarecari* obiceiuri, niște *oarecari* credințe, un *oarecare* Dumnezeu și o *oarecare* viață. Între evreii aceștia și evreii de azi nu e nicio legătură... Ceea ce numim noi, astăzi, evrei, sunt niște oameni cari își schimbă numele!..

* Dar de ce își schimbă numele? Ce faliment au dat, unde și când? Eu nu cunosc decât un singur faliment al Evreilor, și acesta este următorul: dărâ-marea Ierusalimului. Însă, de atunci, Evreii nu mai există. Ceea ce întâlnim noi astăzi, mișunând prin istoria lumii nu sunt descendenții aceluși Rabbi care, ieșind în fața Ierusalimului cu o clipă înaintea prefacerii acestuia în moluz și amintiri de către armate romane, a spus, ducând cu el, până la marginile Iudeei, « Leidărul » său și cărțile Domnului:

— Nimeni nu te mai poate dărâma de acum Ierusalime!

D. Peltz nu știe că marginile lumii nu coincid cu zările Iudeei. Domnia-sa își închipue că Ahasverus e ceva real care, poate fi găsit în Văcărești, Sada-gura sau Ștefănești. Or, Ahasverus nu este decât existența ideală a Evreilor, dar Ghetto-ul este, ori de câte ori e posibilă o prezență ideală, Ierusalimul așa cum era el, cu o clipă înainte de dărâmare. Ghetto-ul nu este real. Iar Ahasverus nu este anecdotă. Aceste fapte spirituale stau pe același plan cu Elseneur și cu Hamlet, cu Don Quichote și cu ținuturile sterpe ale câmpiei Mancha. Sunt piscuri de spiritualitate, intrare în mitologia umanității. Ahasverus nu mai poate fi exprimat decât prin muzică, asemenea oricăror stări sufletești ajunse la marginele noastre de ființare. Nu am întâlnit încă, nicăieri, în toată lite-ratura europeană, un om care să știe ce înseamnă Ahasverus... Și nimeni nu știe, deoarece prezența Evreilor mai este încă socotită ca un fapt viu, concret.

D. Peltz nu a scris nimic! Uităm cartea d-sale. Dar așteptăm convertirea sa la religia de mult apusului neam al lui Israel.

Petru Manoliu.

MIRCEA ELIADE: INTOARCEREA DIN RAI

Mircea Eliade și-a scris ultima carte în toată bogăția. E o risipă de gânduri, probleme, momente epice, teme, tipuri și lucruri, cum ni se pare că n'a mai în-tâlnit literatura noastră. Numai un om bogat și atât de neobosit ca Eliade putea să încerce această carte mare, hotărît mare.

Poate de aceea e primită cu atâta rezervă. Tineretul o cetește dar nu se descoperă în ea. Puținii cetitori de peste patruzeci de ani nu vor reuși s'o ce-tească până la capăt, foarte probabil. Și între timp critica șovăie. Nu sunt ace-stea destule semne bune?

« Intoarcerea din Rai » nu seamănă cu nimic, dar cel mai puțin cu « Isabel și Apele Diavolului » sau cu « Maitreyi ». E curios cazul literar a lui Mircea Eliade care nu reușește, nici măcar involuntar, să dea peste o formulă de roman. De altfel ultimul său roman încearcă și o tehnică nouă, deseori fericită.

Nu e un roman social, deși autorul avea orgoliul să facă așa ceva. E poate mai mult: o carte despre oameni. Întâmplător oamenii aceia sunt mai mult tineri și trăiesc în România între anii 1931 și 1933. « Intoarcerea din Rai » ar putea fi un document dacă lucrul acesta n'ar însemna prea puțin.

E un roman cu oameni mulți și care nu reușesc să se închege. Ceva din « de-stinul omului » — destinul acela de a fi animal *asocial* — stăruie în cartea aceasta. Apoi intervine un fapt simplu și exterior, sirena aceea dela Atelierele Grivița, care unifică și solidarizează în timp. Oamenii sunt contemporani, atâta tot. Când șueratul sirenei încetează ei nu mai sunt nici atât.

Pe cine să reținem din roman? Pavel Anicet, Dav, maiorul Dragu? Sau care dintre ceilalți? Poate nimeni. Cartea e un întreg de oameni care nu stau împreună. Dar cartea e totuși un întreg.

De altfel, luată într'un fel sau într'altul, cartea poate fi refuzată. Are linii prea mari, care uneori nu se mai disting. Și, apoi, cui i-a plăcut mult « Maitreyi » trebuie să-i displace mult cartea aceasta. Sau poate cetitorii realizează și ei alternanțele lui Mircea Eliade?

Oricum, omul acesta este prodigios, și « Intoarcerea din Rai » este cu adevărat cartea unui om prodigios.

C. Noica

IDEI, FAPTE, OAMENI

« CONFRUNTĂRI »

Introducere la prima conferință a ciclului dela Fundația Carol I, din 25 Ianuarie.

Față de numărul covârșitor al tinerilor cari împodobesc sala, să-mi fie îngăduit să dau unele lămuriri asupra nașterii și scopului conferințelor inaugurate, sub titlul de « Confruntări », de către colaboratorii « Convorbirilor Literare ».

Toți aceia cari, ca și mine, au trecut de acel « *mezzo del camin di nostra vita* » simt datoria de a transmite altora cât mai mult din comoara de amintiri adunate în viață. Și cu cât mai lung a fost depănat firul vieții, cu atât fiecare din noi avem la activul nostru în afară de momentele grele, pe care le dăm uitării, și unele fericite, pe care bucuros vrem să le împărtășim celor ce vin după noi.

Intre clipele de înălțare se numără, în primul rând, acelea ce ne-au fost hărăzit să le trăim în prejma oamenilor de seamă ai neamului nostru.

Fericirea de a sta de vorbă cu superiorii lor, oamenii veșnic au apreciat-o și au căutat-o. Astfel, grecii cei vechi au făurit pe zei după chipul și asemănarea lor, deși mai mari și mai frumoși, par'că anume pentru ca să poată lua parte la taifasurile lor sfătoase. Iar literatura elină, ca urmare, ne-a lăsat atâtea dialoguri interesante între zei și pământeni. Evanghelia de asemeni nu este decât povestirea spuselor Mântuitorului apostolilor săi, dintre cari unii fiind simpli pescari ne-au redat cu o impresionantă naivitate înțelepciunea cuvântului primit.

Intr'o anumită proporție, fiecare din noi am avut zeii noștri pământeni, cu care am fost fericiți să stăm de vorbă, bucurându-ne de sfaturile lor, în afară de profitul ce l-am tras din scrierile lor. Și nevoind să părăsim viața ca niște egoiști, ne-am hotărît să împărtășim și altora impresiile ce ne-au lăsat oamenii mari, pe cari i-am cunoscut. Pe aceștia, cei tineri să ni-i prezinte așa cum li se înfățișează prin operele lor, iar noi, cei mai vechi, așa cum i-am cunoscut din cartea vie a vieții lor.

Am crezut cu atât mai de actualitate acest ciclu, cu cât dorința cetitorilor de a cunoaște și personal pe autorii preferiți se manifestă din nou prin obiceiul — ca să nu zicem mania — împământenit și la noi, de a se cere autografe autorilor la modă.

Printr'aceasta se manifestă dorința cetitorilor de a avea ceva personal dela autorii, ale căror cărți nu ne desvăluie și persoana lor fizică. E atâtea distanță între tipar și cel ce a conceput opera. Mult mai impersonală este o carte decât o pictură sau sculptură. Manuscrisul autorului ne rămâne necunoscut, trecând prin atâtea transformări până ce ne revine sub forma cărții tipărite. Și cu toate acestea câte nu ne poate revela un manuscris! Ce frumos se oglindesc, de pildă, figurile senine și mărețe ale lui Alecsandri sau Eminescu în scrisul lor așa de

regulat caligrafiat. De aceea manuscrisele, care ne dau, altfel decât cărțile, imagina intimă a autorilor, au atins întotdeauna prețuri așa de superioare cărților, chiar în edițiile cele mai căutate.

Pentru desvăluirea vieții marilor noastre personalități din jurul « Convorbirilor » am aranjat acest ciclu, care este tot mai greu de alcătuit. Dintre cei cari au avut fericirea să cunoască pe Eminescu, de pildă, nu am mai aflat decât pe profesorul A. C. Cuza ¹⁾, dela Iași, care a binevoit să ne făgăduiască a completa, a înviora prin amintirile sale personale, conferința asupra poetului, pe care generațiile de azi nu-l mai cunosc decât din operele sale.

În speranța că prin aceste « confruntări », cari n'au nimic din caracterul celor judiciare, se vor lămurii mai bine, în mintea tuturor, marile personalități ale generației trecute, inaugurăm azi ciclul cu Alexandru Odobescu, unul din precursorii « Junimei » și apoi colaborator de frunte al « Convorbirilor literare ».

Al. T.-S.

¹⁾ La invitarea de a vorbi în acest ciclu, d-l A. C. Cuza ne-a răspuns prin următoarea scrisoare, pe care, cu a d-sale învoire, o publicăm aci, ca un admirabil izvod al tradiționalului stil « junimist ».

« Liga Apărării Naționale Creștine »

L. A. N. C.

Președinția

Iași, 12 Decembrie, 1933

Pentru creștini « Sf. Spiridon »!

Mult stimată și iubite amice Tzigara-Samurcaș,

« Bărbații di Ștat » — cum zicea un șef de altă dată al « Junimei » politice — « în momente ca acestea »: vei înțelege că sunt extraordinar de « ocupați »! Iar eu, ce sunt « di Ștat », nici nu mai încap vorba: după tipăritura din fruntea acestei scrisori! cel puțin!

Lăsând gluma la o parte — și întru cât te consider pe d-ta, cel puțin « di Ștat », ca și mine — te rog să reflectezi un moment, că se hotărăște directiva politicii românești, în ceasul acesta: internă și externă! Entweder — oder!

În mijlocul acestor preocupări, mi-a sosit ca o rază de lumină, din alte vremuri, scrisoarea d-tale, cu propunerea măgulitoare: ca să țin o conferință « despre Eminescu », pentru vechea mea pasiune din tinerețe « Convorbiri Literare »! Mai înținerit, în adevăr, trezindu-mi amintirea acestei pasiuni de tinerețe, pentru « nobila cucoană literară » care nu a îmbătrânit, și nici nu trebuie să îmbătrânească: întru cât d-ta îi faci curte, în același spirit al adoratorilor iei de totdeauna! Pe lângă dânsa, scumpa adorată de odinioară, d-ta ești un continuator al nostru, în spiritul aceleiași tradiții, pe care ai marele merit să o reprezinți cu deplină și nobilă autoritate. În ce mă privește, nu pot să fac altfel, decât să mă închin tradiției spiritului, subordonându-mă, în totul, spiritului tradiției — « junimiste »!

La cererea d-tale, care mă onorează atât și mă bucură: vom vorbi, așa dar despre Eminescu. Cu o singură rugămintă: să nu-mi anunși conferința, la o dată care poate nu mi-ar conveni! Rămâne dar să stabilim data — după aceste « alegeri », ocupând oarecum locul: « anecdotei », care primează!

Până atunci, te rog să primești cele mai distinse salutări prietenești, dela vechiul — nu zic « bătrân », pentru că ar fi o contradicție — « junimist ».

A. C. CUZA.

VASILE PÂRVAN

După cum au arătat și « Confruntările » organizate de revista « Convorbiri Literare », linia noastră de conducere este aceea a unei depline libertăți de discuție, în obiectivitate, bine înțeles.

De aceea, dacă în numărul acesta înfățișăm o anume poziție față de Vasile Pârvan, așa cum reiese din articolul d-lui Zarifopol, în numărul nostru viitor vom publica un studiu în care Vasile Pârvan va fi privit din punctul de vedere al generației pentru care a fost un desăvârșit îndrumător spiritual.

ACTUALITATE ȘI IDEOLOGIE JUNIMISTĂ

D-l Petru Comarnescu ne face cinstea unui amplu comentariu publicat în « Vremea », pe marginea notei noastre din numărul trecut, intitulată « Actualitatea junimismului ».

În comentariul acesta găsește că « noul conținut... nu are nimic comun cu ideologia junimistă ». De ce? Fiindcă junimism=obiectivitate, iar în « Convorbirile » de acum se publică « Confesii subiective, analize psihologice... ». Fiindcă « junimismul a adus în cultura română » o atitudine olimpică, rațională, critică, într'un cuvânt un obiectivism universalist și științific » pe când acum « prezența abundentă a cronicilor arată în « Convorbirile literare » refăcute o preocupare de actual, adică de trecător și provizoriu, elemente opuse universalismului și perspectivei metafizice a junimismului ».

Obiecțiunile acestea ni se par cu totul nefundate și bizuite pe o ignorare a ceea ce au fost « Convorbirile » în epoca de început, în plină eflorescență a spiritului junimist, sub directă conducere a lui Maiorescu. Fiindcă d-l Comarnescu n'a reluat probabil textele le vom relua chiar noi, după cum aveam de altfel intenția s'o facem, spre a preciza cum se face totuși că « subiectivismul » nostru și « obiectivismul » junimist, preocuparea noastră de actual și atitudinea rațională și critică a junimismului sunt fenomene reductibile.

Discutarea pe larg a acestor lucruri, pe cari le credem de o necontestată importanță și poate menite să clarifice întrucâtva împrejurările și imperati-vele culturale de astăzi, ne va aduce să vedem de ce « luciditatea » poate să fie și o însușire a judecății, nu numai a intuiției, cum crede d-l Comarnescu și de ce tinerii de azi, chiar dacă nu sunt raționaliști pot totuși, căutând să judece lucid fenomenele actuale, să fie în categoria tradiției junimiste.

Cât privește enunțarea noastră că și azi « forma depășește fondul » este drept că în ea am sacrificat, de dragul construcției simetrice a articolului, perfectă exactitate a termenilor, înlocuită printr-o imagine. D-l Comarnescu are dreptate: « Dificultatea actuală provine... din ambele sfere, atât din cea a formei cât și din cea a fondului ». Căci pe când Junimea găsea o epocă fără fond care adopta forme goale de conținut, epoca de azi prezintă un fond tumultuos, prea bogat, nestratificat, dar existent incontestabil. Pentru el epoca de azi caută încă, și ea, ca și cea din preajma Junimei, forme străine, așa cum încerci ghele de gata până ți se nemerește una. Și d-l Comarnescu însuși cade în greșeala aceasta când spune că « fondul nostru românesc nu și-a găsit forma potrivită lui ». Adevărul este că nu are de găsit o « potrivă » așa ceva ci are de expri-

mat organic *propria* sa formă. Și atâta timp cât se va încăpățâna să nu facă asta ci să caute «potriveli», ne vom afla totuși în fața unei discrepanțe fond-formă identică cu cea din preajma Junimei, doar că, spre a fi exacti și a mulțumi pe d-l Comarnescu, o vom formula invers: «fondul depășește forma» (fiindcă nu-i a lui).

Dar toate acestea trebuiesc reluate mai pe larg și nu putem decât mulțumi d-lui P. C. că ne-a dat, ne dă, sau ne va da, ocazia să o facem.

I. I. C.

TRADIȚIONALISM FĂRĂ TRADIȚIE SAU BONJURISM GEN 1934

Prietenul și fostul meu coleg Al. Dima și-a strâns într'un volum, sub titlul de «Aspecte și atitudini ideologice», studiile publicate prin diferite reviste. Titlul definește veleitățile volumului și-i circumscrie domeniul.

Din el, critica de față nu reține pentru moment decât studiul inițial intitulat «Criza culturii românești».

Convins că orice cultură națională nu-i decât un fragment al compozantei europene, d-l Al. Dima pleacă în studiul lui, dela încercarea de încadrare a crizei celei dintâi în ansamblul celei din urmă.

Întrebându-se care sunt caracterele esențiale ale acesteia din urmă, d-sa se oprește, după o trecere rapidă în revistă a literaturii chestiunii, la următoarele trei fapte: anarhia intelectuală, misticismul orientalizant și primatul economic (pag. 18), cărora le caută apoi corelații în cultura românească.

În afara acestui aspect general, criza culturii românești mai are după d-l Dima și un caracter specific. În determinarea acestui caracter, gândirea sa, mai puțin limpede, oscilează între interpretarea clasică maioreșciană a faptelor — aflată la preopinentul meu mai ales sub forma înnoită a d-lui Rădulescu-Motru — și interpretarea lor potrivnică, zeletiniană, — infiltrată, am impresia, în gândirea d-lui Dima, prin mijlocirea influenței d-lui Tudor Vianu.

Între aceste două teze, caută prietenul meu, o poziție sintetică, intermediară, fără a izbuti s'o precizeze.

Criza specifică a culturii românești este, după d-l Dima, o «criză de naționalizare», mai precis, o întârziere a procesului de asimilare a culturii europene, provocată de rezistența valorilor sufletești tradiționale, în fața năvalii nouilor forme de viață și valori economice importate în veacul trecut, de burghezii (pag. 19—20), criză a cărei soluție logică e dată de alternativa următoare: sau fondul sufletesc autohton asimilează formele importate ale vieții apusene, sau sufletul românesc va fi distrus (pag. 20).

Deși mai apropiată prin aceasta de d-l Zeletin, gândirea preopinentului meu trădează coexistența celor două rădăcini divergente: opoziția maioreșciană dintre formă și fond și opoziția zeletiniană a valorilor spirituale indigene reacționare față de valorile economice importate din apus. Ea le împacă prin alunecarea nesimțită a gândului spre identificarea fondului cu valorile spirituale autohtone și a formei cu valorile economice de import. Dar numai până la un punct!

De fapt, d-l Dima se declară partizanul unei « naționalizări a culturii românești » (sic), înțelegând prin aceasta însă o asimilare a culturii apusene. D-sa zice, după părerea mea incorect, « autohtonizarea » ei.

Nu sunt sigur că interpretez exact, în acest punct, gândirea preopinativului meu. Adevărul e că termenii întrebuințați de el, sunt plini de capcane! Ca să ajungi la o interpretare exactă trebuie să ai în minte tot șirul cugetării lui. Fiindcă terminologia echivocă sugerează așteptări pe care constatările ulterioare le desmint. Astfel, d-sa începe cu o declarație de principii autohtoniste, pe temeiul căreia — dac'ar fi s'o crezi ad literam — ar trebui să-l rânduiești fără rezervă printre tradiționaliști, adică printre cei care iau în acest conflict partea sufletului românesc și a valorilor lui tradiționale, împotriva culturii europene. Dacă însă îi urmărești gândul până la capăt, constai — nu fără mirare — că în toate aplicările concrete, d-l Al. Dima optează, fără echivoc posibil, pentru cultura modernă și împotriva valorilor tradiționale. După ce dă prin urmare cetitorului iluzia ce urmărește o adaptare a formelor culturale europene la nevoile sufletului românesc, arată că urmărește dimpotrivă, o prefacere a acestui suflet pe măsura valorilor apusene.

Tradiționalistul nostru autentic se preface în bonjurist sadea!

Să adâncim:

Iată-l pe d-l Dima, mai întâiu, constatând faptul că sufletul românesc e în plină reacție împotriva formelor de împrumut și declarându-se tradiționalist în favoarea naționalizării culturii prin adaptarea ei la elementele sufletului tradițional. În acest sens, desăvârșirea naționalizării, ieșirea din criza actuală a culturii românești nu e posibilă decât prin « punerea în consonanță a culturii noastre cu datele tradiționale » (pag. 36), adică prin autohtonizarea lor: « Credința noastră cea mai scumpă este că liniștea conflictului doar autohtonizarea o poate duce și nu încercăm bucurie mai mare ca atunci când descoperim că o nouă formă a fost localizată și naționalizată » (pag. 20).

Iată-l însă, pe de altă parte, constatând că sufletul românesc popular e înapoiat și mistic, denunțând « anacronismul acestei mentalități primitive, cu modul atât de înaintat al culturii europene » (pag. 21) și răsvrătindu-se împotriva valorilor care-l constituie, în numele generațiilor dela 1848, 66 și 1916, al căror continuator direct se mărturisește.

Las la o parte deocamdată atitudinea d-sale față de acest misticism; dar mă întreb ce sens mai au declarațiile lui tradiționaliste? Căci din două una: sau ești într'adevăr tradiționalist și atunci îndreptarul după care judeci ce trebuie să fie viața spirituală a unui neam, e tocmai această viață așa cum o vezi trăită în fapt, transmisă de înaintași; sau dimpotrivă, judeci felul de a fi al acestei vieți după criterii străine de ea, dar atunci uzurpezi blazonul tradiționalismului!

Tocmai în acest punct central, de hotar între cele două taberi, gândirea d-lui Dima șovăiește!

Formal, d-sa iese din impas prin cuvântul « autohtonizare ».

Dar « autohtonizare » ce însemnează? Când se îmbracă Românul în straie nemțești și-i șade bine? Când le schimbă croiala în felul în care o poartă surtucarii dela sate? Când se-apucă femeia să coasă fluturi pe surtuc la fel cu ceaprazarii? Sau când scoate omul de sub surtuc cămașa afară?

E autohtonizarea o prefacere a sufletului românesc după formele importate; sau o prefacere a lucrurilor de import după firea sufletului nostru? D-l Dima nu ne spune.

Nu știm așa dar dacă d-sa înclină spre naționalizarea valorilor economice, adică spre punerea lor în consonanță cu valorile sufletești tradiționale, sau dimpotrivă, spre crearea unui nou suflet românesc concordant cu nouele lui cuceriri materiale.

D-l Dima pare că îmbrățișează amândouă soluțiile, fără să observe că ele se bat cap în cap! De o parte se bucură de autohtonizarea formelor de viață apusene, ceea ce nu înseamnă altceva decât că ele au fost integrate funcțiunilor sufletești ale neamului nostru, că barul automat s'a prefăcut în birt cu lăutari! Bucurie de tradiționalist, nu 'ncepe vorbă! Pe de altă parte însă, d-l Dima înțelege prin autohtonizare tocmai contrariul ei « asimilarea », deprinderea Românilor să mănânce la barul automat, în picioare, repede și eftin. Bucurie de modernist!

Când se bucură în realitate d-l Dima?

Tare mă tem că se bucură mai curând de a doua întâmplare, că « autohtonizare » nu înseamnă la d-sa prefacerea formelor importate, după nevoile sufletului românesc, ci dimpotrivă, prefacerea acestui suflet după formele importate!

Tare mă tem că în conflictul dintre cele două Români, d-sa e alături de Zeletin pentru România modernă. Iar mie nu-mi rămâne decât să regret că m'am bucurat degeaba!

În orice caz, afirmațiile autorului nostru cuprind în acest punct un echivoc pe care desfășurarea ulterioară a gândului său nu face decât să-l accentueze.

Când deci d-sa chiamă tineretul românesc din această generație spre « largul câmp al autohtonizării », nu știm dacă-l îndreaptă spre iubirea formelor proprii de viață, sau spre adaptarea formelor de viață de aiurea.

Din pricina acestui fel defectuos de înțelegere a lucrurilor, rezultă fără îndoială și o răstălmăcire a întregului sens al crizei culturale românești din vremea noastră.

Pentru d-l Dima această criză e provocată de rezistența nelogică a fondului autohton la asimilarea valorilor apusene, sub influența unor false doctrine mistice și orientalizante; atunci când în realitate, criza e provocată tocmai de « tulburarea apelor » românismului prin intruziunea unor disociații structurale străine de firea lui.

D-sa raționează ca și cum am fi un neam existent de totdeauna în unitatea culturii apusene, în vreme ce suntem dimpotrivă, un neam așezat la porțile răsăritului, care din veacul al XIV-lea trăim spiritualicește afară din Europa și care nu avem nimic comun — până în secolul trecut — cu marile crize ale culturii apusene: renaștere, reformă, revoluție burgheză!

În fapt, d-l Dima nu se înșeală în degajarea caracterelor crizei europene, ci numai în interpretarea lor. D-sa nu sintetizează suficient aceste caractere, nu surprinde unitatea funciară a elementelor de criză pe care le semnalează și nici caracterul lor inerent structurii spirituale apusene. Nu i se arată astfel, că anarhia spirituală, primatul economic și așa zisul misticism « orientalizant » nu sunt decât trei aspecte ale unuia și aceluiaș conflict specific, rezultat din spargerea comunității spirituale a Apusului, prin opunerea autorității externe libertății interioare, fapt care are drept urmare opunerea vieții interioare formei

extrinseci și care generează istoric — printr'un fel de neconținută opoziție spre stânga — toate crizele mari ale spiritului european!

De aci falsa interpretare Massis-iană a așa zisului misticism orientalizant, distrugător de forme și aspirant al unei unități vagi spirituale dincolo de limitele oricărei obiectivări, care nu e în realitate decât o reacție particulară a Apusului, cu caracter ritmic de respirație istorică, împotriva unei societăți atomizate — în care valorile spirituale s'au relativizat și au devenit « utilizabile », agonice, suspecte, adică economice — așa cum au rezultat din spargerea comunității spirituale a Bisericii dinainte de schismă și din prefacerea ei într'o societate burgheză de finalități eterogene, adică de interese.

Se înțelege că din această eroare de perspectivă a d-lui Dima, derivă o serie de erori de interpretare a sensului diferitelor reacții culturale românești din ultimul deceniu, asupra cărora nu putem stărui, și în special asupra « mișcării ortodoxiste », care din reacție autohtonă devine pentru d-sa marfă de import!

Și acum un ultim cuvânt.

Caracterul acesta nehotărît al d-lui Dima între cele două Românii, nu e un caracter particular d-sale. El este reprezentativ pentru tot tineretul românesc, de astăzi, în măsura în care, asimilându-și valorile culturii apusene, nasc în el conflicte specific apusene. De aceea constat mai curând un fapt, decât fac cuiva vreo imputare! Ar trebui să mi-o fac poate, mai întâiu mie însumi.

Substratul psihologic al poziției d-lui Dima se reconstituie de altfel, cu ușurință. Atras de raționalism, ca orice tânăr format în cultura apuseană; dar păstrând, fie din oportunitate, fie ca o reminiscență dela dascălii săi istoriști, ideea că « o cultură își trage izvoarele din originalitatea națională (34), d-l Dima nu are nici eroismul moral să-și renege predilecțiile moderniste, rămânând în adevăr, disciplinându-și personalitatea în ierarhia valorilor tradiționale, așa cum o cere altora când spune că « naționalizarea va trebui să 'nsemne punerea culturii noastre în consonanță cu datele tradiționale (36) »; — nici curajul intelectual să ia poziție în aventură, împotriva tradiției, pentru România modernă către care-l duc aplecările sale sufletești limpete mărturisite (22).

Rezultatul? Un păienjeniș de contradicții, de fandări în vid și de retrageri, care-ți lasă o impresie « pentru-contra », un regret și poate o deziluzie. Își închipuie oare d-l Dima că a isbutit să opereze o *sinteză* a elementelor antagoniste? Că a întemeiat un « centru » al spiritualității românești între dreapta tradițională și stânga raționalistă? Nu cred. Sunt convins că e tot atât de lucid ca mine asupra faptului că « atitudinea sa ideologică » va fi imediat sfâșiată iar în două, de fiecare din cele două tabere opuse. Cămașa sa ideologică nu-i, ce-i drept, fără cusătură!

Conclusiv, « atitudinile » d-lui Dima fiind lipsite de fermitate, și de intranșigentă doctrinală, nu vor putea constitui un îndreptar ideologic pentru nimeni. Ele nu taie hotare de netrecut între taberi. Fiecare poate deci lua din ele ce-i va place, fără să se compromită și fără să-l compromită. « Aspectele » ce ne prezintă vor rămâne totuși ca un document util pentru acei cari vor voi să zugrăvească mâine desorientarea spirituală a unei generații care a avut talent să scrie și luciditate să cugete; dar care n'a avut nici îndărătnicia nici curajul gândului care se cere dus până la capăt.

M. V.

FOLKLOR IMPORTAT ȘI FOLKLOR PATRIOTIC

Oaspeți, de care să ne pară și rău și bine, am avut destui pe tărâmul muncii științifice pentru cunoașterea poporului românesc. Adică streini care au venit să lucreze, ei, un lucru pe care am fi avut datoria să-l facem noi. Și ne-a părut bine de ajutorul dat, dar ne-a părut și rău, pentru că a fost nevoie să ni se dea acest ajutor.

Săptămâna aceasta a venit, de pildă, Béla Bartók în București și a ținut o conferință asupra legăturilor care pot fi între muzica populară și cea cultă. Ne-am putut aduce aminte, astfel, ce a însemnat Bartók pentru folklorul românesc, de lungul șir al altora care, întocmai ca și el, au ctreerat satele românești în căutarea înfrigurată a unor comori pe care noi nu le prețuim: un Iarnick; un Weigandt, bătând țara, în legănatul domol al carelor, ca să ne asculte graiul; un Pittard, cercetându-ne în laboratorii, antropometric; un de Martonne trudindu-se cu o descriere întreagă a geografiei țării; și atâția alții, înaintea sau în preajma lor, cari se adaugă!

E locul să ne întrebăm: pentru ce oamenii aceștia, nedeprinși cu rosturile țării, au fost totuși aceia care le-au văzut și le-au înțeles? Și ce concluzie trebuie să tragem de aici?

Cred că următoarea: poporul românesc e un popor de țărani; de o foarte veche civilizație țărănească, de sigur, dar care are defectele calităților sale. Caracterul de obștie sufletească al țărănimii, care aduce după sine înflorirea întreagă a vieții lor de artă, credință și muncă, se răscumpără cu un cusur: *satul este mut*. Viața de civilizație țărănească arhaică se trăește colectiv și firesc, viu și puternic și de aceea, paradoxal, în mediile în care folklorul e stăpânitor, folkloriștii nu se pot naște.

Au apărut de curând două noi volume ale lui Van Gennep despre folklorul din Dauphiné; cetindu-le, nu știi de ce anume să fii uimit mai mult: de puterea de muncă metodică, prodigioasă a lui van Gennep, sau de cumplita goliciune, de stârpiciunea materialului său? Îți vine a râde în ciudă: dacă pe sfert ar fi muncit van Gennep, pe materialul uluitor de bogat al țării românești, cât de altele ar fi fost rezultatele! Iată de ce, când un asemenea folklorist nimerește din întâmplare la noi în țară, tocmai pentru că e nedeprins cu viața vie a țărânului această viață îl stârnește la o muncă harnică, pe care noi o socotim de prisos pentru că noi nu avem mirarea bucuroasă care e izvorul statornic al oricărei munci de folclor.

Dar se va spune: nu sunt în țară numai țărani. Dacă aceștia sunt într'adevăr, muți, orășenii sunt — slavă Domnului — destul de vorbăreți. Dela ei ne putem aștepta deci la o activitate folkloristică.

Nu, totuși. Și nu, din pricina unei greșite alcătuirii a întregii noastre culturi urbane, cărturărești: nouă ne este rușine de sat. Un fiu de țăran, ridicându-se pe treptele culturii, părăsește pentru totdeauna satul; cultura e pentru el pricinuitoarea unei declasări, și apucând pe căi în care, niciodată, nimic din cele lăsate în urmă nu mai sunt pomenite, ajunge să se uite cu dispreț la cei care n'au trecut, ca și el, prin cazna învățării greșite din școală, — acel « cumplit meșteșug de tâmpenie, Doamne Ferește! » cum spune Creangă — și nici n'au ajuns la schimonosirea lor, prin deprinderea superficială a vieții noi « superioare »

urbane. Dintre mitocani deci, folkloriști, iarăși nu se vor naște. « Cum vrei d-ta să mă întorc la sat, măcar cu gândul », îmi spunea de curând un tânăr scriitor. « când de abia m'am curățat de noroiul uliții părintești »? Avea dreptate bietul om. Și psihologic înțeleg de ce versurile lui sunt de o excesivă « școală nouă ».

Atunci cine, din ce pătură socială, s'ar putea apuca de o muncă pe țărâmul satului?

Nu vorbesc, refuz să vorbesc de « apostolii culturali », profesioniștii « culturalizării », cu sila sau cu persuasiunea, într'o direcție pe care nimeni n'o știe cum ar trebui să fie și care deocamdată este numai lățirea și la sate a aceleași false culturi care întristează viața orașelor noastre.

Și nu vorbesc nici de anume « folkloriști patriotici », eminamente festivi și comemorativi, (cari și-au făcut apariția indignată, de o sacră noblețe, și acuma, cu prilejul venirii « ungurului » de Bartók) și care ar tinde să facă a trece prin cultura noastră lungi « cortegii etnografice » — gen Serbările Unirii —, în sunetul unor fanfare — evident bănățene —, spre satisfacția estetică a amatorilor de serbări populare și bucuria morală a respectivilor domni în frac care organizează mascarada.

De altceva ar trebui să fie vorba: de o încercare de împăcare, în cultură, a celor două lumi astăzi dușmane, a satelor și a orașelor, obținută prin muncă efectivă.

Béla Bartók spunea: trebuie ca muzicantul cult să cunoască muzica populară, așa cum își știe limba maternă. Intr'adevăr, ca o limbă învățată dela maică, viața satului, pentru noi, ar trebui să fie! Liber apoi orișicine să caute a o purifica și a scoate din ea instrumentul unei culturi, pe care să o poată cineva deprinde, oricât de superioară ar fi, fără să mai aibă a se rușina de dreptele lui rude rămase la țară.

Astfel, printr'o reformă a însăși culturii noastre, folkloriștii adevărați s'ar putea naște și la noi și n'ar mai trebui, câteodată, importați: ba un Béla Bartók, ba un Pernot, mai anii trecuți, ba grupul întreg de sociologi le Play-ști englezi, care au făcut, în câteva zile, astă vară, monografia Borsecului.

Să creștem deci începutul bun care pare a se fi făcut la noi în țară. Să creștem dorul de cunoaștere a realităților sociale adevărate și să facem deci astfel ca cercetătorii streini, muncind la noi, să fie, fără să vrea, integrați într'o străduință coordonată și conștientă a întregii noastre culturi.

Să nu-i lăsăm singuratici. Aceasta este datoria noastră. Iar nicidecum să facem ce am făcut acuma, jignitor pentru Béla Bartók: zădărnicierea unui concert al lui la Timișoara și mici mizerii, pe ici pe colo și anume pe unde i-a venit omului mai greu.

Și numai dacă facem așa, vom putea primi în sfârșit oaspeți de care, spre cinstea noastră, să ne pară mai bine.

H. H. St.

FALIMENTUL POEZIEI « MODERNISTE » ȘI ... MIZERIA

Zece ani au fost de ajuns pentru ca să se lichideze ultimele resturi ale mișcării literare așa zisă « modernistă », pornită de « Contimporanul » și moștenită apoi de tot felul de « 75 HP » s'au « Integrale ». Unul câte unul, în timp ce, în Italia, părintele, Marinetti, își academiza progresiv furia futuristă, suporterii modernismului nostru au abandonat poziția lor. Forma revoluționară, ca atare

(adică numai ca formă) n'a putut exista multă vreme. Cei cari aveau un fond artistic și-au căutat, în alte modalități de expresie, personală și nu împrumutată, realizarea potențelor. Iar cei cari n'aveau decât forma aceea de împrumut, au dispărut, normal, placid, fără zdruncin, din circulație, ca o drepță întoarcere răzbunătoare a lucrurilor.

Ultimul care face profesie de credință pe alte căi este tânărul Geo Bogza, unul din ultimii partizani a deslănțuirilor pur formale. În « Viața imediată » pe care d-sa însuși o scoate, găsim:

« Acei cari au fost promotorii (acestei poezii « moderniste ») în România... au făcut un lucru anti-istoric, au importat și impus cu sila o poezie de care nu avem nevoie... Avem o imperioasă nevoie... (de) o poezie care să se potrivească realităților noastre imediate »...

Ceea ce e foarte drept spus și ne îngăduie să spunem ultimul « oremus, Domine » la căpătâiul mișcării moderniste, unul din cele mai caracteristice fenomene postbelice de formă importată în desacord cu fondul autohton.

Dar trebuie să mai remarcăm în același articol încă ceva, ce riscă să ne asvârle în altă atitudine extremă, exclusivă, fără măsură, deci tot atât de periculoasă.

În adevăr d-l G. B. descoperă că singura « realitate dela noi este mizeria » (!) Și deci, numai de ea va trebui să se ocupe poezia. Orice altă temă va fi interzisă poeziei. Căci până acum « s'au exagerat relele suferințelor morale » ceea ce « a creiat un suflet bolnav și hipertrofiat... (cu) suferinți imaginare ».

E clar. Poezia nu se va mai ocupa de suflet, ci de biologie...

Dar tot atât de clar e că d-l G. B. face o gravă confuzie. Condamnă o temă poetică fiindcă nu se suprapune unei nevoi materiale. Dar ignoră că în fapt elanul poetic poate fi tocmai sublimarea acelei părți de existență pe care a anihilat-o, în complexul uman, primatul nevoii materiale. Pretinde ca poezia să « limpezească conștiința confuză a acelor care îndură mizeria! ». Dar nu cugeță că asta nu va îndrepta nimic, ci, din contră, cei cu conștiința limpede vor simți mai acut mizeria. Și, apoi, unde scrie că poezia trebuie să limpezească vreo confuzie. Unii pretind chiar că, dimpotrivă, ea însăși n'are nevoie de limpezime, în sensul în care vorbește d-l B., adică limpezime concretă, ci de o limpezime a esențelor... Și de ce să crezi că pentru cel în mizerie numai există o problemă a sufletului? O stare de răsunset spiritual a stării biologice? Poate că numai acel răsunset e material poetic? Și atunci nu ajunge d-l B. tot la o « suferință morală », deși, vrei! asta e ceva atât de « burghez ».

Toate astea în fond, au o singură morală. E foarte frumos să îndrepti poezia către exprimarea unor realități actuale, a unor stări și probleme neglijate, să o faci să recapete consonanță cu vremurile, dar de ce nevoia de a sarja literatura burgheză, când, în fond, literatura nu e nici burgheză, nici altfel, ci doar literatură, și niciodată redusă la o singură temă (fie ea și mizeria)? Și asta, d-le G. B. e adevărat, oricum ai întoarce-o...

I. I. C.

RĂZBOIU ȘI CULTURĂ

Evenimentele politice de pretutindeni din ultimul timp au căpătat un foarte curios răsunset aci, la noi. Marea dezordine internațională (să fie într-adevăr dezordine, sau lipsa noastră de înțelegere istorică ne face să calificăm

astfel procese politice firești?) face pe unii să creadă că lucrurile se îndreaptă către un războiu. Și ceea ce e cu adevărat curios, e faptul că se găsesc printre noi câțiva, în special tineri, cari nu vorbesc despre războiu cu repulsiune, nici măcar cu neliniște, ci cu o anumită voluptate. Semnalăm fenomenul ca un adevărat document al vremurilor noastre.

Tinerii aceștia văd în războiu o soluție. Dar nu o soluție pentru vreo problemă națională, pentru lupta dintre clasele sociale, în sfârșit pentru o problemă a colectivității românești — ci pur și simplu o soluție pentru drama lor individuală. Ei sunt exasperați. Sunt exasperați pentru că nu-și găsesc un post în societatea de aci. Dar mai ales pentru că au fost viciați de cultură. Există la noi o exasperare de natură culturală, o exasperare de cultură.

Impotriva acestuia din urmă încercăm să ne ridicăm cu toată puterea. Nu se poate accepta ca tovarăși de ai noștri, cărora familia, școala și colectivitatea le-au îngăduit să gândească orice și să refuze orice, cărora li s'a acordat dreptul de-a ceti orice carte și de-a afișa orice veleitate — să-și transpună acum dramele pe plan colectiv și să caute în nebunia colectivității o ieșire din propria lor exasperare.

Tineretul care s'a format după războiu a putut să guste din toate bucuriile individualismului. Nicio dogmă nu există în țara și cultura românească și fiecare a crezut în ce a vrut. Dacă tineretul dinainte de 1916 trebuia să dorească războiul, numai o etică meschină și condamabilă ne poate îndruma astăzi să ne gândim la el.

Nu credem că tinerii de care vorbim au viziunea concretă a războiului, prezența lui. E mai mult un gest liric la ei și lirica trebuie înfrânată când nu duce la poezie.

Cei cari au ajuns totuși aci — și au ajuns prin cultură — să reia temele calme ale culturii. Să ne hotărîm odată să practicăm știința aceea impersonală, știința detașată de noi și de problemele vieții noastre interioare. Cultura senină, de zone înalte, nu ne poate duce nici pe stradă, mai puțin pe front.

E ceva putred în culturile care sfârșesc în felul acesta.

C. N.

INTELIGENȚA, INFAMA!...

Culeg, din paginile unei noi reviste, « Viața imediată », apărută în chip de manifest, în Decemvrie trecut, și rămasă până azi la acest prim și unic număr, un violent atac împotriva inteligenței.

Ce e drept, d-l Geo Bogza, care semnează atacul acesta, denuște inteligența « deșteptăciune », cu un termen care îmi repugnă. Dar totuși, e vorba de inteligența, ba chiar de rațiune. Dovadă că scrie: « Cetiți articole, cetiți poezii sau esecuri. Toate nespuse de deștepte. Nicăieri o frază din care să nu te isbească *deșteptăciunea* autorului », pentru ca, apoi, protestând, să ceară: « să se scrie mai mult din măruntae, din măduva adâncă a operelor, decât de pe *oglinzile scilpitoare a creierului* ». Ori, să mă bată Dumnezeu dacă funcțiunea acestei « oglinzi » scilpitoare sau ba, nu e, pe limba noastră, rațiunea.

Și care e vina ei? Că « ține mai mult de afectare ». Fiindcă « nu se poate să ne facem deștepți în fața vieții. Înseamnă că ne punem un paratrăsnet care nu lasă să pătrundă în noi elementele esențiale ale ei ».

Iată cum ajungem la un non-sens. D-l Bogza asimilează atitudinea rațiunii în fața vieții cu o artificializare obligatorie. Dar viața nu e artificializată decât de o oarecare « artă » de suprafață, de acea jonglerie a inteligenței, gen Wilde, care se satisface în simpla desfășurare a propriului ei mecanism.

Adevărata atitudine a rațiunii este însă cea care caută sensul adânc al vieții. Odată aflat, a pătruns și ea în « măduva » (adâncă sau nu, dar măduvă totuși) a vieții. Și rațiunea aceea determină o înțelegere a vieții și tocmai reacțiunile din « măruntaie » (dar din măruntaele cugetului, dacă pot vorbi astfel, nu din cele popular catalogate drept rânză), așa cum dorește d-l Bogza.

Așa că, în definitiv, în fața acestui insolit atac împotriva cugetului în favoarea stomacului, i-ași dori d-lui Bogza doar un lucru, să nu confunde rațiunea cu jongleria intelectuală, inteligența cu deșteptăciunea.

I. I. C.

CONGRESUL PROFESORILOR DE FILOSOFIE

În primele zile din Februarie, s'a întrunit la București, sub președinția d-lui prof. Rădulescu-Motru, decanul venerat al mișcării noastre filosofice, congresul profesorilor secundari de filosofie.

Programul, excesiv de încărcat, cuprindea discuția următoarelor patru probleme:

1. Necesitatea unei catedre proprii de filosofie în fiecare școală secundară;
2. Profesorul de filosofie și educație morală;
3. Programul analitic și repartitia materiei filosofice pe clase;
4. Contribuția profesorului de filosofie la cunoașterea individualității și orientarea profesională a elevului.

În centrul programului — poate prea vast pentru un singur congres — a stat, fără îndoială, problema catedrei de filosofie, a repartiției materiei filosofice, pe clase și a programei analitice.

Profesorii universitari, dintre cari unii, cunoscuți ca autori de proiectate reforme ale liceului pe baze mai filosofice, au ținut să-și spună cuvântul alături de profesorii secundari.

O opoziție părea chiar că se schițează la un moment dat prin glasul d-lui prof. Buricescu între spiritul universitar care domină actuala programă analitică și spiritul profesorilor secundari dornici să își impună punctele lor de vedere inspirate din practica pedagogică a învățământului filosofic.

O altă deosebire pare a se fi schițat și între generațiile profesorilor de filosofie ieșiți din universități înainte și după războiu, în legătură cu însăși concepția filosofiei, întemeiată pentru primii pe psihologie, pentru ceilalți pe sociologie.

Într'adevăr, concepția rolului învățământului filosofic în liceu, cu tot ce implică după sine, (număr de ore, program, corelație între materii), atârână de concepția naturii însăși a filosofiei.

Congresul pare a fi plutit oarecum în vag în această privință și numai prea puține comunicări ne-au dat impresia că erau conștiente de acest lucru. (Comunicările d-lor V. Băncilă din Brăila, Virgil Bogdan din Timișoara și Ion Ionică din Brașov).

Trei tendințe par a se fi manifestat în congres în legătură cu natura filosofiei și cu materiile asupra cărora trebuie să cadă accentul învățământului filosofic: Tendința psihologistă, tendința sociologistă și tendința logicistă.

Cea dintâiu tendință, susținută mai ales de reprezentanții vechii generații, în special de d-l prof. Nisipeanu, socotește încă posibil un învățământ al logicii întemeiat pe psihologie, și se simte stânjenită de prezența în program a noilor materii: sociologia și problemele generale de filosofie, șovăind totuși când e vorba să ceară îngrădirea lor.

E aci ultima manifestare a unei concepții despre natura filosofiei în circulație pe la sfârșitul veacului trecut.

A doua tendință — îmbrățișată cu entuziasm de o bună parte a profesorilor tineri — pune accentul pe sociologie, concepută ca sinteză a științelor, oarecum în felul pozitivismului (Prof. Papadopol).

Amândouă aceste tendințe concep filosofia în chip pozitivist, ca un efort sintetic de unificare a cunoștințelor pe baza disciplinelor concrete.

Intre ele, a treia tendință, reprezentată numai de câteva glasuri proeminente, concepe rolul învățământului filosofic în liceu, într'un chip mai apropiat de realitățile de azi ale filosofiei.

Astfel, psihologia e privită sub aspectul ei de *știință naturală*, în prelungirea științelor fizice și biologice, încheagată la un loc cu anatomia și cu fiziologia, din punctul de vedere al psihologiei de reacție, obiectul ei fiind comportarea omului, ființă cu structură organică și nervoasă complicată într'un mediu variabil și complex.

D-l Motru își află astfel, prin glasul d-lui Virgil Bogdan, recunoașterea sforțărilor lui de o viață întreagă.

Sociologia, de asemenea, tinde să se constituie în lumina acestei tendințe, ca o sinteză noologică a științelor sociale particulare predate în liceu cu diferite titluri. Acestea tind astfel să cristalizeze în învățământul secundar superior, un ciclu al științelor spiritului culminând în sociologie, paralel ciclului științelor naturale, culminând în psihologie.

Aci, victoria ar fi a d-lui profesor Gusti asupra spiritului istoric sau pur practic în care sunt privite până acum aceste obiecte, faptul neimplicând atât o schimbare de material, cât o luare de conștiință a întregului câmp de perspective pe care-l implică istoria socială bine înțeleasă.

Intre aceste două cicluri, câțiva, și mai puțini, trebuie s'o constatăm cu tristețe, au mai păstrat viziunea materiei propriu zis filosofice: logică, metafizică și etică, și înțelegerea că filosofia nu trebuie să fie în liceu atât o materie de învățământ, cât un indemn la reflecția personală temeinică și consecventă.

N'am găsit, în întregul congres, decât în comunicarea d-lui Ion Ionică, și în convorbirile particulare cu d-l V. Băncilă — deoarece comunicarea d-lui C. Amzăr nu s'a ținut —, conștiința limpede a unei reorganizări a învățământului filosofic din liceu pe aceste baze, cari totuși reprezintă, după părerea noastră, poziția lui corectă, față de sensul etern și, din fericire, reactual al filosofiei.

E regretabil că d-l profesor Petrovici, atât de aproape de adevăr, nu și-a lărgit în deajuns logicismul în congres, până la depășirea punctului de vedere epistemologic, și la îmbrățișarea ideii unei filosofii pure care, predată în ultimul

an al liceului, paralel, sau poate posterior, celor două sinteze concrete: psihologia și sociologia, — ar putea da învățământului filosofic în liceu, factura cea mai potrivită!

Supremația uneia din cele două sinteze empirice precitate, nu este de dorit decât în măsura în care ele ar înceta de a se înfățișa ca « științe » particulare și s'ar preface ele însele în « filosofii generale ».

Oricum ar fi, primul congres al profesorilor de filosofie — fără a aduce soluția problemei în sensul dorit — trebuie prețuit pentru că a dat prilejul ca problema acestei divizări a învățământului liceal superior în trei cicluri, să fie pusă:

1. *Ciclul naturalist*, cuprinzând seria științelor pozitive, dela matematică la antropologie, culminând în psihologie, și determinând locul omului în universul material.

2. *Ciclul social și noologic*, cuprinzând istoria, geografia umană, noțiuni de drept, de politică, de economie și de filosofia culturii, culminând în sociologie, și determinând locul omului în viața socială.

3. *Ciclul filosofic propriu zis*, care ar porni dela o filosofie a gramaticii, ar trece la logică, și de aci, la ceea ce Francezii numesc filosofia generală, adică teoria cunoașterii, metafizica, morala și filologia religiei, determinând locul omului față de Dumnezeu și de el însuși!

Un cuvânt de recunoaștere se cuvine organizatorilor acestui congres, d-nii Al. Bogdan, Ion Zamfirescu, etc.

M. V.

CENTENARUL CONSERVATORULUI DIN BUCUREȘTI

« Școala de muzică vocală a Societății Filarmonice s'a deschis, cursurile sunt slobode pentru oricine ». (Ion Eliade Rădulescu, în « Curierul Românesc », 8 Februarie 1834).

La 20 Ianuarie 1934, s'a împlinit centenarul fericitului eveniment artistic, anunțat prin cuvintele de chemare, sonore ca un semnal de fanfară, de către Ion Eliade Rădulescu, neobositul animator al culturii românești de acum 100 de ani, și primul director al Conservatorului din București.

...Nu vom face acum cronica vicisitudinilor, prin cari a trecut nobilul așezământ de artă în cursul celor 100 de ani. Centenarul său va urma să fie sărbătorit cu o serie de audiții festive, și cu publicarea unei schițe istorice.

Ziua aniversării a fost prăznuită cu parastas întru pomenirea fondatorilor, și cu așezarea unei coroane de flori pe soclul monumentului lui Eliade din fața Universității, de o delegație a profesorilor actuali.

În vederea unui local potrivit și demn pe seama celui mai înalt institut de muzică și artă dramatică al țării, adăpostit actualmente în condițiuni aproape umilitoare, corpul didactic al școalei a inițiat o serie de concerte în beneficiul fondului de construcție.

Marea pianistă, doamna Aurelia Cionca și-a închinat, cea dintâiu, admirabilul său talent, fin și generos, în slujba nobilei inițiative.

Primul recital al d-nei Cionca, din ciclul acesta, a fost consacrat maeștrilor italieni, spanioli și francezi din secolul XVII și XVIII, încadrați în istoria

generală a muzicii de d-l profesor Georgescu-Breazul prin conferința sa introductivă, care a fost model de sinteză erudită și clară.

Publicul a fost încântat de tălmăcirile luminoase, sonore și calde, date de d-na Cionca strălucitelor exemple, — mai toate în primă audiție la noi, — alese din autorii tipici ai epocii, (culminând în D. Scarlatti, Couperin cel Mare, și Rameau), înfățișați în toată finețea lor caracteristică, de sensibilitatea de mare artistă a pianistei Aurelia Cionca.

Atmosferă festivă a domnit în sală.

Întâia piatră ce s'a așezat la temelia viitorului palat al Academiei de muzică și artă dramatică din București e de cea mai bună calitate, și deschide perspective mărețe pentru viitoarele generații de artiști ai României.

Constantin Nedelcu

LICEUL SPIRU HARET 20 de ani de activitate (1913—1933)

publicat de D. Focșa, directorul liceului

După 20 de ani de norocoasă activitate pe ogorul școalei liceul Spiru Haret, își încheie bilanțul acestor două decenii de muncă. Este o muncă rodnică care se degajează acum din anuarul frumos întocmit ce este oglinda trecutului, mâine, din sufletul profesorilor, școlarilor, Comitetului școlar, părinți, din inima întregii familii școlare.

Înființat în 1913 ca o revărsare a liceului Matei Basarab, divizionarele s'au emancipat și azi sunt un serios concurent la gloria școlară stejarului din care s'a desprins ramura.

Ceea ce se constată din anuar este continuitatea unei munci fără preget și mai ales atmosfera de strânsă prietenie dintre profesori și părinți, dintre școală și părinți.

Liceul Spiru Haret a avut norocul de o mână de oameni energici și devotați școalei. Numai așa se explică progresul netăgăduit ce l-a făcut școala aceasta în douăzeci de ani. Ai impresia că e vorba de o școală din Apus, când vezi educația unitară, igiena corpului, o disciplină pornită din spiritul colectiv al elevilor, nu din autoritatea rigidă a catalogului. E o lume nouă școlară, unde fie care are fișa lui de sănătate, de ocupație, de înclinări. Ce m'a impresionat este organizarea clasei, un *pium desiderium* al tuturor dascălilor. Clasa este o familie care sub conducerea dirigintei poate să ia orice inițiativă ce nu ar fi împotriva regulamentului școlar « punând elevul într'un cadru organizat, el va fi obișnuit cu autodisciplina, într'o colectivitate, cât de restrânsă, de al căruui bun mers este răspunzător. Este o adevărată educație socială apropiată elevului în mod practic; elevul se învață cu disciplina, cu munca pentru colectivitate, cu răspunderea unei activități ».

Liceul Spiru Haret are la bază concepția școalei moderne: medic, gimnastică, educație, instrucție. Cu profesori inimoși și destoinici, cu un director capabil și devotat școalei, a dat absolvenți cari mâine își vor încrusta pe zălogul culturii noastre personalitatea lor dospită în atmosfera caldă și înălțătoare a liceului Spiru Haret.

Tot ce școala are talent se manifestă din plin în revista « Vlăstarul », care este în al 10-lea an de existență. Cu prilejul împlinirii a 20 de ani dela înființarea

liceului « Vlăstarul », apare bogat și variat cu colaborarea profesorilor ca G. Marinescu, D. Focșa, I. Frollo, V. V. Haneș etc., și cu al absolvenților și elevilor.

Cum suntem convinși că « Liceul Spiru Haret » este un ogor fertil în câmpul școlii românești, aducem toate urările de bine tuturor colaboratorilor lui.

C. G.

Muzeul Municipal al Bucureștilor

Între realizările Primarului Dobrescu un loc aparte ocupă înființarea Muzeului Municipal. Căci deși existent de ani de zile în podurile Primăriei, se poate spune că Muzeul a luat ființă de abia dela instalarea lui în vechea casă a Cantacuzineștilor. Gândul de a strânge pentru a păstra — și poate chiar pentru a le arăta! — documente, gravuri, stampe și alte mărturii ale vieții apuse dintre zidurile Cetății lui Bucur, vorbește dela sine.

Punerea în practică a acestui gând se pare însă că a încurcat toate socotelile. Căci lipsa unui plan de ansamblu și a unui sistem de organizare a transformat Muzeul Municipal într'un Muzeu al Municipiului, ceea ce nu este tot una. Să ne explicăm. Într'un oraș din provincie, complet lipsit de asemenea așezăminte, un Muzeu Municipal este dator să cuprindă cât mai multe secțiuni, menit fiind a servi de unic mijloc în educația locuitorilor. Într'un asemenea Muzeu orice obiecte și orice secțiune creată sunt bine venite. În Capitala unei Țări însă, unde se găsesc muzee de specialitate, nu acesta poate fi rostul unui Muzeu Municipal. El trebuie să devie, la rândul lui, un Muzeu special, privitor la istoria și viața orașului. Căci ce rost ar putea să aibă dublarea muzeelor deja existente? Din două una, ori obiectele au o reală valoare și atunci locul lor este în Muzeul respectiv de specialitate, unde pot fi valorificate și unde pot completa în mod util colecțiunile deja existente, ori aceste obiecte sunt fără valoare și atunci nu fac decât să micșoreze și să știrbească valoarea Muzeului, care devine astfel o palidă copie a diverselor muzee deja existente. În Capitală Muzeul Municipal are menirea de a înfățișa, în mod cât mai complet, trecutul și viața orașului; atât și nimic mai mult. Atât, căci chiar atât este imens. A căuta să amplifice acest program înseamnă a-l condamna dinainte.

Se pare, de altfel, că aceasta s'a înțeles în cele din urmă și de către actualii conducători ai Muzeului cari au început prin a despărți colecțiunile de pictură și sculptură, formând cu ele un Muzeu aparte, făcând apoi să dispară colecțiunile de hărți vechi în care Bucureștiul era înfățișat printr'un simplu punct invariabil, așezat la aceeași latitudine. Și astfel încetul cu încetul cadrul se strânge. Amănuntul se precizează și Muzeul câștigă, în adâncime, ceea ce pierde în suprafață. Ce rost mai pot avea însă în asemenea condițiuni colecția de medalii și monede — menită a constitui începutul unui minunat cabinet numismatic național, ce va trebui creat odată; portretele Domnitorilor Români sau gravurile diverselor bătălii dela Focșani sau din alte localități istorice? Rostul lor poate fi într'un Muzeu național — ce rămâne încă de înființat și asupra căruia vom reveni odată — sau la Muzeul militar din Parcul Carol, dar în niciun caz aci. Locul lor poate fi luat cu mai mult folos de multiplele stampe și gravuri, privitoare la trecutul însuși al orașului, care lipsesc actualmente și pe care regretăm că nu avem locul necesar să le enumerăm aci.

Și încă ceva: așezarea actuală pe secțiuni a materialului ni se pare cu totul defectuoasă. Obiectele expuse trebuie să se întregască unele pe altele, hărți, fotografii, stampe, documente, și așezate în ordinea cronologică pentru a da o cât mai completă înfățișare a orașului în diversele sale epoci, desfășurând astfel pe zidurile Muzeului aspectele și transformările succesive ale Bucureștilor, dela întemeierea lor și până în zilele noastre.

Iată așa dar un întreg program pentru Muzeu; epurarea lui de toate obiectele fără directă legătură cu trecutul orașului și înlocuirea lor cu imensul material privitor la orașul nostru ce nu se găsește încă în Muzeu; orânduirea întregului material în ordine cronologică, iar nu pe secțiuni. Realizarea într'un cuvânt a unui adevărat Muzeu al Bucureștilor.

Un ultim cuvânt; nu este îngăduit ca un Muzeu, menit să servească de educație publică, să fie deschis numai două ore pe săptămână; Muzeul trebuie zilnic deschis pentru a da tuturor posibilitatea de a-l vizita, iar eventualii vizitatori trebuiesc invitați iar nu împiedecați de a călca intrarea Muzeului.

Iar după toate acestea — spuse din sinceră dorință de bine — un gând bun d-lor Florescu și Dinu Rosetti cari zi de zi priveghează la organizarea și conducerea Muzeului și cărora le datorăm ceea ce până azi, de bine de rău, avem în casa « Kneazului ».

A.-C. T.

AMINTIRILE D-LUI C. RĂDULESCU-MOTRU

În ultimul număr din « Revista Fundațiilor Regale », d-l C. Rădulescu-Motru ne dă câteva foarte interesante amintiri din vremea studiilor. D-sa transcrie câteva pasajii dintr'o scrisoare de tinerețe într'adevăr impresionantă. Scrisoarea e a tânărului C. Rădulescu-Motru de acum patruzeci de ani și privește dificultățile pe care le întâmpină în a-și alege o carieră: « Nu știu ce ași putea începe, scria tânărul... Suntem așa de înapoiți noi Românii, că orice și ce specialitate ași lua, nu voi putea ajunge la ceva de seamă... Să mă apuc de drept? De filozofie?... Ori și ce ași face: avocat adevărat, ori filozof adevărat, n'am să fiu. Am să fac pe avocatul și pe filozoful, dar n'am să fiu avocat sau filozof... ».

Dureroasa resemnare din aceste rânduri, scrise acum patruzeci de ani, este încă valabilă, într'un anumit sens, pentru tineretul din ziua de azi. Căci, deși au trecut patruzeci de ani de când tânărul C. Rădulescu-Motru a scris: « Suntem așa de înapoiți noi Românii... », și deși în acești patruzeci de ani cultura noastră a crescut în adâncime și suprafață, și astăzi, totuși, pentru o conștiință lucidă, Apusul covârșește și uneori ridiculizează realizările noastre românești.

Dar dacă există tineri pe cari îi încearcă aceeași amărăciune ca cea a tânărului de acum patruzeci de ani, am vroi să existe în ei și aceeași vitalitate, aceeași putere de a depăși resemnarea și de a lucra — deși poate deznădăjduit — cum a făcut-o acest rar exemplar de muncă și productivitate, care a fost și este C. Rădulescu-Motru.

C. N.

CEVA DESPRE ISTORIA MATEMATICILOR

Recentul succes raportat la Paris de către d-l P. Sergescu, căruia i s'a elogiât în fața Academiei de studii morale și politice o lucrare de istorie a matematicilor, ne reamintește cât de săracă este cultura noastră în ce privește această

disciplină. D-l P. Sergescu însuși este singurul care a încercat o lucrare în acest sens, scriind « Gândirea matematică ». Totuși nici lucrarea aceasta nu este de istorie a matematicilor propriu vorbind ci, alcătuită mai mult din conferințe și studii, oarecum dispartate, ea nu face decât să dea schițe pentru o istorie și referate asupra problemelor din filosofia matematică.

O lucrare de istorie a matematicilor lipsește la noi și, dacă d- P. Sergescu nu se va hotări să scrie una în limba românească, ea va lipsi încă multă vreme. Cu aceasta, însă, filosofia românească se dovedește a fi cu adevărat într'un stadiu de inferioritate față de Apus. E destul să reamintim că un Bertrand Russell în Anglia, un Couturat în Franța, un Hilbert în Germania, un Peano în Italia, au crescut din spiritul matematic al veacului al nouăsprezecelea, pentru a vedea cât datorează matematicilor filosofia contemporană.

O istorie a matematicilor în țara românească, chiar dacă nu ar fi pusă în slujba unei orientări filosofice originale, ar însemna totuși o europenizare a filosofiei noastre, o atașare de marile curente și nouile înțelesuri filosofice care stăpânesc de câțiva vreme Occidentul.

Și ar mai însemna poate un lucru: apropierea disciplinelor — atât de supărător despărțite în spirit de castă la noi — îndrumarea matematicienilor noștri, altfel atât de înzestrați, către problemele de gândire pură, precum și orientarea filosofiei noastre, la rândul ei, către câmpul strict al științei. C. N.

« CARTEA DORULUI »

Cartea Dorului pe care d-l Ion Pillat o publică în « Paginile alese » editate de « Cartea Românească », ridică o problemă care pare de mică importanță numai dacă o judecăm în pripă.

Care cetitor de literatură cultă nu s'a oprit, cândva, mirat, în fața vreunui vânzător ambulant de cărți pentru popor, care își ține marfa lui de hârtie proastă, vopsită în roz sau galben, cu tipar urât, agățată de o sfoară de-a-lungul unui gard: pe lângă Dâmbovița, dealul Mitropoliei, Cișmigiu, sau prin cine știe ce magala? Sunt acolo, amestecate, exemplare din Micul Dor, Nastratin Hogeia, Cilibi Moise, Epistolii, Visul Maicii Domnului, Tălmăcirii de vise, calendare, povești de haiduci, sau Mici Epistolare, față de cari surâsul nostru disprețuitor naște fără să vrem. Cu toate acestea, mahalagii noștri citesc curent aceste cărți și în viața satelor nu rareori ți-e dat să vezi produsele acestea ale unor edituri obscure, ținute la mare cinste de cine nu te-ai gândi. « Culturalii » noștri dela orașe tipăresc pentru popor așa numite « cărți bune »: urmăresc însă cineva editura Casei Școalelor și va înțelege ce înseamnă, pentru culturalul propagandist, această carte bună și, în același timp, pricina pentru care aceste cărți bune nu se citesc. În schimb, literatura aceasta a broșurii populare se citește ceea ce face ca săteanul să fi rămas, astăzi încă, tributari mai mult lui Anton Pann decât Ministerului Instrucțiunii. E fără îndoială vina nu a săteanului și mahalagiului, ci vina « apostolului cultural ». Cartea o scrii pentru cineva: cată deci ca ea să placă aceluia pentru care o scrii. Peste asta, nu ai decât să adaogi dela tine tot ce trebuie ca să-ți fie cartea și într'adevăr bună.

Zadarnic deci vei căuta să dai omului din popor, dintr'odată, o literatură scrisă altfel decât în chipul în care el s'a deprins: dacă cere el formatul acesta al « Micului Dor », de ce să nu i-l dai? O adevărată schimbare în bine se va fi

făcut atuncia, când vom ajunge a controla și stăpâni literatura care se citește de popor, nu accia care figurează în rapoarte anuale. Numai atunci când vom vedea negustorii ambulanti de cărți vânzând cărțile populare scrise de cărturari adevărați, vom putea spune că un progres s'a făcut.

Deocamdată suntem încă departe de așa ceva. Prea rareori, o carte scrisă de un orășean pătrunde la sate. Viețile Sfinților, de pildă, frumoasele vieți ale Sfinților, scrise de Sadoveanu și Pătrășcanu, sau acum de curând de Lascarov Moldovanu, nu sunt cărți pe care săteanul să le poarte cu el. Nu văd de pildă pe vreun cioban la munte, scoțând din brâu o Viață de Sfânt al d-lui Lascarov Moldovanu, cum își scoate azi un Vis al Maicii Domnului: cartea nu i se prezintă așa cum trebuie.

Iată însă că d-l Ion Pillat se încearcă a scoate o Carte a Dorului (precum și o Esopeie), prin care să ajute, întrebuințând forma populară a broșurii mărunte, la ridicarea și îndreptarea culturii populare. Speriat și dânsul de faptul că «după o caragializare, care nu atinsese decât mahalalele orașelor, asistăm la o mahalizare a sufletului sătesc și al artei sale», vrea să aducă o îndreptare prin tipărirea de cărți bune populare: texte de cronicari și de poezie populară.

Gândul este excelent; înfăptuirea însă, șovăitoare. Cartea d-lui Pillat suferă de același viciu fundamental al întregii noastre literaturi culturalizante: nu știe precis cărui public se adresează. Dacă e vorba de un public cult, pentru care Cartea Dorului va să însemne numai un «breviar estetic și un protest moral al sufletului nostru adevărat», poate că supărarea d-lui Pillat împotriva «iluziei naive a cercetătorului științific care vrând să epuizeze materialul, înăbușe creația și frumusețea autentică sub maldărul nesfârșit de variante și subvariante (mediocre și submediocre de obicei)» este greșită. Nu cred ca sufletul adevărat al poporului român să fie bine înfățișat și înțeles prin prezentare de scurte antologii a ceea ce îi place cuiva din literatura populară până acum culeasă.

D-lui Pillat îi place, de pildă, pe lângă versurile cântecelor populare, și pe Maria Cunțan, Alecsandri, Goga, Enăchiță Văcărescu, Bolintineanu și Gheorghe din Moldova, din ale căror versuri publică în Cartea Dorului, pentru motivul că sunt «scrise în stil popular». Pentru formarea unui gust literar cult, sunt cu mult de preferat studiile corecte, ample, amănunțite și mai ales cinstite: nealexandrizate adică. Cetitorul cult, cu asemeni studii trebuie să-și formeze judecata despre ce e în adevăr cântecul popular.

Dacă este însă vorba de o încercare de a crea un nou curent popular de literatură, atunci d-l Pillat are dreptate să publice ceea ce publică; dar nu mai are dreptate să publice așa cum publică: prefețele comentatoare și notele erudite n'au ce căuta.

Ne-am bucura dacă d-l Pillat ar găsi formula justă. Dânsul are nu numai finețea de gust a poetului și vederea clară a omului cult, ci și bunul simț al unuia care cunoaște împrejurările țării. Și i-am ura ca să ajungă — de pildă cum, efemer, în timpul războiului, pornise parcă poetul Soricu să facă, sau, mai efemer și mai vulgar încă, o fac «poetii» agenți de propagandă electorală — a fi, cu aceleași mijloace, dar cu alte scopuri, un concurent victorios, al acelei literaturi populare care astăzi are drept editor și simbol pe Ignat Hertz.

H. H. St.

REVISTE

REVISTA FUNDAȚIILOR REGALE 1 Februarie 1934

Al doilea număr al revistei începe cu oda înaripată pe care d-l Adrian Maniu o închină Aceluia care « s'a întors pe tronul strămoșesc, Acela care era sortit să poarte pe frunte, coroana de oțel a întâiului Rege, Coroana împodobită cu jertfa Neamului întreg, Coroana sfințită de spinii durerilor ».

Din variatul material, în care se oglindesc clipe din trecutul nostru, se analizează probleme culturale europene și naționale — unele de un interes actual deosebit — și mai ales din paginile atrăgătoare de literatură, luăm act cu bucurie de profesiunea de credință pe care d-l Paul Zarifopol o dezvoltă în articolul său despre « Idei pentru cultura literară ». Incă o dovadă că spiritul Junimist, în ceea ce are permanent și esențial, se găsește la baza oricărei orientări sănătoase și autentice în toate manifestările culturale românești, dar mai ales în domeniul atât de gingaș al criticii literare. Infierând cele două atitudini de snobism, din trecut și în prezent: copiarea străinătății și copiarea de către clasele mijlocii și mai de jos a culturii claselor de sus, d-l Zarifopol, după ce menționează acțiunea « Junimii » și a « Convorbirilor literare » împotriva « strămbăturilor verbale și ideologice », ajunge la următoarele concluzii pe care le cităm în întregime, atât din cauza actualității lor cât și pentru rudenia lor incontestabilă cu tendințele profesate și cu acțiunile întreprinse, de aproape șapte decenii, în paginile revistei noastre:

« Din acestea încheiem că ne-am câștigat dreptul de a judeca cu aceeași libertate orice cultură literară străină ca și pe a noastră, că avem vârstnicia de a utiliza acele culturi după trebuințele și intențiile culturii noastre. Continuăm însă de a trăi sub obligația de a cenzura proasta copiere a unor forme străine, ca și imitarea stilului claselor în care nu ne-am născut și în care nu am crescut. Nu este frumos, nici culturalicește profitabil, a juca pe țăranul când nu ești țăran, pe boierul când nu ești boier.

Clasele, ca și sferile naționale de cultură, să rămână fiecare la posibilitățile, la gusturile și manierele care le sunt firești date. Copierea nu este colaborare fecundă. Este parodie involuntară, în cazul cel mai onest. În afară de aceasta, drumul talentului este deschis larg ».

S. T.-S.

« ABECEDAR ».

Este o revistă de formatul « Biletelor de papagal » dar mult mai compactă, ce apăsă cam de un an la Turda. Am în față o serie de numere din Noemvrie și Decemvrie, trecut, (21—35) și vreau să cred că și de atunci a continuat să apară.

Caracter esențial: intenția de seriozitate. Articole de filosofie, problematice grave, studii în format redus, apar frecvent între pagini. Titluri ca « Apologia libertății », « Esențe totalitare », « Dinamism și mecanism » sunt edificatoare. Alături de ele, literatură. Mai ales versuri sau notații lirice. Adesea de bună calitate, cu notă vădită de originalitate.

Unde însă încetăm să fim de acord cu conținutul revistei, mai mult, ne întoarcem îngrijorați spre substanța micilor eseuri, în care începem să bănuim nesiguranțe, este acolo unde se schițează atitudinea de critică literară a revistei. Undeva găsim o foarte lirică și foarte integrală apologie a « *Jocului secund* », ceea ce ne deplasează cu vreo câțiva ani în urmă în ce privește modul de considerare a poeziei barbiene. În altă parte cineva scrie pe trei pagini despre « *Golia* », intristător roman al d-lui Teodoreanu, că e « o carte rară, poate cea mai neașteptată apariție și cea mai frumoasă a literaturii noastre de azi ». Asemenea afirmații sunt pur și simplu dezonorante și dovedesc o totală opacitate critică. Din pricina lor, care trădează fetișism al formelor date, crez orb în judecățile curente, lipsă de cercetare personală, ne îmbibăm de suspiciune pentru întreaga capacitate de înțelegere și apreciere a revistei.

Și aceasta e intristător. Nu vrem să lăudăm « Abecedarul » numai pentru intențiile sale. Oamenii aceia sunt tineri! Nu le este îngăduit să n'aibe spirit critic!

I. I. C.

« $\text{SO}_4 \text{H}_2$ ».

Simbolul acesta chimic este titlul corosiv al unei reviste care apare la Turnu-Măgurele, în al treilea an de existență. Este o revistă de ținută și de atitudine critică în note, de dorință de bine și înfățișare tinerească în partea literară.

Vom căuta să urmărim mai îndelung această parte literară înainte de a o discuta. Ea pune interesanta problemă a poziției creațiunilor provinciale față de centrul director cultural ce pretinde să fie Capitala.

Aceași poziție se arată și în notele de atitudine și critică ale revistei. Decât îmi pare că ele sunt de o critică mult prea personală. E o polemică de răfuială, în care principiile sunt, dacă nu umbre, în orice caz umbrite. Și faptul acesta îmi pare că denaturează chiar și justețea unora dintre atacurile personale, micșorând vigoarea lor, pe care o simți determinată mai mult de un necaz decât de o idee.

Dacă d-l Ștefan Tudor ar defini într'unul din aceste « crochiuri » poziția pe care militează cultural, « $\text{SO}_4 \text{H}_2$ », aceasta ar ajuta mult la stabilirea modului cum revistele din provincie iau atitudine în ansamblul mișcării noastre culturale.

Să fie oare numai printr'o voită, năzuroasă « frondă » față de tot ce e « Capitală »?

I. I. C.

« LITERE ». An. II. Nr. 3—4

Imi mărturisesc rușinea, deși revista aceasta apare probabil de cel puțin un an nu-i cunoșteam existența. Orice lipsă sfârșește prin a fi totuși completată. Și iată...

Apărând lunar (ba chiar la 2 luni) interesul unei reviste ca aceasta nu poate fi acela al unui magazin de literatură. În 6 pagini nu se poate înfățișa o selecție de valori creatoare. De altfel faptul că toată « literatură » constă, în acest număr, într'un fragment de roman, și un fragment de teatru, ne lămurește. Nici redactorul n'a vrut asta.

Atunci, rămâne că în aceste pagini să se militeze intermitent pentru un crez. Dar care? Iată ce nu se vede. Crez social? Parcă ar fi vorba de așa ceva în pasagiile prin care d-l Ion Stancu salută revista « Viața imediată ».

« Romantismul, suprealismul, au trăit la noi atât timp cât dialectica socială, mersul forțelor sociale le-au permis-o. De altminteri pentru a accede individul social, strada, masele, viața imediată, sunt circumstanțe: mizeria.

D-l Stamatu are dreptate când acuză lipsa de autenticitate a culturii noastre burgheze. Lacrimile acestui herald mic burghez sunt însă inutile.

Oricât ne-am încerca, în sânul datelor culturii noastre burgheze, n'am putea aduce nicio îmbunătățire ».

Dar « viața imediată » e o teorie literară care nu se împacă de fel cu valorile artei pure. Și atunci cum mai poate un alt colaborator să elogieze un poet fiindcă «...și-a presat buchetele de imagini, exală din fiecare poemă aroma unui amar alean și estompează în fiecare vers cearcănele unei fine tristeți, ale cărei rădăcini își au firele înmuiate în îndepărtata sevă a melancolicului Verlaine și a emotivului Verhaeren... ».

Crez literar? Ai zice, cetind notele acide ale d-lui C. Ionescu, în care se spun adevăruri d-lor E. Lovinescu, sau se stigmatizează un roman al d-lor Meny Biliurescu Toneghin. Dar atunci cum e posibil ca d-lui George Dumitrescu să i se îngăduie să scrie despre romanul d-lui Mihalache Dragomirescu că « se situează pe un plan de prim ordin » și să afirme următoarea serie de laude fără conținut: « Prin compoziția sa largă, alcătuită din lanțul de strânse verigi ale unor rotunjite capitole, prin viața autentic umană a unor conturate caractere, agitate pe un fundal de mare frescă socială prin intrigă ingenioasă, dar pe deplin motivată, prin cultivarea palpabilă a nuanțelor, ce nu au nimic eterat și nimic discursiv, prin puternica viziune obiectivă a romancierului, ce planează — neutrală și imperturbabilă — peste lumea eroilor săi ».

« Nuanțe palpabile »! « Nuanțe eterate »! « Nuanțe discursive »! Câte categorii de nuanțe o fi cunoscând domnul acesta, care pretinde a face critică literară.

În definitiv asemenea amestecuri de idei și de atitudini într'o revistă semnifică o tristă lipsă de simț critic.

Și atunci, dacă literatură nu se face, și atitudinea ignoră și bunul simț și simțul critic, ce mai justifică apariția revistei? Numai ambiția de a-i fi conducător?

I. I. C.

« STEAUA PRESEI ROMÂNEȘTI », DIN GALAȚI

Fiindcă mă ocup azi de câteva reviste din provincie nu pot să uit unul din speciilele cele mai distractive, « Steaua Presei Românești », care, de trei ani, apare la Galați.

Este tipul perfect al foiței-revolver.

Articolele? Note personale, portrete, laude, injurături, scrisori deschise, epigrame, cancanuri. Exclusiv chestiuni pentru, contra sau despre cineva. 90% din titluri sunt nume de inși cu stare civilă.

Așa fiind se înțelege ce poate cuprinde o asemenea gazetă. Un articol, intitulat « *D-șoara Mya Vintilescu* » începe așa:

« *O brună. Foarte frumoasă. Alții spun că e o șașă frumoasă. Mie-mi place* »... (!) Și, mai departe: « *D-șoara Mya Vintilescu a voiajat mult prin țară, făcându-și o bună reputație pe unde a trecut* »... (Hm!).

Alt articol (titlu: « *Florian Iosipescu* ») începe așa: « *Este suficient să se pronunțe acest nume, și să facă plăcere. (?) Inchipuiți-vă dar, ce fel e plăcerea și bucuria ce o simt, atunci când coincidența te aduce înaintea d-sale auzindu-i dulcele glas și surâsul d-sale atât de duos* »... (Cum s'o fi auzind un surâs?)

Iar mai apoi d-l Iosipescu e lăudat fiindcă « *rezoleă masiv* » problemele, și declarând că d-l Iosipescu « *este, cum s'ar spune, lionul afacerii Sococ* », autorul articolului exclamă sincer « *Ce om sublim* »!

Cred că am citat suficient. Forma e la înălțimea fondului!

Gândiți-vă însă că în acel oraș de provincie o asemenea foiță de scandal, aluzie, cancan și bârfeală, această permanentă scormonire de patimi, înjosește neîncetat, în ochii celor cu bun simț, noțiunea scrisului și coboară presa în slujba mahalalei. Injosire a scrisului ca atitudine, prin fondul ei, și ca instrument, prin stilul ei, o asemenea foaie atinge limitele desgustului.

Și câte vor fi existând, asemenea ei, în alte orașe? Câte nu există în București, sub forme mai directe sau mai camuflete? Și nu e abces mai periculos decât cel care coace mocnit și dosnic, unde bisturiul nu poate ajunge la vreme.

I. I. C.

REVUE DE PARIS. Février 1934

D-l André Spire studiază în acest număr al revistei, dintr'un punct de vedere interesant, o latură a unei probleme care a pasionat în ultimul timp critica și estetica literară: Care este taina poeziei, esența ei prin care se diferențiază de proză; ce se ascunde subț denumirea prea vagă de armonie, în ce consistă elementul pur auditiv pe care îl reclama Verlaine când cerea « *De la musique avant toute chose* ». După teoriile abatelui Brémond despre poezia pură, care în ultimă analiză își avea mistica ei specifică, interesul nostru este deșteptat prin studiile științifice ale unui savant de geniu, precum îl numește d-l André Spire: Abatele Rousselot, care, împreună cu Robert de Souza, a adus, prin noi metode experimentale, soluțiuni noi a problemelor tehnice poetice. Titlul articolului, pe care-l relevăm pentru atrăgătoarele și interesante sale observațiuni este semnificativ: « *La bouche et l'oreille, ou du plaisir poétique considéré comme plaisir musculaire* ».

Analizând pe larg provocarea sentimentului de « eufonie » prin fenomenele fiziologice ale articulării cuvintelor, d-l Spire ajunge la concluzia că, alături de ritm și de semnificare, frumusețea eufonică este un element esențial al poeziei. Căci este adevărat, și aceasta pentru motive nu de poezie pură, ci

fiziologice cunoscute multumită tehnicei vocii vorbite, « qu'un vers peut avoir, comme a dit Tristan l'Hermite, une beauté toute nue et solitaire, oultrepassant les idées et les images qui y sont encloses et d'elles indépendantes ».

Tot în același număr, în ultima parte a povestirii vieții Doamnei de Krüdener de Abel Hermant, aflăm o scrisoare a țarului Alexandru I adresată unei « Mademoiselle de Stourdza », care pare să fie fiica generalului Scarlat Sturdza, Guvernator al Basarabiei și Consilier imperial rusesc, unchiu de frate al lui Vodă Mihai.

Credem interesant de a cita cele câteva fraze dela început prin care țarul mărturisește d-rei Sturdza sentimentul său de încredere și prietenie comparând-o cu « un pios amic »: « Mon premier mouvement fut de prendre un livre que je porte toujours avec moi, mais mon intelligence, obscurcie par de sombres nuages, ne se pénétrait point du sens de cette lecture. Mes idées étaient confuses et mon cœur oppressé. Je laissai tomber le livre, en pensant de quelle consolation m'aurait été dans un moment pareil l'entretien d'un ami pieux. Cette pensée vous rappela à mon souvenir, je me souvins aussi de ce que vous m'aviez dit de M-me de Krüdener et du désir que je vous avais exprimé de faire sa connaissance ».

Nu am putea cunoaște ceva din viața acestei moldovence căreia țarul atotputernic al tuturor Rusiilor îi scria cu atâta sinceritate?

A. T.-S.

LE MOIS. Du 1-er Janvier au 1-er Février 1934

În revista pariziană de sinteză a activității mondiale, care se ocupă rând pe rând de problemele și de evenimentele importante din domeniile politicii, economiei, vieții sociale, literilor și teatrului, artelor și științelor, demne de a fi relevate, Contele Coudenhove-Kalergi publică, în fruntea capitolului economiei, « Une opinion » despre cele două axe ale Europei de azi: Rinul și Dunărea. Articolele publicate în prima rubrică, singurele care sunt semnate de autorii lor, corespund — pe lângă înregistrarea și comentarea faptelor cuprinse în paginile acestei publicațiuni lunare — reliefării mișcărilor contradictorii ale gândirii umane și ca atare nu sunt considerate ca reflectând doctrina revistei, angajând numai răspunderea celor ce le semnează.

Din considerațiunile judicioase ale președintelui Uniunii Pan-europene două trebuiesc menționate pentru importanța lor politică. Prima că în urma succesului opunerii Franței la tentativa austro-germană de a grupa economicele Europa plecând din centrul ei, politica franceză a înțeles totuși că pentru a putea conduce ea trebuie să recurgă la căile economiei pan-europene. Constituirea comisiei de studii franco-germane este cea mai binefăcătoare consecință a acestei atitudini, scopul ei fiind de a grupa industria europeană în jurul Rinului, luat ca axă, și de a izgoni astfel din Europa orice primejdie de războiu.

A doua considerațiune, referitoare la Europa orientală, ne interesează în special pe noi, căci niciodată nu va fi îndeajuns susținut în occident că « formația unui bloc economic al Statelor de pe malurile Dunării nu e numai în interesul Statelor succesorale însăși, ci și în interesul european », deoarece « situația actuală conduce la ruina economică a Europei orientale, ruină care

prepară tot mai mult terenul pentru ideile comuniste». Socotind drept « un heureux événement » faptul că gurile Dunării au căzut complet în teritoriul României și în consecință a Europei, tocmai în momentul când « Rusia se separa de Europa », Contele Coudenhove, după ce analizează rolurile de « linie de tăiere » a Europei, ce le au Rinul și Dunărea, ajunge la preconizarea ideii de a grupa Statele succesorale cu cele orientale, ceea ce ar corespunde apropierei franco-germane, formând bazele solide ale unei noi Europe, pacifică și unită.

Capitolul referitor la Arte, care începe cu atrăgătoarele păreri despre sculptură ale Directorului Academiei Franței dela Roma, Paul Landowski, membru al Institutului, cuprinde în rubrica « l'Actualité » o lungă și substanțială dare de seamă intitulată « L'Art du peuple roumain », conferință ținută sub auspiciile Rectorului Universității din Paris. Simultan cu succesul obținut de noua secțiune românească din Muzeul de etnografie din Trocadero, constatăm cu mulțumire că interesul străinătății pentru arta țaranului nostru este deșteptat și în publicații occidentale serioase și obiective, cum este răspândita revistă « Le Mois ».

S. T.-S.

FORSCHUNGEN UND FORTSCHRITTE, 10 Februarie 1934

În cunoscuta revistă de informații a științei și tehnicii germane, din Berlin, d-l Netolitzky, profesor la Universitatea din Cernăuți se ocupă cu examinarea resturilor de plante din lutul locuințelor preistorice din Germania. Înainte de a descrie metodele întrebuintate pentru a descoperi varietățile plantelor cultivate de oamenii preistorici pentru hrana zilnică prin analiza microscopică a cărămizilor alcătuite din lutul ce a servit colibelor primilor oameni, autorul articolului relevă rezultatele interesante obținute. Astfel aflăm că botanistul vienez Unger a găsit, într-o singură cărămidă, disolvată în apă, 8 specii de plante, iar în pietrele piramidei Dashur nu mai puțin de 16 specii diferite. Mai multe feluri de cereale fură identificate în lutul Nilului rămas nealterat de milenii. O piramidă de cărămidă se prezintă cercetătorului ca un fel de ierbariu enorm, care așteaptă deslușirile științei pentru a ne desvălui atâtea lucruri necunoscute.

În resturile de lut ars din Europa centrală se găsesc urme suficiente de grăunțe sau de paie, care la analiza microscopică pot fi identificate cu precizie. Pentru a obține însă rezultate generale mulțumitoare, Prof. Netolitzky preconizează centralizarea studiului acestor resturi din lumea întreagă, sub conducerea unui savant botanist. Noul orizonturi de investigație se pot deschide astfel în domeniul atât de puțin cunoscut al epocii preistorice, permițându-ne, prin analiza științifică a urmelor de cereale găsite la noi în țară, să aflăm cu ce specii de cereale se hrăneau strămoșii noștri Traci.

S. T.-S.

Ion St. Haldoran
g. m. m. m.
23. VIII. 1934.

CONVORBIRI LITERARE

DIRECTOR AL. TZIGARA-SAMURCAȘ

FEBRUARIE 1934

<i>Igena Floru:</i>	Fragmente	103
<i>Paul Zarifopol:</i>	Plicticoase fantome	107
<i>Eugen Jebeleanu:</i>	Poeme	115
<i>Petru Manoliu:</i>	Teologia lui Tudor Arghezi	120
<i>Nicolae Petrescu:</i>	Reprezentarea Universităților în Parlament	137
<i>Mircea Eliade:</i>	În jurul lui Gobineau	144

CRONICI

<i>Francisc Șirato:</i>	Forme și colori	147
<i>Ion I. Cantacuzino:</i>	O problemă de poezie	151
<i>Richard Hillard:</i>	Pactul balcanic	162

CĂRȚI

<i>C. Gerota:</i>	« Casa Thuringer » de Panait Istrati	167
<i>P. Manoliu:</i>	« Calea Văcărești » de I. Peltz	168
<i>C. Noica:</i>	« Întoarcerea din rai » de Mircea Eliade	170

IDEI, OAMENI, FAPTE

Confruntări. — Actualitate și ideologie junimistă. — Tradiționalism fără tradiție. — Folklor importat și Folklor patriotic. — Falimentul poeziei « moderniste » și.. mizeria. — Războiu și cultură. — Inteligența, infama! — Congresul profesorilor de filosofie. — Centenarul Conservatorului din București. — Liceul Spiru Haret. — Muzeul Municipal al Bucureștilor. — Amintirile d-lui C. Rădulescu-Motru. — Ceva despre istoria matematicelor. — « Cartea dorului ».

REVISTE

Revista Fundațiilor Regale. — « Abecedar ». — « S O₄ H₂ ». — « Litere ». — « Steaua Presei Românești ». — Revue de Paris. — Le Mois. — Forschungen und Fortschritte.

M. O., IMPRIMERIA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI V
1934

Plus
Căp. 200
H. 100
J. 100
T. 100

10

R 16164

PREȚUL TIMBULUI
15 10

PREȚUL 20 LEI